

481
—
253

Juho Wefainen

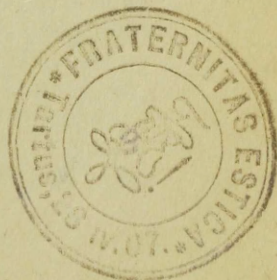
Santeri Iwalo ajalooline
romaan

Authori loaga tõlkinud A. T—nn

3259

Tallinnas, 1922

187
823

Julius Weisner

Geistliche Anstalt
Königsberg

O. H. „Baba Maa“ trüff, Tallinnas

A-4775

2.

Taru-Riikide Oikeus
Käsitöökogu
39861

14813890

I.

Wäledalt jooksis hobune mööda legendiku-
felga, tihedalt nakatasid labjad vastu libedat
jääd ja siin-seal kriuksus jää jalaste all. Sinna
täna oli tuul talwel esimest lund õhukesteks
ribadeks kokku keerutanud ja nende peal libi-
ses regi hääletult, nagu wene waiksel weel; kui
aga konarale jõuti, lõikasid reerauad terawa-
malt jäästikk, mis karedalt vastu kajas.

Rülmalt puhus tõmbetuul awaralt Põhja-
lahelt. See oli raudja paksu härmatisega kat-
nud, tema laff ja saba lehwisid walges härmas
ning kuum hingeõhk, mis sõõrmetest woolas,
jättis järele walgja aurujoa. Mees, kes ree
päral ohje hoidis, oli juure kraega nahkjasu-
kaste pugunud, ja naisest, kes tema kõrwal is-
tus, ei paistnud nahkade ning willaste rätiku-
te wahelt muud, kui paar lahket, sinist silma,
wäike nüdinina ja natukene punetawaid pal-
geid. Mees hoidis ohjahaarud hooletult pare-
mas käes — hobust ei tarwitsenud kiirustada,
— pahema oli ta oma kõrwalistuja ümber
sirutanud ja toetas end istudes wähekesi tema
poole. Sel noormehel oli julge, selge pilk
ning tema nooremõitu, kuigi natukene walju-
piirdelisilt palgeilt paistis ainult lusti ja õn-
ne, milles ta oma waiksema reeseltjülijega kogu
tee igasugust tõtt ja nalja heitis.

— Oled ikka imelik küll, et sa nüüd enam

ei muretsegi, olgugi et ei tea, misjugusesse hurtstikusse sind nüüd wiiake, — kõneles mees ja waatles hella wallatusjega oma seltsilist.

— Mõni aeg nüüd veel muretseba. Tean ju, et Wesalas on uued toredad eluhooned ja peremees ise on mu kõrwal.

— Kui aga sinule neist hoonetest ainult waletatud on. Polegi muud kui wana saunalogu, kuidas juure Torwise peretütar seal toime saab?

Naine kergitas natukene pead riiete wahel, waatas peaaegu imestunult seda naljahammast ja naeratas siis.

— Eks me warsti näe.

— Eks näe. Aga kuhu need teised jääwad; neid peaaegu ei näegi enam. Soo, raudjas, astu aga astu, oodatakse.

See oli Juho Wesainen, kes Riimingi külasse noorikut oma koju sõidutas; ta oli teda Remis wana jõula Torwise perekonnast kostmas käinud. Paar päewa oli Torwisel uhkeid pulmi peetud, jelle wanapoolne peremees edustas veel endisaegseid jõukaid talupojamürstisid ja pidas omale auks veel endisaegse wäärilikkusega esineda. Juho isa, tema õde Helinä ja wend Tapani — ema oli neil ju jurnud — olid juba eelmisel päewal Siise koju sõitnud, et ettevalmistusi teha noorpaari ja uue perenaise wastuwõtmiseks, ja nüüd oli juurem osa pulmarahwast sinnapoole teel. Remijõe juust oli hommikul warakult teele asutud ja ei olnudki veel päew talweöö pikast pimedaft selgida suutnud, kui hea tükk maad mööda jääkoorukest juba ära oli sõidetud.

Juho sõitis noorik Anniga ees ja ei tulnud neil meeldegi alati silmas pidada, kuidas muu pulmarahwas jaksab järel püsida. Dotasid wahetewahel, kuid ei maldanud kaua, waid

õitjid jälle. Negamööda koitis talvine päew, wiimaks wilkus argset juba walgussädemeid madalalt taewarannalt; need wiirlesid külma- dena ja kaugetena, nagu läbi loori walgusta- des jeda ääretut lagenbikku, mille õhukene lumivaip läikis särawate hangedena. Häma- ra joonena paistis juba kaugelt Si org, tasane rannik, tõsijena ja rahulikuna. Tõuswa päi- lese argsed kiired ei jaksanud küll joojendada jeda walidat, jäiset loodust, kuid tundus siiski, nagu oleks selle walgus wähekefi sõbralikumaks nõidunud neid härmatunud saari, millest juba mööda sõideti, ning merituule jäiset puhangutki wähekefi pehmemaks lahutanud.

— Kas näed, kõneles Anni, filmapilgu waikimise järele, mulle paistab, nagu tõuseks suits seal eestpoolt, ranna tagant.

— Suits, mis weel... Aga tõesti jeda- moodi see näib, wist ainult udu päikese ees.

— Wõi ehk on waenlased külasid põleta- mas, need waenlased, kelle siinkäimiseft aastate eest just seal kõneldi.

— Ole mureta, ei need rannikuni usalda tulla. Ei liigu nad ka seal niiid enam hulk aega, selle järele, kui nad üleminewal talwel Dulujärwel nii uhkesti naha peale saanud.

Nii trööstis Juho oma kaaslast ning wüü- dis weel teekonna lõpulgi reisi-ajawiiteks rõõmsalt ja muretult naljatada. Kuid ta ei saanud enam filmi lahti kiskuda sellest suitsu- jambast, mis lõuna-ida taewarannal, lumise metsa tagant üles kerkis. Mis ime see suits on — ehk kas ei ole see midagi muud, kui suits? Ja miks on mets nii laialiselt udus? See tõuseb otse Hiimingi küla kohalt. Kas siis tõesti saatanlik mäng jälle wallal, kas tõesti Karjala jälle suusaretkel? Aga sellest ei ole tänawu talwel ju midagi kuulda olnud.

On siis rajad tõesti usaldanud rannikuni rõõwima tulla?

Juba mitmed aastakümned ei olnud waenlane usaldanud südamaa küladest kaugemale tulla. Dulujärwe ümbruses oli wiimastel aastakümnetel ja 1580. aastakümne jooksulgi küll peaaegu igal aastal tapeldud ja veel eelmisel kewadelgi (1588) oli hulk Dulujuu talupoegi Dulujärwel haugipüügi-retkel olles äraandlikult waritsewa waenlase ohwriks langenud. Wesainen oli ka kuulnud, et Wiena pooljume läbi ja sügiselgi kowad ettewalmistused käsil olnud, Solowetši kloostri ümber wallimüüre ehitatud ja palju muudki tehtud. Kuid need olid ju ainult warustustööd. Kas sealt siis nüüd talweretkele oli tulnud?

Seda mõtles ta mööda jääd jõites, ning mida enam Kiiminki jõesuule lähemale jõuti, jeda tõstsemaks ja sõnakehwemaks ta jäi. Dige suits see seal enam ei olnud, jeda ta juba teadis ja püüdis tagajärjetult üles arvata, mis see wõiks olla. Kiiminki suus pidas ta lõpuks oma härmatunud hobuse finni ja astus wähekesti rahutumana reest wälja.

— Dotame siin teisi, tähendas ta noorikule, ja sõidame siis ühe hooga Kiimingisse.

Pea jõudiski järeljõitem pulmarahwas kohale; lõputeekonnal oli sõidetud kiiremini. Kümme-kond hobust jäid üksteise järele seisma, kiirest sõidust löötjutades, ja üks mees siit ning teine sealt tõusid reest, kuna naised riietesse mähkitult istuma jäid. Siin oli toredakirjalises ülikonnas ja neljakandilises punases laplasemütsis tihedahabemega Torwinen, kelle loukat keha kuuskümmend eluaastat veel küüru juruda ei olnud jaksanud. Tema poeg Sauri, keha poolest lühem, kuid tugew mees, wiskas ohjad ema kätte, keda ta küüdis, ja rut-

tas kofukoguwate meeste hulka. Piff paindumate liigutustega mees, peenes nahkkasukas, mille ümber Saksa siidiga kirjatud wöö tõmmatud, astus tema ees. See oli noor Ranga Hannu Limingist, pärit Berapõhjamaa jõukast sugukonnast. Zuba üksi sellepärast oleks ta ühes ema ja õega neist uhketest pulmadesst osa wõtnud, ka siis, kui ta Juho kõigeparem sõjajeltsiline ei oleks olnudki. Rees, mille ümber need ja veel palju teisi iilasi ning temilasi kogunes, istus Remi wana kirikhärra Henrik ja Ji kappellaan Peeter.

Kõikide filmis oli sama rahutus, kõikide huultel sama küsimus:

— Mis suits see on, mis küllest tõuseb?

Suurem hulk arwasid, et see muud ei wõi olla, kui waenlaste poolt süüdatud tuli ja waja oli ainult selle üle nõu pidada, mis ette wõtta. Igaühe filmist paistis mure ja rahutus; seisti sõnatult ja ei tahetud mingisugusele otsusele tulla. Minult wana Torwinen ja Wesainen ei heitnud meelt, nad nõudsid, et kõigekiiremini koha külasse tuleb kihutada, päästma, mis veel päästa on, olgu hädaoht misjugune tahes.

Kümmekond meest kolme hobusega hakkasid koha mööda jõge üles edasi kihutama; naised jäid jõesuus asuwatesse majadesse peatuma. Jõekäänakul, kus esimesed Rii-
mingi küla hooned paistma hakkasid, nägid kihutajad juba oma filmadega, mis oli juh-
tunud ja kust suits tõusis. Majad põlesid
piki jõeranda. Ühed olid veel leekides, tei-
jed suitsesid waremetes. Ühted, kõrged leegid
laimetasid kahepool weejoont, kaugemal
metkaserial wikkus tulijambaid ja kogu lu-
mine maastik punetas nende walgusest. Ühe-
des taludes põlesid kõik hooned, teistes leegit-
sesid ainult eluhooned, kuna kõrwalhooned

nukratena seal kõrval veel termed seisid. Kuid inimesi ei tabanud silm tugevalt waadates kusaqil. Näis, nagu elanikud oleksid külla hiljuti maha jätnud ja minnes majad põlema süütanud.

Mehed kihutasid edasi ja alles jõe ülemal käänul peatasid nad silmapilguks hobuseid, kohkunult ja hirmunult eesjelgunud hävituse peale waadates. Juho oli reele püsti tõusnud ja ta pilk oli kinni naelutatud jõe pahemale kaldale, kus tema kodutalu seisis. Tema uus elumaja, mille ta alles hiljuti valmis saanud ja kuhu ta just praegu oma noortut perenaiseks oli toomas, seisis kõigejuuremates ja kõrgemates leekides. Ta oli ehitanud selle kõigetoredamaks majaks kogu külas ja uhkusega oli ta kodust välja löites waadelnud, kui wõimsana see seal jõeääril seisis, puhtana ja uudiswalgena. Ring nüüd puresid leegid ahnetena selle walgeid seinu, katus oli juba jisse langenud, ja atendest tungisid välja tugewad tulisambad. Juho ei saanud sõna juust, ei pilgutanud silmi, waid tume pilw ajus ta näole, mis alles hiljuti nii lustiline olnud ja jooned suu ümber muutusid weelgi waljemaks ning teravamaks. Ohjadega hobusele tugevasti hoogu andes kihutas ta kiires traawis oma kodutalu poole.

Jõeääril all jookkis talle wastu tema 16-aastane noorem wend Tapani, kes juba eelmisel päewal ühes isa ja õega koju oli sõitnud. Silmis meeleheitlik hirm, hüüdis ta wennale wärisewa häälega:

— Kutta, Juho, wanasse maija, isa on seal suremas.

— Kas waenlane weel külas on?

— Ei, viimased läksid vähe aja eest minema.

Wesala wana, madal elumaja seisis metsapool õuet weel tervena ja sinna fikutas nüüd Juho, ilma et enam aega oleks saanud ümber waadata. Tagajena ääres woodis lamas tema wana isa, kahwatu ja nõrkenud, kaelas suur, lahtine haaw, mis rinnani ulatus. Kuigi haawa sulguda oli katsitud, oli wanakene werest peaaegu juba kuivaks jooksnud ja hädawaewalt jalkas ta weel oma silmi awada, kui Juho tema woodi äärde astus. Jõudu pingutades katsus ta kätt tõsta, et seda Juhole sirutada ja kähisest fofistatwa häälega:

— Sina, mu poeg . . . , maksja kätte . . .

Wanakene löötsutas waewaliselt ja haawatud rind liikus raskesti. Silmapilgu järele nõrkatas keha paar korda, kurt korises ja imelikult kofkutõmbanud palgeil ilmenes wõimas walu. Siis waiibus keha jälle jõuetult paigale ja silmapilgu järele oli kõik lõpenud.

Alles nüüd waatas Juho hoones ümber. Seal nuukfus naifi igas nurgas; häwitamise jooksul olid nad nii ära hirmunud, et isegi nutta ei saanud, ja alles nüüd, mil waenlane läinud, pääsesid pisarad woolama. Juho wiskas lina isa palgeile ja läks wälja lähemaid teateid saama kõige üle, mis oli juhtunud.

Selmisel õhtul, parajasti saunaskäimise ajal, oli jalkfond Wiina karjalasi, neid wanni waenlasi, täitsa äkitselt ja ootamata kuulaste ilmunud. Wesalal oli wana peremees iibes oma poegadega parajasti saunas, kui üllevaltpoolt majadest järsku legadust hakkas kuulsuma ja põgenejad üle õue jooksid. Rai-

sed ja palgalised taotasid pra ning teegi ei ostanud midagi ette võtta. Ainult pere-mees lastis loomad kiiresti lahki ja ajas nad metsa, kus nad veel praegugi olid. Ise ruttas ta tuppa, tõi sealt sõjariistu ja lastematerjaali ning katjus päästa, mis väärtuslikemat ette juhtus. Ja samal ilmapilgul saatis ta naabertaludesse sõna, et mehed kõige kiiremini jõe pahemale kaldale metsaõserwa koku kogussid ühiselt waenlastele vastu astuma, selle hulk veel teadmata.

Kuid see oli juba hilja. Waenlasi lagunes mööda küla laiali nagu putukaid, igas talus hävitustööd tehes. Õhtul ei põletanud nad rohkem kui ainult paar talu; nad riisusid need enne paljaks ja fundisid elanikka — oda rinna vastu seades, kõike wälja tooma, mida neil jõddawat ehk muud kõlbulikku oli. Ja kes wähegi vastu julges panna, see piisteti kobe „wardasse“. Nii sõid ja mässasid nad seal kogu õhtu ja öö. See oli hirmus öö elanikkudele. Ühed põgenesid pakase käes pimedasse metsa mändide warjule, teised pugessid kuhu juhtus, keldriaukudesse ja reheparjule.

Iseäranis Wesalas oli laastamine kogu öö kõige hirmjam olnud, sest et waenlased selle nagu oma peaforteriks olid walinud, rõõmitud jaaki Juho uude majasse kogudes. Wesala jõulu-õlu käsutati wälja ja seda juues piidasid teised walwet, kuna üks osa põrandal lamas. Sinna olid asunud ka wienalaste juhid. Neid oli kaks, üks neist Kuisma, kes ahne oli jaaki koguma ja selleks ühes oma meestega talust talusse rändas. Teine, Ahma, ei hoolinud niipalju saagist ega põletamisest. Kui tarmis läks wõidelda, siis oli ta ehtimene mees, samuti ka juusatamas; kuid kui külla-

desse tuldi, siis tahtis ta parema meelega külla roogadest ja jookidest huvi tunda ning jättis saagikogumise teiste hooleks. Põhjalt he ranniku soomlastele olid need mehed juba manad tuttavad, sagedasti olid nad oma sise-maa käikudel nendega kokku puutunud ja kokku pörganud. Nüüd tuli neil seega siis esimest korda ka kodus neid oma külalisteks pidada.

Waenlasi ei olnud väga palju, ainult 70 või 80 meest, kuid hiimingilased ei jaksanud jätki mingisugust vastupanekut ette võtta, sest laiali ja sõjaväestata olles olid nad waenlase ootamata-äkilisel pealetungimisel täiesti segadusse sattunud. Ühed pääsesid põgenema, teised sattusid waenlase kätte wangide ehk jaid surma. Küll katkus Wesala wana perimees, keda wienalased majas joogijagajaks jundisid, veel hommikupoole ööd, mil juurem osa waenlasi magamas olid, wälja hülida ja külla mehi kokku koguda, keda ta metja-ferwal arwas waltawat. Ta saatis Tapani juba ette sinna sõna wiima. Kuid enne kui ta ise õuest wälja pääsis, oli Mhma tema araminekut juba tähele pannud, järele jooksnud ning wanamehe tuppa tagasi tirinud, kus ta kõttega finni seoti.

Kui öö magatud ja hiimingilaste jõulu-road maitstud, hakkasid wienalased hommikul aramineku vastu valmistama, jaaki kaasa wõttes. Enne seda aga panid nad toreda tulipõu toime; järele waadates, et majadest enam midagi kaasa wõtta ei ole, süütasid nad need põlema ja pea leegitjes kogu külla hommikpimeduses. Wesalas oli nende kogumiskait ja selle mahapõletamine jäeti sellepärast wiimaseks, lähteleegi tegemiseks.

Statkendliselt jutustasid peiduurgastest wähehaawal wäljapugenud ning hirmunud koduimehed sellest Suhole, kes süinge näoga paigal seisis ja waatas, kuidas tema maja seinapalgid üks teise järele kofku warisesid. — Bidi juhtuma, et minagi just sel filmapilgul ära olin, mõtles ta iseeneses, ah! Oleks tahtnud neid kgeri natuke taltsutada. Tema käed kiskusid rusikas ja pill muutus järjest wihasemaks. Kuid äkki wõpatas ta, pööras naiste poole ja küsis kohunult:

— Aga kus on Helinä?

Keegi ei teadnud. Nad ei olnud talu-tütart pärast eelmist õhtut enam näinud, metsas teda ka ei olnud nähtud, ta oli selles põgenemissegaduses täitsa kaotsi jäänud. Ka need, kes öö jooksul talus waenlaste teotada olnud ja sealt alles leetide keskelt hädawawalt pääsenud, ei olnud teda näinud. Kõik waatajaid üksteise peale, keegi ei teadnud talu noorest tütrest midagi.

— Kus on Helinä, kus on minu õde? hüüdis Juho ja jookkis teda otsima. Otsis läbi saunad, tallid, hüüdis teda nimepidi, küsis igaltpoolt, kuid ei leidnud kufagilt. Kas on laps wiimaks maija ära põlenud? käis kole mõte tal peast läbi. Wõi on ehk weel hirmsamat sündinud, on ehk waenlased teda kaasa wiinud? Keegi ei teadnud wastata. Isa ehk oleks weel teadnud, kuid nüüd oli temagi juba külm.

Selleks aiaks kogus Wesola õue wähehaawal kogu külarahwas ja jõesuhu jäänud pulmarahwaski oli wahhepeal juba kohale jõudnud. Oli teisttelgi nii mõndagi otstida, kes otstis last, kes isa, kes naist. Kuid teised leidsid otstatawaid, kas surmuna lume pealt ehk haawatuina kufagilt ulwalt, ainult Helinät

ei olnud kufagil leida. Ta oli armastatud
kõikide, nii omaste kui ka võõraste poolt ja
ta oli juba nii mõnegi poisi jüdame võitnud,
nõnda Aranka noore Hannugi jüdame, kes
nüüd lootusetu ümber jooksis, teadmata, kas
minna oma armastatud otjima põlevate ru-
jude wahelt või tormata waenlasele järele.

Ümber otjides tabas ta wana maja ahju-
pealt lõpuks poolkurdi ja poolnõdrameelse,
rābalates rauga ja hakkas tedagi usutlema.

— Kas oled Helinät näinud? hüüdis ta
wanamehele kõrwa.

— Helinät... siin ta ahju peal oli...
ainult see pikk rihw lütkas meid alla.

— Nüüd hommikul? Ja kes pikk?

— Noh jee... Sui kiitis weel, et siin on
ju ilus tüdruk. Seesama siis peremehelegi
kõrwege rindu lü.

— See on Ahma olnud. Aga Helinä?

— Süles wiis, ei tea kuhu...

Suit saadi juba esimesest nüüdiotjast finni
ja wāhehaawal tilkus wanamehelt teateid
weelgi juurde; saadi teada, et Helinä õhtul
wāenalaste tuleku järele ahju peale oli põge-
nenud ja rābalatesse peidetuna logu õõ wa-
namehe taga lamanud. Peale peremehe ei
olnud jeda keegi teadnud ja ka waenlased ei
olnud teda sealt otfinud. Alles hommikul
ära minema hakates käinud Ahma weel wana
maja waatamas ja leidnud ahju pealt wana-
mehe ning Helinä. Tõuganud wanameest
paar korda ja jätanud siis rahule, ainult tüd-
ruk wististi meeldinud halle, sest et ta teda
kaasa wõtta tahtnud — keisi wange ei olnud
karjalased seeford wõtnud, sest neid oli wan-
gide kaasalawedamijeks liig wāike hull. Wana
Wesalainen, kes üffinda uude põlewasse ma-
jasse oli jätud, oli oma küttes kōtki rebinud

ja — nähtavasti Helinä pärast mures olles — wana maija rutanud, kust Ahma parajas-
ti just tüdrukut wälja kandnud. Ta on katsu-
nud oma last päästa, kuid Ahma löönud tal-
le sõjakirwega rindu, nii et ta põrandale lan-
genud.

Keegi peidusolija oli weel näinud Ahmat
naabritalu õues tallistavõetud hobust raken-
damas ja siis järele kihutamas teistele, kes
siis juba niidu teisel serwal suusatajaid . . .

— Teda peab päästma! hüüdis Hannu
waimustawalt. Mehed! nüüd suuskadele ja
kihutame järele.

— Kuhu poole nad liikusid? küsis Juho
rahulikuna, kuid otjustawana häälega.

— Si kiriku poole.

— Kes soovib, toogu sõjariist ja rutaku
kaasa! Eest nüüd sama teed järele!

Rahwa keskel, kes Welala õue ja hoonesse
loflu oli kogunud, tekkis liikumine ja kiha-
mine. Naised feelasid ja palusid mehi, et need
koju jääksid. Larwis nüüd neil ka sinna
weel surma õhima minna, kas pole küllalt
kurbtust juba sellestki, et kodud rüüstatud
ja talud maha põletatud? Kas jälle külad
kaitseta, naised ja lapsed palja taewa alla
warjuta jäetakse? Nii nad manitsesid ja nii
mõnedki mehed, kes eimeses waimustuses
walmis olnud kaasa minema, hakkasid järele
mõtlemale. Hannugi oli peaaegu juba wal-
mis tagaajamisest loobuma ja Juho katsus
küll mehi waimustada, kuid temaqi ümber
keerduis seljatagant äkitselt pehme käsi ja kui
ta ümber pööras, seisid seal tema noor
naine sõjastades:

— Kas ja juba nüüd minu jüa üffi
jätad?

Naiste oli jee Juhole ja juba pidi peaaegu kaebtushüüie tema huultelt libisema. Nii õnnelikena oli ta oma noore, kauni naise siia nude tobusse toonud, kus ta isa ja õdede-wendade seltsis rahulikult oma õnnepäevi oli mõelnud mööda saata. Tuhahunniku-na suitses nüüd tema maja, weres lamas tema wana isa lurnuna ja õe, selle hella armastatud lapse, oli waenlane kaasa rööwinud oma orjaks ja tallatavaks. Ja pidi ta nüüd weel oma nooriku maha jätma, kellega ta ainult paar päewa üheskoos saanud mööda saata, ning tapelusesse, mõib olla surmagi minema? Lemagi kahtles filmapiigu kuid tuletas siis isa wiimaseid sõnu meelde ja oli oma otjuses kindel.

— Jah, minu kallim, jätma pean sinu nüüd. Aga ma tulen ju tagasi. Enne maja ainult isa were eest kätte maksta ja õde päästa.

— Dige, Juho, kõneles Torwise wana peremees, nüüd ei ole aega noorikuga kuditada. Kas mehed siin külas siis raugad on? Seal suusatab waenlane parajasti külast külaste, põletab talusid ja tapab pahaaimamata inimesi ja teie siin ainult kõhelete? Praegu on nad juba jõekaldal ja warsti Si kiriku juures. Meie peame kiiresti järele ruttoma, teel mehi koguma ja neid takistama, enne kui nad weel rohkem häwitustööd jaksawad teha. Ma ei hooli oma hallidest juustest; kui suursad ja oda saan, olen kohe walmis. Ja mina wastan kõigi kemilaste eest, kes siin on, kas on iilased halbemad?

See mõjus. Naiste hääl wakis ja mehed ruttasid sõnalaujumata suuskade ning odade järele; kellel piis peidetuna alal hoidunud, wõttis ka selle kaasa. Kiiresti pandi toidu-

moona kaasa, teritati roostetanud odašid ja kõrvaldati wiibusi. Ühed wõtsid kirwe kaasa, teised terasšeljalise wiibu, kindlateraline puksnuga aga rippus igalühel wööl. Ja ei kuulnudki rohkem kui ainult mõni filmapiik kui Wesjala kohal jõel umbes kolmkümmend meest juuskadel walmis seisi, kes kõik walmis olid waenlasele tema jälgesid mööda järele kihutama.

Siin öeldi nutwatele naistele ja lastele wiimaseid lahkumissõnu. Sellalt kallistas Juhogi oma noort naist, lubas warsti tagasi rutata ja läks siis Torwile kõrwal jalga eesotlas juurstatama.

II.

Pühapäewa hommikul 1589. a. lõpul oli rahwast Si kiriku juurde kokku kogunud nagu harilikultki, ilma midagi paha aimamata jumalateenistust ootama. Juba hommikuhämaras ja päikese tõusul olid kirikumehed kaugematest küladest ja taludest kirikukülasse jõudnud, igast küljest, kes hobusega sõites, kes põdraga, kes juuskadega. Enne kiriku aega toimetati seal nagu alati igasuguseid tarwilisi ülmalikka talitusi ja iseäranis oli nimismõhe maja Kauppila kogu kirikurahwa keskkohtaks ja kooswiibimise paigaks. Seal tohti kaupa, wahetati, osteti, müüdi, igaks muretšes omale kodu wiimiseks tööriistu ja muud tarbeasju ning kaubajaksad uitasid ree juurest ree juurde loomade nahku ja muud maarahwa kraami ostes. Seal tingiti, pakuti, hüüti. Tuttawad said tuttawatega kokku, sugulased sugulastega, küsiti uudiseid, jutustati uudiseid. Ja Kauppi ise, tugew lehatas nimismees, seisis oma aida

ufjel ning nõudis maksusi ja maksuvõlgasid sisse.

Kirikumõisa õues, mis vähe allpool jõekaldal, oli peaaegu samasugune asfaldamine. Seal mõeti täies hoos vastu maksusi kirikuõpetajale ja kirikuõpet. ise, wanahärra Genriiki, käis rahva keskel ringi, jutustas ühe ja teise ja ning võttis osa oma kogudusliikmete muredest ja rõõmudest. Kui aeg nii viisi juba ligikaudu keskpäevani libisenud, kõlasi kirikufellad ja pikas parmes hakkas rahvast kirikusse woolama. Pea sõitis jinna ka kirikuõpetaja ning jumalateenistus algas.

Jutluselaulgi oli juba lauldud ja alla järju rannakünkani, kus mõningad kirikumedhed oma keskel veel juttu ajasid, kajas wana praosti pühalik hääl, kes kantslist jutlust paufus. Sinna rannakünkale jooksis samal filmapilgul lähemast talust kari hirmunud lapsi ja jutustas meestele, et suur meestejalk talusse ilmunud.

— Mis mehed need on?

— Ei tea. Pikahabemega mehed, kõigil kirwed ja odad

Waenlane tülas! See sõnum lagunes äkitselt väljaspool kirikut ühest meestelalgast teise ja jõudis lähemal filmapilgul juba kiriku seinteги wähele, kus ta liikumist ja rahutust tekitas. Inimesed tõusid kohtadelt püsti ja tungisid wälja, kõneldi ja hädaldati. Õpetaja katsus jutlust jätkata, kuid warsti pidi temagi lõpetama, sest et filmapilgu järele neid odamehi juba kiriku ukselegi ilmus.

Waenlased piirasid sõjariistuta kirikurahwa kirikus ja kiriku õues sisse. Keegi ei saanud koju põgeneda oma warandust ega lapsi päästma, sest ümberringi seiswate

waenlaste odad ähwardasid igaihte, kes põgeneda püüdsid. Samal ajal läks aga teine osa waenlasti lähematesse taludesse laiali saaki riisuma ning firikumehed wõijid ainult pealt waatama, kuidas siin-seal metsajermal üks wõi teine talu juba leeki wõttis.

Tugew käratsimine ja kaebetisa kajas nüüd templist, mis alles hiljuti nii rahulik olnud ja kus hirmunud rahwahulk nüüd õieti ei teadnud, mis juhtunud ja mis weel juhtumas. Naised ja lapsed nutsid ning kaebasid, mehed aga kogunesid jahmatanult omawahel nõu pidama, mida peaks ette wõtma. Wastupanetule ei teadnud nad asuda, sest nad olid sõjariistuta ja siia ühtekokku surutud, ka ei olnud neil aimu waenlaste arwust, ei teadnud nad weel jedagi, mis mehed need olid. Sest juba mitu aastat ei olnud wienlasted enam ranna äärde wälja tungida usaldanud, kus rahwast tihedamalt. Neg kulus, läks üks, läks teine tund mööda ja firikusse sulutud rahwale oli jee määratu kaua. Jätk rohkem leekisid nähti jõekaldalt ja läbi ukse wilkusiid waenlaste odad. Usjata püüdis wana firikhärra oma kuulajaid trööstida ja rahustada. Meeleolu läks iga filmapilguga muulikumaks. Mehed nägid oma kodusiid põlemas, mõtlesid oma sealwõibivate naiste ja laste peale ning ei teadnud, misjugune saatus neid endidki ootab, kas põlewad nad firikuseinte wahel ehk hukkuvad waenlaste odade all.

Terwes firikufiilas walitjes samasugune segadus. Kodusolewad hirmunud mehed katjusid weel wiimasel filmapilgul põgenema pääseda, kuid waenlasted püüdsid nad kinni ja sundisid neid toidukraami ning muud warrandust kätte juhutama. Ning kui nad talu

lagedaks olid riijunud, pistfid hooned põlema. Kirikumõisas on suur segadus. Sinna on Ahma ühes oma noore wangiga sõitnud, kus ühes teistega käsutab ja hirmun. naisele oma toorust jagab. Kõik on neile ilma waewata ja kahjuta hästi korda läinud ning pealitud otjustavad majas natukene puhata, kästides oma mehi ainult hoolega kirikurahwa järele walwata.

Kuid ka Siimingi mehed on kiiresti suusatanud ja juba lähenevad nad pöörase hoo ga kirikukülale, milles waenlane parajasti rüüstamas. Metsas saawad nad põgenejatega kokku ja kuulwad neilt, mis juindinud. Beattakse silmapilguks ja peetakse nõu. Silmapilk on pealetunginiseks kohane. Waenlased on mööda kiila laiali, waewalt paarkümmend meest on kirikurahvast piiramas ja walwamas. Nad otsustasid kohe otseteed sinna suusutada rahvast päästma, kust siis abiwäge loodetakse saada. Kõik on ühelmeelele, kõik tahawad wõitlusesse astuda ja ilma pikema jututa on suusatajateskalk juba täiel hool kiriku poole edasi kihutamas. Suusad libisewad ja lummi kriiksub põhjade all.

Wana Torwinen suusatas oma poja kõrwal ja tasase häälega kõnelewad nad isekeskis. Ta oli põgenejatelt kuulnud, et see, kes hobusega sõitis, kirikumõisa peatuma jäänud. Sellest arwas ta, et Helinä seal on ja oli juba mõelnud kohe teda päästa. Ta kõneles sellest ka pojale. Lauri pidi otsekohe kirikulähikonda suusutama, ja püüdma segaduse tekkimisel tüdrukut päästa. Wähe aja pärast jäi Lauri natukene maha, lahkus salgast ja pööras mööda metsaserwa paremale poole. Teised aga suusatasid samal silmapil-

gul metlast wälja ja ruttasid tuhat-tulise kiirusega otse kiriku poole.

Juba märkas neid kiriku ees walwaw maenlane, hakkas hüüdma ja hädarija tegema, et oma salka, kes taludes laiali, kokku koguda. Wäikeste onni kiriku kõrwal olid nad soojendamiseks põlema süütanud ja teegi wienalastest ruttas sealt ühte põlewat tuffi tooma, et jeda rahwagatäidetud kiriku õlgkatusetele wjata ja kirikut ühes rahwaga ära põletada. Kuid — juba olidki kiimingilased kohal. Paar piissi paukusid, teegi wienalane langes lumme peale maha ja kiskendades kiirustasid teised suuskadel alla jõeale, nähes, et külasse laialiwalgunud jeltimehed küllalt ruttu appi ei jõua. Kiimingilased ruttasid neil kannul, Wejaineniga eesotias, kelle wäljajurutatud oda wõimjalt lähemalolewaid wienalasi tabas. Ümberpiiratud kirikulised, kes esialgu ei aimanud, mis uus segadus see seal wäljas sünnib, tungisid wiimaks kirikust wälja, tõmbasid, kes kirwe, kes teiba ehk ree-aija ja ruttasid järele. Naised ja lapsed aga jäid kaldakingule imestanult wõitlust pealt waatama, mis jõel sündis.

Sädahüüete peale olid wienalased jõeäärsetest taludest kiiresti alla jõeale rutanud. Kirikumõisas aga puhkasid ja maiustasid Whma ning Kuisma ühes mõningate meestega weel rahulikult, ilma et oleksid teadnud kuhugile rutata. „Päris hea on siin olla, kiitis Whma, pole millestki puudus. Kui juba küllalt söödud ja joodud, siis waja minna kirikusseki wäikest lõket tegema“.

— Aga kuhu ja selle tüdrukü heidad? küsis Kuisma.

— Wotan enesega kaasa, ei see minu käest enam põgene. Waata ometi, kui puhtawere-

line tüdruk ja kui rahulikult ta mu kõrval seisab.

Kirikumõisa naistepere nuttis ja kaebas, ainult Helinä seisis sõnalausumata ja liikumata paigal, — paistis, nagu ei saaks ta terwest oma seisukorrast aru.

— Mina ei hakkaks wedama, kui ma ka veel puhtawerelise saaksin, finnitas Kuisma, — see oleks igas kohas tabistuseks.

— Sina ei oska tüdrukutega ümber käia, tee seda sama hellalt ja õrnasti, kui mina. Seda tüdrukut mina ei kiusa ega tee temale midagi halba, waid peidan ta kojusõidul soojalt põdranahkadesse ja uinutan teda ööfeti seal hellasti.

— Ja siis teed ta oma orjaks . . . ?

— Ei muuks kui perenaiseks, oma abikaasaks, elawaks majapidajaks wiin omale selle wirga tüdrukku . . .

— Nii kui kord ühe Norra tüdrukugi . . .

Kuid pooleli jäi lause. Kirikulingult kostis kisa ja kui nool jooksid mehed wälja, söömist pooleli jättes. Whmale aga tuli tema wang meelde, jooksis tuppä tagasi, kandis tüdrukku wälja, wiskas ta ree peale ja löitis teistele järele, kes juuskadel juba mäekingu alla olid jõudnud. Kui ta parajasti jõe jõe jõudis, pausis ringult sauna tagant aga püüis, hobune wõpatas, langes põlwili ja regi läks ümber. Kui tuis oli Whma ree alt wäljas, tõmbas tüdrukku sülle ja tahtis oma seltsimeeste juurde joosta, kes enam kaugel ei olnud. Kuid ta lastja — Torwise Lauri — oli juba kohale jõudnud ja hüüdis oda löömiseks wäljasirutatuna hoides:

— Kas jätad tüdrukku, wõi annad oma elu?

Alma waatas tagasi, nägi, et wõimatu on koormaga põgenema pääseda ja wiskas selle wihaselt hambaid kiristades, hangele.

— Bea aga meeles, et ma ta korra weel ära wiin! hüüdis ta metfikult ja ruttas oma seltsimeeste juurde, kes talle juba appi juu-
fatafid. Lauri lastis teda minna, tõmbas pooluimase tüdrukku käest finni ja jooksuputas ta tagasi tuppa, kus kirikumõhja naised ta oma hoole alla wõtsid. Alma aga nägi, et kogu tema salt hädawõhus on ning ruttas ühes oma meestega wõitluspaigale.

Wihane oli wõitlus, mis sündis kiriku kohal jõe jää, kuhu kiimingilased wienalastele olid järele tormanud. Wiimased olid esialgul kaotuses, ja olid sunnitud kord juba jõe teisele kaldale taganema. Kuid wahpeal jõudsid mõlemalpool jõge olemates taludes saagijahil olnud seltsimehed neile appi ja nüüd olid nad warsti jälle illastest tugewamad. Wiimased pidasid küll kõwasti vastu, Wesaise ja wana Torwise juhatusel, surusid waenlasele, kes äkilisest wastupanekust weel jahmatanud, tugewasti peale. Kuid samal ajal jõudis Alma kohale, korraldas mehed uuesti ja waimustas neid peale tungima ning ilasi suruma. Mees siin, teine seal langes lumele, jeda oma werrega punaseks wärwides. Wana Torwiningi sai haawa jalga ja ainult juure jõupingutusjega läks Wesaisel korda teda waenlasele jalgujäämisest päästa. Wesainen wõitles kui karu, imestades järgnesid talle teised. Hannu oli osaw püssimees ja napsas siin-seal nii mõnegi habemiku pikali. Sellest hoolimata, oleks aga kiimingilaste waike salt wastase ülejoü käes warsti hukka läinud. Kui mitte siin-sealt mõningaid kirikulisi poleks appi jõudnud. Lauri Torwinen,

kes tüdrukku kätte saanud, kogu taludest mehi kaasa, noori ja wanu, käskides neid heinahangusid ja muid wastawaid asju sõjariistadena kaasa wõtta ning tõi üle kümnemehelise abijalga jõe. Ise wehkis ta tapperiga, kogu noorusjõuga, lõi waimustusest õhkudes paremale ja pahemale poole, nii et Wesainengi tema lähedale sattudes, imestusega hüüdma pidi:

„Dige, naisewend, anna aga nii!“

Ugedasti wõitlesid wienalasedki, sest juurem osa saaki oli neil mineku-kiiruse pärast taludesse jäänud ja nad ei tahtnud tühjade kättega painduda. Kuid weel wihasemalt pingutasid oma jõudu wilased, sest oli ju neil, kuigi neid arwupoolest vähem ja nad halwemini sõjariistus, kodu, warandus, naised ja lapsed kaitssta ning waenlase weritegude eest kätte maksta. Nii mõnigi habemik-karjalane langes nende odade ja hangude all ning jäi edasiwõitlejate jalgu lamama.

Wõitlejate märkamata jõudis õhtu-hämärus; warsti lõppes lühikene talwepäew. Kuid weel kestis wõitlus poolpimedas ja kuurwalgel, kuni jalgad wähehaawal wärsid ja wõitlus rauges. Karjalased tõmbasid end wõideldes tagasi ja kui nad wähe eemale said, hakkasid nad täies hoos jõgemööda ülespoole kihutama. Wilased järgnesid neile, tükk maad wähet pidades, et silmas pidada, kas wienalased tõesti kiila piirkonnast kaugemale lähevad, ja jäid siis mõne penikoorma kaugusele terweks ööks nende liikumist walwama.

Wanakesed, naised ja lapsed, kes kalda-rinnakult ning Si kiriku juures oletatest majadest nuttes ja hädaldades wõitlust pealt waadanud, olid põnewusega ootanud, kuidas see lõpeb. Wana kirikhärra oli nende hulgas

ümber liikunud, neid trööstides ja julgustades; ei olnud ta enesele filmapilgukski puhkust lubanud. Ja kui waenlased ennast wiimaks tagasi tõmbama hakkasid, kutsus ta oma kuulajad weel kirikusse, et poolelijäänud jumalateenistust tänupalwega ja lauluga lõpetada. Teised kandsid sinna kirikusse neid omakseid, kes jääl langenud, surmuna ehk haawatutena. Surbtust, kaebamist ja lootusetust oli sealt kuulda. Oli kuulda aga ka ütlemata tänumeelt Jumala vastu, kes neid ometi weel suuremast hävitusest ja hädaohust päästnud. Ja weel furd astus wana kirikhärra altarile, kus jõuluküünlad põlema süüdatud, ning kuulutas wärijewa ja südameshetungiwä häälega: „Mu olgu Jumalale kõrges, rahu maa peal ja inimesest hea meel“. Rogudus wastas „aamen“ ning kawa kumises nõrgenen heli, enne kui ta rauges ja õhtu waikusesse kadus.

III.

Arwates, et ilalased nüüd walwel, ei tulnud Wiina mehed enam rannikule tagasi, waid kihutasid saagiga, mis neil forda läinud kaasa wõtta koju poole tagasi, minnes weel Si metsakülalasi häwitades. Silalased suusatasid weel tiikk maad neile järele ning pöörasid siis oma häwitatud küllasse tagasi. Ürapõletatud talude elanikud leidsid ulualust majades, mis waenlase häwitusest weel terweks jäänud, tööriistu, riideid ja toitu laenati ning jagati wastamüsi, ja kuigi õige palju kaotatud oli, suudeteti ometi wähehaawal harilikku üripäewa elu juurde tagasi pöörduda.

Meeltesse jäi aga pesitsjema uus kibe wiha, walu ja kättemaksimishimu. Kui mehed

metšas, kust nad palke töid uute majade ehitamiseks ärapälenute asemel, üksteisega kokku said, arutasid nad omavahel jägedasti:

— Nende ülemääraste tööpäevade eest tuleks wienalastelt maksu nõuda.

— Tuleks küll. Ja peaks neile enestelegi õpetama, mis tähendab talwepärase kätte taewa alla jäämine.

Ring kui taluinimesed töölt tagasi tulid ja üle oma majawaremete naabrimajadesse öömajale läksid, kus jõögilauda asudes mõnda perekonnaliiget, peremeest ehk wanemat poega leinoti, kes Siijõe jääl langenud, siis tungisid weel kawa aega piisarad mõne nais-terahwa silma ja tekitas sappi meeste üdametes ning jägedastigi libises nende huultelt kättemakku sõnu. Jägedasti kogusid külaperemehed talwepöhtutel kokku neist ühistest mõtetest juttu westma ning pühapäewiti kirikuaja järele peeti kirikumäel suuremaidki ühiseid koosolekuid, kus wienalaste wiimastest sõjakäigust ja selle rasketest tagajärgedest kõneldi ning nõu peeti, kas peaks midagi ette wõtma ja mida nimelt. Kättemaksureisi mõte oli juba nii mitu korda kõne all olnud, ainult mingisugusele kindlale otsusele ei olnud weel jõutud. Ja nii kestus see kuni kewadepoolse talweni.

Küüningilased olid iseäranis waimustatud kättemaksureisi kaitsjad. Olid nad ju jõuluajalgi kõigeesimestena oma tublidust näidanud ning wienalasi laialisemast häwitusstööst loobuma sundinud, nende mees oli ka Weisaffe Suho, kes ennast wiimastes wõitlustes otse kangelasena näidanud ja keda kõik ilased tema wahwuse ning leidlikkuse tagajärjel juhataja au sees pidasid. Ja just tema oskas meeste kättemaksetunnet ja wõit-

lühimu õhutada ning kättemaksureisi mõtet ärtvel pidada. Tema ise oli kättemaksu-
mõtte oma isalt viimaseks päranduseks saa-
nud ja tahtis seda teostada.

Sellel mõttel tuli aga ka palju vastu seis-
misi ära võita. Algugi, et võitlused wiena-
poolsete karjalastega wiimastel aastakümne-
tel peaaegu igaaastased, oli rahwal suurema-
tele riisumisreisi. minek ometi vastumeelsem
kui mõni aeg tagasi, sest kardeti, et see oma-
korda jällegi waenlaste poolt kättemaksu ja
hävituse wälja kutsub. See sugupõlv, kes
Põhjamaa kõigepõhjapoolsemates kihelkonda-
des, Remis, Vis ja Vimingas, praegu oma
kõigeparemas eas oli, kaldus rahulikuma töö
ja vaiksema elu poole. Need ajad, mil kaup-
lemis- ja röövimisreisid ning laplastelt
maksudenõudmine Põhjamaa elanikkudele
peaaegu ainuseks tööks ja igapäewaseks
leiwaks, olid juba üle elatud. Rootsi walitsus
oli Gustaw Wasa ajal laplastelt maksude-
nõudmise õiguse ära kaotanud ja selle kaudu
wähehaawal ka neile iga-aastastele järjekor-
ralistele lapireisidele lõpu teinud, millel
Põhjamaa talupojad käisid, et laplastelt
maksu siisse nõuda ning nendega ja kauge-
mategi rahwastega kaubelda ning misugus-
tel reisidel mõistlejatega sagedasti weriseid
lõõmisi tekkis. Seesuguse wõimu hiilgeaeg
oli nüüd möödas ja wiimaste seesuguste
reiside toimepanijate pojad ning pojaipojad ei
mäletanud neid enam ning ei wõinud selle-
pärast ka enam tolleaegseid eluwiise alal
hoitud olla. Siis elati sellest, mis talwis-
tel reketel kauplemisega ja röövimisega
saadud ning mida mets ja kalaweed andsid;
põllutööd oli wähe, rahulik põlluharija-elu
ei lõõnud ette.

Nüüd oli aeg muutunud. Negamööda ja vastumeelselt olid põhjalasjed walitjuse kästu täitnud ning lapireisidest loobunud, sama vastumeelselt olid nad asunud rohkem maad tuhnama ja kütistuld tegema. Wanemad mehed, kellel weel selgesti meeles seijid läinud aegade lustilised ja südikad eluviisid, selle aja suuremad hädaohud ning ühtlasi karikamad üleelamised, waatasid meelepahas ja peaaegu halwaksapanewalt seda uut sugupõlwe, kes nüüd mullases maapõues tuhnis ja oma isade jälgedes käimisest loobus. Nende meelest oli poegade põlw halwemaks ja lõdwemaks muutunud. Nad jutustasid uhkusega oma endisest julgest reijielust, mil weel keegi halla-ööde käes ei wõibsejund ning elujärge ainult sinna ei rajanud, kus kewadised weed ja muud loodustõkked seda takistamas ei olnud, waid siis kihutati suuskadel oma maksualamate juurde südamaille, wõeti peremeheõigusega, mida taheti ja elati siis selle järele toredasti. Neid aegu kirjeldasid nad elawalt, kujutasid neid fuldsete aegadena, ja kihutasidki sellega nii mõnegi noormehe kadedusega oma isade aegade peale mõtlema. Teised noored aga naersid neile juba wastu ja tähendasid ainult, et need on ju endised ajad, nüüd aga on ajad teised.

Täielikult ei olnud lapireisid tõepoolest ometi weel lõppenud. Kuigi põhjalastel enam õigust ei olnud, nagu waremalt, laplastelt maksusi nõuda, tehti Põhjamaa kihelkondadest, iseäranis Tornioist, mis sel ajal Lääne-Põhjamaa alla kuulus, Lapimaale wahetewahel kaubitsemiskäike. Kemistki tehti neid weel igal aastal korralikult; kaubitsemine laplastega oligi 1500 aastate lõpul kemilastel weel õige tähtsaks elamisabi-

nõuks. Siis võeti lapireise harvem ette ja neid tegid kaasa weel ainult mõningad oma isade aegade ülistajad, ka ei olnud neil reisi- del ilaste jaoks seda tähendust, mis femi- laste jaoks. Siiski oli Juho Wesainen, kes oma isa jutu järele waimustusega endiste aegade peale mõtles, eelmisel talwel paari- kümne mehega kuni Warnagini ära käinud ja sellest head tulu saanud. Limingas aga ei teadnudki seesugustest lapireisidest enam palju, limingilased olid reisielust juba täiesti wõõrdunud ning fogu jõuga maaharimise juurde pöördunud.

Teisteski kihelkondades läks reisimishimu aasta-aastalt nõrgemaks. Mingisugune murdaeg oli käes. Rahutu põhjalase weri woolas küll weel praegusegi sugupõlwe soontes, kuid seda taltsutas ikka järjest rohke- kem wõimulapääsew rahulik maaharimise eluviis. Need, kes weel endiste aegade üle waimustust tundsid, jäid sedamööda, kuidas wanemaid inimesi nende kõrvalt ära suri, aasta-aastalt ikka rohkem wähenusesse ja nad pidid oma soovid sellepärast ära peitma.

Lapireiside raugemine oli kaasa toonud kindla maaharimise ja see omakorda istutas inimeste meeltesse loomulikult rahulikumaid waateid ja sihte. Sellepärast hakatigi ikka rohke- kem ja rohkem kõrvale hoidma weristest kof- kupõrgetest wienapoolsete naabritega. Need tõid ju häwitust kaasa kõigile, mis mitmeaas- tase rahuliku ja raske tööga kogutud. Üldine arwamine wiimaste aastate tapeluste puhul oli sellepärast suurel määral nende wastu pöördunud ja seda arwamist toetasid ijeära- nis naised ning kihelkondade waimulikud, kes rahust ja leplikusest jutlustasid.

Wienapoolsed karjalased aga ei olnud oma edenemises veel nii kaugele jõudnud kui nende wennad Põhjalaste rannikul. Neile olid need hävitusreisid veel igapäevaseks leivaks ja nendega satuti vastu tahtmiski võitlusesse ning tapelustesse, kui asi jõudmas kalametesse ehk Lapiga kauplemisesse puutus. Aastasadade wanune viha nende hõimurahvaste vahel puhkes kõigest hoolimata jägedasti leegiks, ehk õigemini, tema hõõgumine ei raugenud kunagi.

Alataja olid need asjaolud, teod ja eriharrastused vaidlus- ning kõneaineks, kus aga mõningad isifud juhtusid kofku tulema ja mõned päevajündmused tõid need asjaolud wahete-wahel ka perekondade keskele kõneaineks. Noortest meestest mäletas mõni, ka Wesaije Juhogi, wäga hästi, kuidas need samad asjaolud juba nende wanemategi keskel tülitsemisaineks olnud. Wesaije õnnis ema oli julge ja jüdi naine olnud, kuid oma rahutuloomulise mehe alalistest käikudest oli tal raske olnud aru saada.

— Lähed ja jälle talweks mööda hangesid kihutama ja mööda metji hulkuma, oli ta igal jügisel urisenud, kui wana Wesainen esimese lumituisu järele end lapireisile minekus walmis pani. — Wõiksid wähemalt ühe talwegi kodus püsida!

— Siin tahmases toanurgas nohiseda, see oleks küll mehe töö!

Nii oli wanamees wastanud ja ifkagi teele läinud. Ja pojalegi näis see täitsa loomulik olewat, et lapireisile ifkagi tuleb minna. Oma pidi alati rahule jääma. Kuid kui asi sõjakäigule minekusse puutus, olgu peidusõtta Wiena poolele ehk naabritihelkondi häwitawa waenlase wastu, siis wõttis ta alati

findlama tooni, feelas ja manitses meest ning poega veel wärawalgi ning palus silma wees:

— Ära mine sinna surmasuhu, sinna mehifööwaisse kohtadesse, ära jäta oma kodu waeleslapset . . .

Nii oli ema kord katjunud isa tagasi hoida, kui see juba tänawal minemas oli. Kurid Suho mäletas uhkusega, kuidas isa siis naeratades oli wastanud:

— Nutad ilmaaegu, wanamoor; ei neist tublidest meestest sel moel jagu saa. Ja kui surm juhtub tulema, siis satub seda koduski, kuid tore on sõjas surra, heledas mööga-tölinas.

Ja nii oli ta läinud ning oda walgatanud, kui ta wõjastikku kadus. Ei maksnud sel ajal naiste mainitsusi kuulata. Need wõistlused olidki sel ajal peaaegu samuti iga-aastased olnud kui lapireiisid. Hiljem oli neid harwem olnud, ainult harwa tarwitses meestel sõjariid selga tõmmata. Ja wõitlused, mis wiimasel ajal üldse olnud, olid enamasti ainult sisemaa külades, ehk kokkupõrked rajapiirkondade kalapüügikohtadel, nagu wiimati 1588. a. Dulujärwe randadel. Neist hoolimata oli rahulikum meeleolu ja rahu poolehoidjate hull ifka rohkem ja rohkem pinda leidnud. Nüüd ajas see uus wienalaste pealetungimine kõik waated segamini. Selle otsekoheseks tagajärjeks oli, et sõjakam meeleolu uue hooga elule ärkas, ja iseäranis wanadmehed ning nooremad pirkalaste-aegade ülistajad lõõtsusid hoolega seda tuld, mis nüüd jälle fergemini leeki töötas wõtta. „Kuhu me siis lõpuks jõuame, kui niinwiisi edasi jätkatakse?“ küsisid nad tujaselt. „Siin jutlustawad naised ja papid, et kõige parem on rahulikkudena püsida, — aga

maenlane käib iga aasta meie kaitseta kodusid põletamas, ning läheb järjest julgemaks, kui näeb, et siin vastu panna ei suudeta. Nii see ei lähe. Wienalastele peab näitama, et Põhjalaste rannal veel mehi on, nagu ennegi, — küll nad siis wast õpivad taltjamad olema“.

1589. a. kumardalve jookkul olid paljud wõitlushimulised juba nii kui nii mehi üles kihutanud ja wana pirkalase weri hakkas ikka rohkemates ja rohkemates soontes kuumemini woolama. Lihawõttepühade ajal oli Si kiriku juures päris koosolekuid peetud ja juba siis nähti, et paljudes küllades sel arwamisel oldi, et wienalaste maale kättemaksu-reis tuleb ette wõtta.

Weel taliteega käis Wesainen Remis. Wana Torwinen, kes woodis veel jõuluajal saadud haawa põdes, oli seal juba omal algatusel oma kihelkonna mehi waimustusega üles kihutanud, ja Wesainen tõi teate, et vähemalt salt kemilasi walmis on kaasa tulema. Sellewastu teati, et limingilased suuremalt jaolt täitsa teisel arwamisel olid. Neil ei olnud maenlaste pealetungimiste all otseloheselt veel kannatada tulnud ja seal oldi peaaegu kindlad, et maenlane ei julgegi nende suurte, rahwarikaste küllade lähedale tulla. „Milleks peaksi meie oma rahulistelt randadelt ja põldudelst ja dade penikoormate taha taplema minema?“ küsijid nemad. „Parem on kodus heina teha ja wilja lõigata ning talweks eluülapidamist tagawaraks koguda.“

Ilma limingilaste abita oleks aga iilastel liig ettemaatamata olnud nii suurele wõitlusretkele minna ja Wesainen otsustas sealtpoolt wõimalikult wäikestki toetust muretseda. Ta kõneles asja üle oma sealsete tuttawatega ja sai vähemalt niipalju kätte, et aprillikuu lõpul

Limingas ühine nõupidamise-koosolek otsustati ära pidada. Sellest jaadeti sõna kõigi kolme kihelkonna tublimatele peremeestele ja veel mõnda kohta kaugemalegi, kuni Saloni ja Ralajõeni, sest asi puutus dieti ju terwesse maakonnasje. Ja määratud päewaks ilmusti kokkuräägitud kohta Dulujõe suhu igast nurgast mehi kofku.

Koosolekupidamise kohaks oli määratud Krankkala, mis oli fogu ümbruskonna kõige suurem ja jõukam talu. Krankkala sugufond oli kaua aega Põhjamaa juhtiwaks suguharuks olnud ja ehk küll jeda praegu ainult noor mees edustas, kahelümnekuuaastane Hannu Gerikipoeg, leiti, et temalgi mingilugune pärandatud õigus on juhataja au sees olla. See tuli austujetundest sugukonna wastu ja tänutundest tema isa mälestamisel. Sel isal, Geriki Beetripoeg Krankkal oli omal ajal üle kihelkonna ja üle fogu põhjapoolse Põhjamaa wäga suur mõju olnud. Ta oli neid nende lapireiisidel juhtinud ja wõitlustes wienalaste wastu nende pealikuks olnud. Ta oli nende edustaja olnud, kui tarwis oli walitjuse ette kaebtusi fanda, oli faitfnud neid kõlbmata ametnikkude wastu, neile nende rahulises töös nõu ja abi andnud. Ja neid faitstes oli ta lõpuks surmaga jaanud. See oli jündinud umbes 5 aasta eest faugel jüdamail, kus ta oma meestesalgaga piiri oli walwamas waenlaste wastu, kes sel ajal hoolimataft sijemaa kehwa dele küladele kallale tungijid. Waenlaste parw oli seal äkki neile kallale tunginud, mille taqajarjel seal faugel tühindiku jügamuses wihane wõitlus oli tekkinud. Limingilased olid arwupoolest nõrgemad olnud ja nende read hädaohtlikul määral harwe-

nenud. Ügedalt mõibeldes oli Cerifi Beetri-
poeg odast läbipistetuna langenud ja faks
tema poega olid tema förwale weresse lama-
ma jäänud. Kuid waenlaste edasilüfimine
fai tafistatud ja langenute mahamatmise
järele juhtis Hannu, kolmas ja wiimane
poeg, limingilaste jäänused koju tagasi. Ring-
jest saadik olid limingilased teda isa järeltuli-
jana juhatajaks pidanud, jama nagu ta oli
oma jugukonna peameheks.

Oma iseloomu poolest ei olnud Hannu
siiski juhatajaks mitte väga sünnis. Ta oli,
nagu tema õde Johannagi, emalt äkilise ja
wähe kergemeelse iseloomu pärinud. See
ema, Krandkala wana Marta, oli pärit Lõu-
na-Põhjamaalt, ühest pooleldi Rootsi jugu-
konnast, terwes kihelkonnas tuntud nii oma
nõukuse ja heatahtlikkuse kui ka äkilisuse ja
ägeduse poolest. Teda austati, tema üle
naerdi ja teda kardeti; igalpool, kodus ja
naabruskonnas, pidi ta kaafas olema, harili-
kult sünnitas ta tüli ja tustka, oli aga pea
walinis jälle hellusega ja sõbralikkusega oma
halbu tegusid parandama. Seejulgust ise-
loomu oli rohkesti Hannulgi ja peale selle
oli ta wähekefi tuulepea ning ei wiitfinud
palju tõsijemate asjadega tegemist teha. Sel-
lest hoolimata oli ta aga oma kodukiilas ifka-
gi juhataja au sees ja wõitlustes waenlas-
tega kalajärwedel oli ta näidanud, et ta oma
julguse ja wõimafuse poolest küllalt isa
poeg on.

Gelmijel talwel oli Hannu oma lõbutz
iilaste reiji jäämerele kaafa teinud ja sellest
oli pärit ka tema feltimehelikkus Juho We-
saijega. Sel põhjujel lootiski Juho sel loos-
olekul Hannu abi peale, kuigi ta oma sõbra
kindlufetust ja kõikufwust tundis.

Peale selle oli arvamata suur mõju limingilaste peale nende vanal kirikhärral Henricus Lithowiusel. See oli oma kihelkonnas juba ligi poolkada aastat kirikuõpetajaks olnud ja oma koguduses uut sugupõlve kasvamas näinud, seda kasvatanud ja juhtinud ning ühes temaga kõigi nende aastate mured ja rõõmud kaasa elanud. Sellepärast kuulsidki limingilased teda heameelega ja ta oli sellega harjunud, et tema nõuandmised teostati. Ka Liminga küla nimimees Kaapro Toomapoeg oli oma ümbruskonnas arukam mees ja nagu tema vend, Kalajõe kirikhärra Ujungo, oli ka temagi äge rahuaate faitsja. Ja nende arvamised edustasid ka kihelkondlasi.

Minukene mõjuvam isik, kes selles asjas teistsugusel arvamisel, oli Põhja-Põhjamaa maksuametnik Mauri Jüripoeg. Temal oli juba noorusest saadik rahutu juhtumisteotsija iseloom ja ta oli waremalt jägedasti ta ise niisugustel käikudel kaahas olnud. Kuid oli veel üks täiesti iseäraline asjaolu, mis teda sõjakapoole meheks sundis jääma, niisugused tapelused ja võitluskäigud olid väga teretulnud tema maksuarvetele. Seda oleks Juho Wesainengi fergesti märkata võinud, kui ta koosolekupäeva hommikul ametniku juures käies selle mõtte peale oletsi tulnud.

Sel hommikul oli ta nimelt Merikosti juures olava ametimaja õue sõitnud. Oma õe Helinä oli ta sõidule kaasa võtnud, tahes sellele noorele tüdrukule, kes jõuluäegsete sündmuste üleelamiste tagajärjel kogu kevade raskemeelne ja jutulehv olnud, lahutust pakkuda. Helinä jäi õue hobust hoidma, Juho astus Mauri Jüripoja tuppa.

See töötas siin parajasti tulise kiirusega oma arvete kallal. Kirjutajaks oli tal siin noor koolipois, kes eelmise aasta eeskujude järelle maksuraamatusse ilufirja joonestas. Mauri tiirustas teda, käsutas ja tõreles ja ei pannud selles tegevushoos tähelegi, et võõras tupp oli astunud. Need teise aasta arved peaksid juba jõuluks valmis ja Rootsi ära saadetud olema, kuid nagu harilikult, olid nad ka nüüd hiljaks jäänud ja ametnik oli selle pärast Stokholmi maksudekojalt walju käjufirja saanud. Sigistades lehitstes ta nüüd kviitungilehte, korraldas ja liigutas neid, arwas kokku ja firus. Arved ei läinud kokku. Rehtendas meest, sügas kõrwa, firus ja raputas wihaselt pead. Ja kuidas wõisidki nad kokku käia. Muist kviitunge olid kadunud tont teab kuhu . . . Pagan wõtku, alati lahju tema pool ja ime, et effitused kunagi tema kasuks ei pöördunud. Ja jälle jooksis ta kirjutaja juurde paberid vaatama.

— Ära kirjuta, tola. Pirtitõrmast ei ole wiit leifikat wõid saadud, kirjuta faks.

— Aga nimismehe kviitungil on wiis leifikat.

— Küll ma find kviitungitan, fina tola. Nimismehe raamatud on waled, kas ja aru ei saa, et nad waled on . . .

— Aust mina seda tean, kui niiviisi kirjutatud on.

— Kirjutatud . . . see on walesti kirjutatud, kviitungid näitawad teist.

Ametnik laotas kviitungid oma ette laiale ja püüdis neid omale kui ka poisile selgitada. Nad näitasid tõepoolest täitsa teist, kuid ei läinud korda selgeks teha, miks siis just wiis leifikat fisis oli kantud. Ta ei tahtnud tunnustada, et need kolm leifikat just

need on, nagu mõned muudki, millest nael sinna, teine tänna läinud, üks jöödud, teine müüdüd, ilma et kviitungid jellest midagi oleks kõnelenud. Kuid — puudujääki oli võimatu raamatutesse jätta, maksku mis maksab, sest jelle eest oleks maksukojast jälle wali märkus tulnud. Urved peavad kofku minema, jäägu kahju kellele tahes.

Ametnik jäi silmapilguks jällegi mõne kviitungi üle imestama, mille summa naruväärt väike oli . . . ja jooksis jälle poiski juurde.

— Mida ja siin jälle kirjutad . . . see on ju Bekka Kohoje talu, täiesti tühi, wenelaste poolt maani maha hävitatud, ei sealt pole krossigi saadud.

— Kohojest, see on ju üks kõigeparemini alalhoidunud talu kogu Zijõel, ei see maksmata jäta.

— Wait, natikas, ehk . . . kui mina ütlen et see tühi on, siis on ta tühi ja sina kirjutad ainult, et ta tühi on . . . jaad aru, ehk ma . . .

Ja poisk kirjutaski tõendawalt maksuramatu lehekülje jervale: „Õde“ (tühi).

— Ja need kolm talu küla lõpul on kehwad nagu kerjused, kes midagi ei wõi maks- ta . . . No mis ja wahid? Kas sa ei oska „kerjus“ kirjutada?

— Miks ei . . .

Ja poisk kirjutab ilusate tähtedega 3 korda „Tiggare“ (kerjus). Ametnik ohkas paar korda. Nii oli talupid jälle natufene wähemaks kãrbitud.

Mis jellest, kui maksukoda nende põhjal kofku seatud nimikirjad tagasi saadab, mille põhjal maksusi ka neilt jälle tuleb nõuda, kes seda juba ära maksnud. Larwis ainult aega wõita ja raamatutes summad kofkufõlla wia.

Ja ametnik naeratas imelikult, kui ta seda arvete „tegemist“ pealt vaatas. Ja mõtles ainult healmeel sellega peale, et talupoegadel nüüd jälle karvatus on riisumise reisi raja tahta ette võtta, kus mõni neist muudugi surma saab ja... raamatutesse surmasaanuid siis rohkemgi võib üles tähendada. Ja pärast võtavad wienalased kohe muudugi sõjakäigu nende külladesse ette, mil puhul pooled majad ära hävitatakse, — ning siis võib raamatutesse teisegi poole hävitatuks märkida...

Wesainen oli eestois paar korda enesest juba märku andnud, kuid ametnik ei olnud kiirusega võõrast tähelegi pannud. Nüüd pööras ta end ümber ja terwitas tuttawalikult:

— Tere, armas mees, no mis Riimangi pool ka kuulub. Olge head, istuge. Wõi teil ülastel on siis jälle kõwa mõte wenepoolseid karvustama minna. See on õige, andke aga neile nii, et mõjub!

— Selle üle pidi täna Frankkallas just koosolek olema, — kuidas siis limingilased sellest asjast ka on mõelnud.

— Ja-ah, limingilased, omawahel öeldes — need limingilased on juured raugad. Ja siin on papid ning mõned muudki juba terve kewade mööda kihelkonda ümber hulkunud ja neid keelanud, kellel tahtmine oleks teele asuda. Küll jaad näha, et franklane ka ise wastu seisab.

— Hannu?

— Just Hannu — nii see pojaft-põlw paraneb! Aga, mis teil sellest, teid ju ilansi ja kemilasi küllalt. Ja ehk on limingilastestki minejaid, hullud oleks orlujõelasedki, kui nad kaasa ei tuleks oma mitmekordsete kannatuste eest kätte maksma. Ja ega wienalane järgmi-

jel korral nende peale itka rohkem armu ei heida, jellest hoolimata, kas nad kaasa tulewad ehk mitte. Aga Rootsi valitsus võiks neid paremini aitama hakata, kui ta kuuleks, et nad ise nii jüdikalt maakonna ja riigi huvisid tahavad kaitsta.

— Arvate? Sellest minagi nüüd kiinimilaste poolt tuln kõnelema, et kas see kroonu ei võiks meile maksude asjas natufene kergendust lubada, kuna ju ka sel talvel jälle nii raskesti kannatada on saadud. Ja kui meie mehed nüüd sel juvel Wiena reisile lähevad, siis jääb maaharimine kodus loomulikult halvemaks ja ei jõutaks kuidagi wiisi juurimaksusi maksta. Kas kroonu ei võiks neid ära jätta?

— Ja-ah, kõneles ametnik ja hõõrus järelmõtlevalt, kuid samal ajal nähtava meeleheaga käsi. — Nii, minul muidugi ei ole võimu kergendada, mina pean sisse nõudma, mis kästud ja kõige üle aruanded walmistama, — ta näitas oma arwepaberite peale. — Aga ma wõin sellest Stokholmi kirjutada, ma teen seda teie eest heameelega ja arwan, et see ehk ka aitab. Võiksite ju ka ise weel kirjutada. Ma ei tea, kas sellest küll eelseiswaks sumeks abi tuleb, aga võiks ju katsuda. Mina vähemalt teen, mida wõin ja kui sõjakäigust asja saab, siis on seda rohkem põhjust uskuda, et walitsus teie maksusi kergendab.

Wesainen tänas ametnikku selle sõbraliku eest ja sõitis, enne filmapilgu weel Helsingi kõneledes, mööda jõge üles, siit natuke maad eemal olewasse Krankkalasse, kuhu teisigi sõitis, üks regi teise järel. Maksuametnik ise lubas hiljem tulla. Ta jäi pärast Juhon äraminekut filmapilguks mõttes seisa-

tama, napsatas siis sõrmi ja joofsis kirjutaja juurde.

— Mis lollusi ja fiin jälle kirjutad? Kas sul Keimingi küla juba valmis on.

— Jah, fiin see on.

— Ha, ha, ha, ha! — aga see on ju täitsa wale. Kas ja ei tea, et wienalane kogu küla ära on häwitanud ja maha põletanud ja et sealt muidugi mitte-mingisuguseid maksusi ei wõinud saada.

— Aga see sündis ju alles sel talwel, need aga on eelmise aasta maksud.

— Poiss, sina oled päris põikpea. Sa kirjutad selle ilusasti ümber ja tähendad juurde, et pooled taludest maha on põletatud, — kes on sind käskinud seda teada, millal nad on põletatud.

Poiss alus tööle ja ametnik käis mööda tuba edasi-tagasi, oma-ette pomisesedes:

— No, olen minagi tola, et ma seda enne ei taipanud, — ega mäletanud. Nüüd saadawad Keimingi talupojad walitsusele kaebtuse, mille mina nende nimel kirjutun, ja keegi ei wõi minu arwete üle kahelda. Nii need arwed wähehaawal walminewad . . .

Lõbusal meelel wilistades waatas ta wälja. Wiminga kirikuküla mehed sõitsid seal koosolekule — nendel on wähe wastuseismist . . . kuid, mis imeasi sealt tuleb? wõiks peaaegu arwata, et see finnine saan on, kui ma mitte ei teaks, et seesugust kogu maal olemas pole... Aga pagan wõtku, finnine on see ometi . . . Kes kur . . . ? Ega wiimaks ometi Stokholmi härrad liikwel pole, kes arweid tulewad nõudma. No see oleks alles tore, ptui, no see oleks alles!

Saan sõitis õue, ja ametnik oli sunnitud ruttama wõõrast wastu wõtma. Saanist il-

mus nähtavale noor sihvakas mees ja aitas selle järele wanema, hallihabemega isanda wälja. See pööras Mauri poole:

— Kas teie olete Põhja-Põhjamaa maksuametsnik?

— Teie teenistuses, aulik härra.

— Ah nii. Minu nimi on Bagge, see on mu poeg. Olen walitsuse poolt wäljas uurt sõjawäekirjutamist korraldamas ja ühtlasi neist segadustest selgust muretsemas, millest siitpoolt kuulda olnud. Teilt palusin ma tarwilikku teateid.

— Olge head, astuge sisse, astuge minu tuppa.

Wöörad liikusid ees ja ametnik sülitas wäljas weel paar korda, enne kui ta neile järele astus. Isand Sumal, kuidas ta jahmatanud oli . . .

Dulujõe juus Merikoski kohal, seal, kus praegu Dulu linn asub, oli 16. aastajaja lõpul wäikese alewikukese sarnane paik, mille seisukord teda selletarwis kohaseks tegi. Seal asusid limingilaste*) laemad, seal käisid Stokholmi ja Turu mehed kaubitsemiskäikudel ja oli seal neil talwelgi ladukohti ning aite. Merikoski saarel oli weel mõni aastakümme tagasi wäike puukindlustus asunud, mis jões juud Wiena rahutumate naabrite riiumiskäikude eest kaitset, kuigi see nüüd hoolitsemise puudusel juba täitsa laotile oli jäänud. Terwe rühm wäikesi elumajakesi asus jõe ja mere wahelisel neemel ühes hunnikus koos, oli mõningaid suuremaidki, nagu maametnikku, kirikuõpetaja ja mõne warakama kaupmehe majad.

*) Dulujuu ja jõgi kuulusid sel ajal weel Limingha kihelkonna alla.

Siit mööda jõe ülespoole oli veel ligis-
tiffu seismaid majasid, mille omanikud lõhe-
kala-püügi abil palju paremini läbi said kui
näit. Biminga kirikuküla talunikud. Nende
hulgast äratas kohe tähelepanu Frankkala tu-
gewatest männipalkidest ehitatud talu kõr-
gel jõekaldal. Selle peahoone õues kisas
juba hommikust saadik hulk rahvast, kes eel-
nimetatud koosolekule ilmunud. Rida hobu-
seid oli kõrvuti aia äärde kinnitatud, teisi
tuli järjest veel juurde ja mehed kõnelesid
salkadewiisi õues ning liikusid sealt üksteise
järele uude maija, kus peremees Hannu wõõ-
raid lahkesti vastu wõttis. Wana pere-
naine Marta jooksis tulises talituses wanast
majast uude, käputas mööda minnes õuel
sulaseid ja tüdrukuid ning sai mahti ka igale
uuele wõõrale mõne lahke terwitussõna öel-
da. Pidi ta ju maja au alalhoidmiseks kõi-
gile süüa ja juua toimetama, kuni need seal
koosoleku algust ootasid. Veel ei olnud
Biminga kirikuküla juurest kedagi ilmunud
ja ka kõik üilasedki ei olnud veel kohal.

Samal ajal istusid wana maja trepil
sooja kewadpäikese paistel Franka noor Jo-
hanna ja Welala Helinä oma keskel jüdamli-
kult juttu westes. Sõbrad olid nad olnud ju-
ba lapsest saadik, kuid nüüd ei olnud nad
pärast Welaise õnnetumalt lõppenud pulma-
reisi üksteisega kokku saanud, mille tagajärjel
neil üksteisele palju kõneleda oli. Tuhandeid
wäikesi saladusi, mida tüdrukutel alati ole-
mas, avaldasid nad nüüd üksteisele; seal-
juures sojistati ja naerdi, isegi Helinä, kes
wiimajal ajal iselugusest kurwameelne ja kõ-
nekehwa olnud, läks jällegi endiselt lõbusaks
ja lustiliseks, nii et Tuholgi, kes teiselt poolt
õuet seda pealt waatas, meel rõõmsaks läks.

Tüdrufud olid ühewanusjed, mõlemad 17 aastat ümber, kuid iseloomu ja näo poolest väga lahkminevad. Johanna kasvupoolest kogukas, tumedavereline, mustade põlevate silmadega, elavate liigutustega, terava häälega. Helinä jällegi peaaegu lapselikult õrn, väikese kasvuga, tihedate linakarva juustega; näol soojus ja naiselikkus, ja vähe kurvameelselt läikisid tema juured sinised silmad. Kuid hästi näikse nad ühte kõlbawat, arvas Juho neid vaadates, kõlbaksid jungalastekski.

Nimelt oli juba üldiselt tuttav, et Helinä Kranka Hannule meeldis, kuigi neist mõtetest senini veel midagi tõsisemat ei olnud välja tulnud, sest Helinä oli ju alles veel nii noor. Aga olgugi, et Juho ja Hannu head sõbrad, ei oleks Juhole ometi mitte hästi meeldinud oma õde, kelle eest ta haruldalt hellasti hoolitjes, jelle vähekesi fergeloomulijele mehele anda. Nüüd aga arvas ta, et nii wististi ometi kõige parem on, jaab ju tüdruk siis kaitse alla.

Kui mahti sai, jookkis Hannu alati üle õue ja ütles tüdrufutele mööda minnes mõningaid naljatuhi. Helinä oli tema meelest pärast wiimast nägemist tublisti sirgunud ja nüüd walmines temas kindlaks mõte, et lelest talle perenaine maija peab saama.

→ Jää homseks süia, Helinä, korraldame tantsu ja peame siis juba ette sinu Ahma põrgupidu ära, naljatas ta jällegi, filmapilguks tüdrufute kõrwale trepile istudes.

Samal filmapilgul muutus Helinä jällegi väga tõsiseks, jäi mõttesse ja ei wistanud midagi. Nii suguseks läks ta ifka, kui tema ärarööwimijest ja tema sõidust ühes Ahmaga Si kiriku juurde hakati kõnelema. Nii

mõnigi kord oli seda tema kodus juba tähele pandud ja arvatud, et tüdruk selles mõllus nii ära ehmatas, et kogu see reis veel mingi-
juguse kohutava ettefujutusena tema meeles püsib, mis alati uueneb, kui seda nimetatakse. Vähemalt ei olnud ta sellest reisist veel kelle-
gile jutustanud ja kodus oli arvatud, et laps waenekene isegi ei jaks mõista, kuidas see kõik oli lüündinud. Minult sellest jutustas ta, et Ahma temaga halvasti ümber ei olnud käinud, waid, koguni selle wastu, waga hellalt hoidnud.

Sannu äramineku järele hakkas nüüd Johanna sõbrannalt Ahma üle pärima.

— Kas oli ta kole ja toores mees, see Ahma?

Selinä wiivitas wastamijega kaua, maha waadates kõneles ta siis:

— Ei olnud kole ega minu wastu ka mitte tooreski . . . Oli see ju küll toores, kui ta minu isa ära tappis ja maja maha põletas . . ., aga ma ei tea, miks ta minu mõttes toores ei paistnud olemat.

— Muudugi kartsid ja hirmsasti, et ta nüüd sinugi ära tapab, kui ta sind majast wälja kandis.

— Esiimejel filmapilgul kartsin, aga siis ei oskanud enam karta. Ta kandis mind nii hellalt ja fergelt oma käsivartel, ei teinud haiget ega hirmutanud. Kartsin ju küll, nii, et hästi hingatagi ei tahtnud, kuid ühtlasi tundsin ennast samal ajal ka kaitstud olemat. Ja kui ta siis minu ree peale tõstis ja sõitma hakkas, hakkasin kõige pealt nutma. Tema aga kõneles minuga nii sõbralikult, määsis mind soojadesse nahkadesse ja sidus oma kaelarätiku mulle pähe. „Ära nuta, mu tüdruk, ütles tema, „ära nuta, ega sind hunti-

dele jõodaks ei viida". Ja kogu tee jutustas ta siis minuga nagu hea tuttavaga. Ma ei tea, kuidas see oli, aga siis ma enam ei nutnudki, istusin ainult, vaatasin metsa ja kuulatasin . . .

Ja mis ta sulle jutustas?

— Ei mäleta ja ei kuulnudki hästi. Kõneles seda, et temal seal kaugel Maaselja taga tore kodu on ja et mind sinna olla mõeldnud perenaiseks wiia. Ja minuga ei käidawatki seal halvasti ümber, kinnitas tema, ega koormatawat tööga, waid mina ise waltisemat seal ja elawat, nagu ise tahan. Ning ta lubas mulle ilusaid järke ja hõbesõlgesid... Ja siis kõneles ta, et enam kunagi sõdima ei hakkawat, meiegi kodud igawesti rahule jätwat. Ei mäleta, mis ta weel lubas ja millest ta kõneles, kuid hästi ta kõneles ja tema hääl kõlas mulle soojalt, seda ma kuulsin.

— Kas ja põgeneda ei püüdnud?

— Tema käest — ei. Oli nii iseäralik, tundus, nagu oleksin ma pidanud temaga ühes minema, kui ta mind ka tulema oleks lastnud. Mulle tundus nii hea, et ma neid weriseid wõitlusi wõiksin lepitada. Ja kui siis Si kirikumõisa tuldi ning naised seal nutsid ja minu pärast halatsesid, siis oli minu arust peaaegu kindlam Ahma kõrwal istuda.

— Mis ja kõneled? Kindlam — rõõwli kõrwal?

— Jah, ma ei jaks isse sellest aru saada. Alles siis, kui ta toast wälja jookkis ja minu sinna jättis, siis mõtlesin küll, et kas ta nüüd jättiski nii. Aga kui ta jälle tagasi ruttas ja minu sülle haaras, siis ei oskanud ma wastu panna, waid lastsin teda mind kanda, ei mõtelnud mitte midagi . . .

Tüdrukute jutu lõpupoole oli perenaine Marta lähedale kuulama jäänud. Ta kohkus Helinä mõtteid kuuldes ja noomis:

„Sina jonid, waene laps. Kas ja tead, teda ja niiviisi ülistad. Eks ja tea, et just see Ahma sinu sugukonnale ja kogu maakonnale kõigesuuremat hävitust ja laastamist kaasa on toonud. Niisugusest mehest ei tohi niiviisi kõnelda, ega mõeldaagi. Sa oled haige olnud ja oled seda weelgi...“

Helinä ei vastanud sõnagi, waid jäi wait ja mõttesse. Ta ei mõistnud, miks kõik seda meest kartma ja wihkama peawad. Temagi pidi teda nüüd kartma, kui ta weel tuleks, ja ta kartis juba mõtetki, et Ahma tagasi wõiks tulla, aga teadis ühtlasi, et kui Ahma tuleks, siis wõidakse ta teda jälle.

— Barem tulge ja aidake mind toitude lauajäseadmisel, enne kui siin istute ja rumalusi kõnelete, ütles Marta ja wiis tüdrukud enesega kööki kaasa.

Wahepeal olid suurem hull koosolekust osawõtjaid juba kohale ilmunud ja uues majas peeti juba päris waimustusega läbirääkimisi. Kõrhimus oli kõigile juba ette teada ja wilastest oli Kaupi peremees, kui kõigewanem, jutustanud, mil wiisil nad käiku toime panema olid mõelnud. Nende mõtteks oli, et reis juba tulewal juwel, mil jõed alles lahti, mööda Siijõe üles Dulangat mööda alla Kanna-lahte tuleb ette wõtta. Sealst mööda Wiina Kemisse ja edasi Solowetji rikkasse floostrisse, mis täielikult tuleb ära häwitada, sest et just see, nagu teada, selleks tihutuspejaks oli, mis igal aastal Põhjamaale häwitust saatis. Seesugusele laialisele sõjakaigule lähets aga mehi tarwis niipalju kui wõimalik ja hädapärast tarwilik oleks jellepära, et wähemalt

kõik kolm Põhjamaa kõige põhjapoolsemat kihelkonda ühemeelselt kättemaksureiisiga ühineksid. Sellega katjutakse wienapoolsete häwitamishimu, mis Põhjamaale nii laastaw, juurteni ära häwitada. Reis katabs niiviisi julgesti oma tulud ja tasuks ka jelle kahju, mida halb põlluharimine meeste äraoleku tagajärjel toob, sest külad Wene Karjalas on juured ja rikkad. Ettevalmistusteks on weel aega, jätkas tema. Pealetungimist tuleb toimetada nii kiiresti kui wähegi wõimalik, waenlastele ootamata.

Nii oli ettepanek, lühike ja selge. Nüüd oli waja ainult teada, mis teised sellest arwawad.

Vimingilased olid kaua aega wait, ainult lofinat oli hulga keskelt kuulda. Loa taganurgas laua ümber olid tuttawad peremehed aset wõtnud ja seal istusid ka Vimminga kirikhärra Henrik ja Kalajõe kirikhärra Ljungo Loomapoeg, kes Vimminga kiriku juures oma wenna Kaapro juures parajasti wõõrsil wiibis ja nüüd ka siia koosolekule oli tulnud, et põhjalasi niipalju kui wõimalik uuele pealetungimis-sõjatärgule asumast taastada. Sinna pöördusid nüüd kõik pilgud, sest nende meeste nõuandeid olid nad warengi harjunud kuulama. Silmapilgu järele tõusiski Kalajõe kirikhärra oma istmelt ja kõneles sooja, ilusa häälega ning ladusas Soome keeles:

„Teie, Põhjamaa mehed, kelle südameid wiha närib ja kelle meeli kättemaksuhimu ässitab, kuulake mõistuse sõna, kuulake rahu sõna. Ehk ma küll teie keskelt ei ole olnud siis, kui teie raskesti kannatasite, siis uskuge ometi, et ma kõigeparemat soowin. Teie südamed põewad haawu, mille paranemiseks tarwis

on waenlase werd woolamas ja waenlase hoo-
neid põlemas näha. Kuid pidage meeles:
fättemaksmisele järgneb fättemaksmine, mi-
hane weri woolab wihasest werest. Teie taha-
te fättemaksureisile minna, tahate oma ko-
dud tühjaks, oma põllud kündmata ja oma
heinamaad niitmata jätta, kawatsete oma
hiljutiste waenlaste külladele kallale tungida,
need tuhaks põletada ja paljaks riisuda, me-
hed maha tappa ning naised ja lapsed waes-
tekslasteks jätta. Nii on nemad teile teinud.
Kuid mõelge järele, mis sellele järgneb. Kui
teie koju tagasi olete jõudnud ja jälle oma
rahuliku töö juurde asunud, tuleb waenlane
uuesti — selles olge kindlad — süia meie ki-
heltonda, toorem kui enne ja fättemaksu-
mus kaks korda werisem. Ja jälle juustewad
teie armsad majad ning teie kodud wõitakse
werega. Ja jälle peate teie fätte maksma.
Di, mis tuleb sellest lõpuks? Sellest tulewad
tühjad maakonnad, kuhu inimese jalg enam
ei usalda astuda, meie külad muutuwad hun-
tide asukohaks. Ja need rajatagused, on ju
nad ometi meie oma hõimud, neil on sama
keel, nad on sama rahwas. Kui kaua peab
wend nii toorelt oma wenda karistama? Nad
on koleda teo forda saatnud, kuid jättem see
seda forda fätte maksmata, jättem fättemaks
sellele, kellele seda waja. Wiibigem rahu-
s oma põldude harimise juures, kohendagem
oma kodud uuesti ja lastem aeg haawwad pa-
randada. Ja uskuge mind, juba mõne aas-
ta pärast on uus nurn waenlaste tekitatud
weripisarad kaotanud, rusud on kadunud ja
uued kodud seisawad nende asemel. Ja teie
elate rahutöös õnnelikkudena.

Jätke fättemaksu kawatsetud! Ärge tõm-
make uut õnnetust, uut needmist, uut Suuna-

la wihha oma peale. Jääge koju oma naiste ja laste juurde, harige oma maad, tehke rahutööd ja teile saab õnn osaks ning kõigeför gem õnnistab teie tööd..."

Nii kõneles wana kirikuõpetaja soojalt ja hääletult kuulajid teda toasolijad, ühed südamest kaasa tundes, teised tõsistes mõtetes olles. Õpetaja Ujungo waimustatud sõnad olid soowitawat mõju awaldanud, limingilaste poolt kuuludus filmapõlgu järele ühemeelne heakskiitew jumini ja hüüded: „jääme koju“, „meie ei lähe“.

Silastel tundus suu lufus olewat, neil ei olnud meest, kes nende arwamised nii selgesti oleks oskanud ette tuua, pealegi olid nendegi hulgast mõned kahtlema hakkanud. Wefai-se juurde tuli Kranka Hannu, kes igal juhtumisel Suhoga heasse wahetorda tahtis jääda, ja hakkas meelitawalt kõnelema, et ehk tõesti kõigeparem oleks kogu ettemõttest loobuda.

— Wõi siis niijugune raulf sina oledki, fähwatas Suho wastu. — Ja tahad weel ennast wäimeheks pakkuda!

— No egas' mina nüüd weel midagi findlasti... Ja see ei puutu ju sellesse.

— See puutub sellesse.

Wahepeal olid paar limingilast õpetaja Ujungo ettepanekut kaitsnud, kuid iilaste poolt ei tulnud midagi kuuldawale. Wefainen nägi, et tema mehed kõrkuma hakkajid, ja tõusis ise püsti.

— Ma ei oska pikki kõnesid pidada, aga ma ütlen, et kui limingilased kardawad, siis meie ilma teietagi reijile pääsime. See on neil kõnelema, kessel talud põletamata ja warandus riijumata, kuid küll tuleb kord teiegi kätte, kui istute ja ootate. Urge siis wienalaji

füüdistage, maid füüdistage iseendid, et te ei taipanud neid õigel ajal taltsutama minna. Meie ei oota, et nad teist korda meie külastid tuleksid põletama, maid läheme ise ja nõuame neilt taju viimase korra eest. Mehi on meil iilastelgi.

— Ja meil femilastelgi, lijas Lauri Torwinen, kes oma haige isa asemel ilmunud, sellele juurde. — Siin ei ole meie poolt mitut meest, aga mina vastutan teistegi eest. Säägu limingilased kohale, aga ma arvan neid Olujõe kaldaid sedavõrd veel kibelevat, et meeldima peaks waenlasi wähe pigistama minna.

Läbirääkimised said sellest hoogu ja warsti oldi häielikus waidluste waimustuses. Suurem osa limingilasi olid sõjakäigulemineku vastu, kuid leidus siiski mõni, kes ka poolt oli. Need olid aga ühiskud. Ja kui mõned iilasedki, nähes, et limingilaste poolt mingisugust toetust ei saadud, taganema löid, näis Wesaise mõte täitja huffamõistetud olevat. Rahasena ja halwatspanewalt waatas ta oma wana sõjasektijilise, Kranka Hannu poole. Wähemalt tema poolt oli ta abi lootnud. Kuid see oli wait. Hannu nägi, et kui ta nüüd oma kodukihelkondlastele vastu seisma oleks hakanud, siis ta nende juures warsti oma mõjumõimu kaotab; kuid halb oli ka Wesaisega tüllisse minna, kelle õde talle meeldis ja kellele ta ka au ei tahtnud jätta ühfinda sõjakäigu juhatajaks olla, kui sellest siiski midagi wälja tuleb. Limingilased uskusid kindlasti, et Kranka reisi vastu on, kuid siiski hakkasid mõned teda pinnima ja nõudma, et ta ka oma arwamist awaldaks. Hannu seisukord muutus piinlikuks ning kauase kõhlemise järele tõusis ta wiimaks püsti,

ütlemiseks, et temagi sõjakäigule mineku vastu seisab — muud nõu ta ei leidnud.

Kuid tema kõne katkes juba algusel. Samal filmapiigul astus tuppma maitsuametnik ja tema mõlemad laugeltnud mõõrad, Peeter Bagge ja tema poeg Sven.

Läbirääkimised katkesid filmapiiguks. Peeter Bagge, keda Zuhari III. just oli saatnud neid Põhjamaa segadusi ja alalisi lahing. rajatagustega tundma õppima, tahtis kokkutõlnud rahvalt kindlaid teateid saada, misjulgune seisukord oli. Kohalolevad kirikuõpetajad jutustasid talle nende pikkade rajavõitluste põhjusi ning juhtumisi ja kus nad omalt seisukohalt asja pehmendasid, seal lihas maitsuametnik värvi juurde. Kõik palusid ühemeelselt, et valitsus Põhjamaale abivägesid saadaks, kes rahvast rajataguste peale tungimiste vastu kaitseksid ja nende hävitustsõjasi takistada suudaksid. Suuresoleva rahva poolt kirjutati kõhe kuningale kõigealandlikumad palved ja kaebused nende asjade üle, milles abiväge ja maitsude kergendust paluti. Peeter Bagge, kellele, nagu Rootsi kogu tolleaegsele valitsusele, need põhjamaa võitlused täitsa uued ja mõõrad olid, lubas kaebused kohale toimetada ja teha, mis ta võib. Kuid kawatsetud sõjakäigu asjas ei hakanud ta mingisugust nõu andma, kuna ta ei teadnud, misjulgune tema valitsuse arvamine jelles asjas võiks olla.

— Tehke nii nagu tahate ja nagu kõige paremaks peate, ütles ta ainult ja fordas neid sõnu veel majast lahkudeski.

See kõrgema valitsuse saadiku käik mõjus Põhjamaa meeste peale jiiiski julgustavalt. Neil oli lootus valitsuse abi peale ja nad võisid jellepärast parema põhjusega sõjakäi-

gule minna, sest küll juba sõjavägi pärast hoolet peab, et käitemaksjad minema kihutatakse. Nii seletasid asja vilased, ja Wesainen jutustas, mida maksuametnik'ki oli ütelnud. Kuid limingilased, kelle eest kirikuõpetajad kõnelesid, olid weelgi vastu ja ei olnud mingisugusele lõpuotsusele jõutud, kui pereinaine Marta rooga lauale hakkas kandma, ja külalisi einet palus võtma tulla.

Koosolekul vaidluse all olnud asjad said loomulikult teatavaks ka väljaspool maja ja see noorte salt, kes ühes isadega Krankkallasse jõudnud, vaidles selle üle õues ja jõekaldal, kus juustadega rinnakult alla lasti, sama waimustatult. Ühed olid reisi waimustatud poolehoidjad ja pahandasid ainult, et nad weel kaasa minna ei saa. Teised jällegi mõistsid jeda hukka ja loomulikult olid tüdrukud kõik sealpool. Minult Kranka Johanna ükfin-da kaitstes sõjakäitu.

— Kui mina mees oleksin, kohe lähaksin kaasa.

— Hea on küll jeelitus olles nii kõneleda, aga kui korra nende kätte satuksid, oleks kohe häda käes, torlas keegi poiste hulgast.

— Ei oleks midagi. Ei mina laseks ennast niiviisi vastu panemata ära röövida, nagu Helinä, ma küünistaksin ja hammustaksin vähemalt, kui muud ei saaks.

— Ahma küüsis ei olegi nii nalja-asi mängida. Ei uskuwat ju see sinu kuulus wendki sõjakäigule minna.

Helinä, kes waikides jõekaldal teiste hulgas wiibinud, ajas nüüd kõrwad kiki ja küüsis imestades:

— Kas Hannu ei mõtlegi kaasa minna?

— Kas sinul oleks hea meel, kui ta ei läheks? Küüsis Johanna karwalalt naeratades.

— Ei tea . . . inestassin ainult . . .

— Mis? Kas seda, et kui Hannu ja Ahma seal kokku satuksid, kuidas siis läheks? Seda sina arvasid kaotavat? Ha? Kas Hannut või Ahmat?

Helinä ei vastanud midagi, kuid isesuguselt wilgatasid seejuures tema silmad ja isesuguselt wõpatas tema keha. Ta lõi silmad alla ja jäi wait.

Samal filmapilgul sammusid Hannu ja Torwise Lauri samale jõekaldale noortesalga poole. Mõlemaid kiskus sinna isesugune tõmbejõud. Hannu tahtis sel ajal, kui läbirääkimistel taas waheaeg, jälle Helinaga filmapilguks juttu wasta ja Lauri oli talwel Wesaise pulmas jõgawasti Johanna mustadesse filmadesse waadanud, mida ta tüdruk teadis, olgugi, et Lauri, wainne ja tasane mees, oma meeldiwust arwaldada ei olnud püüdnud. Nad jõudsid kohale parajasti tüdrukute jutuajamise lõpuks.

— Mida te minust ja Ahmast kõnelete? küüsis Hannu Helinä kõrwale astudes.

— Helinä ütles, et sina Ahmalt liüia saaks, kui teie kokku satuksite, waletas Johanna wennale kuusawalt.

— Ütlesid sa niiwiiši, Helinä?

— Ei. Sa sina ei usaldawatki Juhoga kaasa minna.

— Ei usaldawatki? Kas arwad, et ma argtuse pärast maha jään? Ja arwad ja, et ma Ahmat kardan?

— Ahmal on küüned ja hambad, ja wäle on ta ka, asub ühelajal puul ja maal, targutas keegi noortest.

— Just temaga tahassin mina wõidelda ja näidata, et mina ta ära wõidan.

— Siis sa alles olesid mees, hüüdis He-

linä ja waatas pool-kahtlewalt, pool-meelita-
walt Hannu peale.

— Kas ja ütlesid, et ma mees olen, kui
Ahma ära wõidakfin?

— Ütlesin, ütlesin, ma tunnustafin
sind siis meheks üle meeste!

— Selle peale käsi: ma lähen Juhoga sõ-
jakäigule kaasa! Ja kui Ahma ära ei põgene,
toon ma tema siia kaasa.

Helinä sirutas waimustatud noormehele
käte ja temagi palged näisid põlema süttawat,
nagu Hannugi omad. Ta ei teadnud, miks ta
Hannut sellesse wõitlusesse tahtis fihutada,
kuid tema ettekujutuses seisis Ahma nagu
mingifugune üliloomulik hiiglane ja tema
arwates tundus jee täitja wõimatuna, et
keegi teda ära wõita wõiks püüda. Ja selle-
pärast saigi ta waimustatud, kui Hannu en-
nast Ahmaga wõitlema pakkus. Noortehulk
kogunes nende ümber ja poiste waljudest
hüüetest wõis märgata, et nad Hannu otsuse
heaakstiimisega wastu wõtsid. Johannagi
juulatas lähedale ja waatles poolelbi kades-
tades Helinät, kes oma armastajat oli osta-
nud niiviisi waimustada. Salawihkawalt ja
peaaegu halwakspanewalt filmas ta Laurit,
kes lohe filmad maha lõi. Johanna pööras
juusjad ümber, tõukas paar korda hoogu ja
lastis tulise kiirusega mööda rinnakut alla.
Käte lendas peast, must juuks lehwis tuule
käes wallatult laiali ja paisis kaunina wal-
ge wälja tagaseinal. Hoog kiirenes, seal oli
hüppaja rinnaku all, kuid nõtkelt painutas
tüdruk põlwi, tõusis õhku ja liugles, keppide-
ga end sulawalt tasakaalus hoides, otse püsti
jäädes kaugele jääle.

Seda minekut oli rinnakule parajasti
waatama jõudnud wõõras noormees. Tütru-

ku kaunist allalaskmist nähes, hüüdis tarõõmsalt ja plaksutas käsa. See oli Sven Bagge, kes isa minemahakkamist oodates jii oli tulnud noorte lustitsemist pealt waatama. Teised tõmbasid wõõrast härrast end argjelt eemale, ainult Johanna ilmus julgemaie ja juuljeid õlalt alla wiirates, waatas ta wõõrale otse silma. See hüüdis:

— Kust sina oled, kaunis tütarlaps, ei ole sinu sarnast weel näinud. Kuidas su nimi on?

Seda kõneles ta rootsi keeli, mida kohalolijatest peale Hanno ja Johanna, kellele nende ema natukene omapoolt keelt oli õpetanud, keegi ei mõistnud. Tüdruk wastas julgesti:

— Johanna.

— Sind, Johanna, tahaksin mina enesele. Ja kelmikalt ngeratades sammus Sven jälle eemale, ei maldanud aga mitu korda järgimööda tagasi waatamata jätta seda tühindiku imelikku nähtust, otsekui tahaks ta tema kaju omale hästi meelde kinnitada.

Ka Hannu ja Lauri läksid ära. Kui nad tупpa jõusid, olid waidlused kawatsetud sõjakäigust jälle täies hoos ja keegi lümingaal, oli parajasti tõendamas, kui mõttetu oleks praegu niijuuksele partisaani reisile minna, kuna ju walitluse poolt lubatud abi tagajärjel nüüd rahulikumaid aegu wõib hakata lootma. Seal kirjeldati, kui hädaohtlik oleks ägedat waenlast jälle kättemaksmisele ärritada, ja waenuaastate rida pikendada. Säägem koju . . .!

See näis juba kindlaks otsuseks kujunemat. Naistigi oli tупpa loagnud ja healmeelisel sohistasid nad seal jelle üle, et mehed nähtawasti sõjakäigule ei lähe. Silased, kes

oma kavatsuse tühja minemas nägid olewat, istusid waitides ja kirusid isekestis neid argseid raukaid, kes enam ei usaldanud oma isade wiisil mõõgatööle minna. Tumedad pilguga seisis Juhogi seinä ääres. Ta oli naelast otsast wana Krunka raske mõõga wõtnud, mis siin nüüd mitu aastat tegemusetä seisnud ja roostetama läinud. Ei see wana pere-mehe ajal roostetama saanud minna.

Tema kõrwale astus sel filmapilgul Hannu, tõsi ja kahtlewa näoga. Pilgates tähendas talle Juho:

— Waatan siin sinu õndsa isa mõõga, — kui nägusana ja teda hoiad!

Hannu punastas, ta juba häbenes oma hiljutise kavatsuse üle ja korraga oli terve kahtlus temast kadunud.

— Ma panengi selle wõõle, wastas ta. Tulen sinuga kaasa wienalasi karistama.

— Sina? küsis Juho imestanult, kuid kui ta nägi, et Hannu tõsiselt kõneleb, siis lisas ta juurde: Ütle seda siis kõikide kuuldes!

Ja kõikide üllatusets algas Hannu, kui limingilane lõpetanud oli, terve toa kuuldes:

Kui ta teisi limingilasi reisile kaasa ei lähegi, siis teen seda mina. Minu isa oli alati sõjas esimene ja ei mõtle ka mina temast halvemaks jätta. Hädaohtusid ja suremisi on igalpool, kui neid kartma hakatakse, kuid kes mees tahab olla, see peab oskama löögi peale löögiga wastata. Ma ei hakka kellegile ette midagi heitma, mingi limingilastest kaasa kes tahab.

Nende sõnade järele walitjes toas filmapilguks jällegi waikus. Igauks mõistis selle waitimise tähendust nii, et otustatud oli reisi ette võtta ja et wastuwaidlustest enam abi ei olnud. Imestusega waatasid mehed

Hannu peale, keda nad olid arvanud täitsa teisel arvamisel olevat, kuid Wefainen kuulas tema sõnu rõõmuga. Ja nüüd pööras Hannu Juho juurde tagasi ning sirutas talle wennalikult käe.

Kirikuoõpetajad tõusid lauatagant üles. Koosolek oli lõpul, neil ei olnud enam midagi tegevust. Kurwatõitu meelega tähendas aga õpetaja Sjungo lahtudes:

— Mina olen ardnud nõu, mille kõigeohasema leidsin olevat. Kuid loomulik see ju on: kes tahab, see läheb.

V.

1589. aasta juunikuu keskpäevad olid käes. Kaupi rannas Sjijõe suus valitses elu ja liikumine, elav ja kätkestev, nagu suuremate pidupäevade ajal ehk suuremail laataldel. Juba vara hommikust jaadik talitas ja tõimotas meestehulk mõlemal jõekaldal ja kaldaääres wenedes. Joosti majade ja rannad wahet, kanti kraami, parandati wenedid, wäänati witsu ning taoti ja kopsiti, nii et liivane rinnak aina kajas. Kuuldus hiiüdeid; jama wenekonna mehed otsisid ja kutsusid üksteist, naised kandsid toidukraami ja hiiüsid kalda rinnaft oma wenedesolewaid mehi, et neilt weel ühte ja teist küsida, lapsed lastsid nuttu ja koerad hulguisid külas.

Ei see olnud pidupäew ega laadapäew. Oli äripäewag hommik, keskädalane tööpäew; kuid mitte üheski Ji talus ei olnud harilikku hommikutöö juurde pöördutud. Siin walmistati ette millegile juuremale kui harilikule kinnile ehk noodareisile. Silased asusid kättemak- su- ja rõõwreisile wienapoolsete karjalaste kü- ladesse.

Rõik oli juba walmis, mehed koos, wened

korras, ainult wiimaseid toimetusi ja talitusi lõpetati veel ning toimetati jumalagajätmisi. Siin-seal tõugati juba wene rannaft, tõugati jõe ja pöörati vastu wõolu. Teises kohas jagasid teeleminejad kaldalseismatele kojujääjatele veel wiimaseid nõuandeid ja trööstisid oma nutwaid naisi. Kõik olid südikas tujus, püüdsid kojujääjaid julgustada ja neisse ärkamat meeoleolu istutada.

— Mis ja tühja nutad, wanamoor, wõi kardad, et mõni wene maatuska mulle meeldima hakkab ja ma sinna jään? Ole mureta. Dota sügisepoole, siis toon ma sulle südirätikuid, hõbewööpsid ja kuldsõrmuseid igasje sõrme.

Nii trööstis mõni jõgijuulane oma saatmasolewat naist ja koputas talle meelitawalt lõua alla. Teine tõstis oma kümneaastase poja kätel kõrgele üles, kuivatas tal pisarad palgelt ja tähendas:

— Sina, Kallu, jääd nüüd koju peremeheks, näita siis, et sa mees oled. Kas nii. Kui wähe veel sirgud, siis wõid sinagi kaasa tulla.

— Mida ma siis sellele Kaijale tagasitulles peatfin tooma, et ta nüüd nii muretseb? küsis keegi noormees, oma mõrsja kätt pigistades, mis tema peos wäriks.

— Too talle peigmees tagasi, — tähendas tüdrukü ema nõuandwalt.

— Kas saadan habemiku karjalase, wõi tulen ise tagasi, Kaija?

Tüdruk haaras tal ümberkaela kinni ja sõjistas: tule tagasi!

Kemilased ja limingilased, kellel omaiseid saatmas ei olnud, istusid juba wenedes ja sõudsid taja ülespoole, rahutumalt teisi kiirustades, kes veel wiiwitasid. Hannugi istus uhkelt

wene pãras ja hũũdis mõõda sõudes Zuhole, kes weel rannal seisjis:

— Kas tuled kaasa, wõi ei pääse ja eideft lahti? Ja jina Anni, ütke Helinale termiji ning teata, et rõõmjana läks poisõ teele ja weel rõõmjamana tuleb ta tagasi. Sei siis, niiwijõ sinna minnakse!

Ta tõmbas mõlaga, teised temaga ühes ning wene kargas wett wahutades edasi.

Zuhol oligi raske minema pääjeda. Anni ei nutnud ega keelanud teda, ainult ta silmad pidajid teda seal nagu ühes kohas kinni. Wiimaks tõmbas Zuhõ ennast lahti, hüppas wenesse ja sirutas käe:

— Jää termeks. Zuhõ kodu ühes Tapaniga ra usu, et ma tagasi tulen.

Pahjud wened olid juba Illisaare taha kadunud ja Zuhõ sõudjad tõmbasid tugewasti, et teiste etteotsa jõuda, kus juhataja wene pidi liikuma. Zuhõ heitis weel wiimase pilgu kaldale, pöõras siis silmad oma kaaslaste poole ning meeletindlus ja rahulolemine leidis temas maad. Nii siit nüüd algas see sõjakäik, mille eest ta kewadest jaadik nii südilt ja waimustusega hoolt kandnud. Siit asus nüüd teele see kättemaksmine Karjala poole.

Ra siis weel, kui juba wiimane wene nemanina taha pöõranud ja ranna taha kadunud, seisjis siin-seal liiwatel kaldakingul mõni üksik naine, kellel piõarad jilmis kuuwada ei tahtnud. Seal ta mõtles: kas jääb sinna minu mees, wõi naabrimees, wõi jääwad eht mõlemad?

*

*

*

Wesaije reiskond aga fihutas täiel hool mõõda Sijõge ülespoole. Waiksetel wetel

fõudsid wened üheskoos ja tore oli jee reis, mis maajeländiku poole liikus. Wenejid oli siin üle kahetümne, enamalt jaolt kitsad, terged jõewened, umbes 6 ehk 7 mehe kandwilega. Wõitlusfalga hulgas oli 90 inlast, kes Wesaije juhatusel kõige ees sõudsid. Semilasi oli Lauri Torwise juhatusel ilmunud umbes 25 meest, ning limingilasi Franka Hannu kaajas umbes sama palju. See oli kogu sõjajalalt, suurem kui niisugustel reisiridel harilikult tarwitatud jalgad. Mitu korda päewa jooksul pööras Wesainen end ümber, et jeda oma kaaskonda waadelda. See oli meestejalalt, kellega juba kõlbab waenlast natukene karistada.

Liikumine waikse jõe siledal weel oli hõlbust ja kerge. Kergesti libisesid paadid, isegi wastu wõolu. Ääred nakjatasid meeste tõmmete käes, küll kohises wees nagu koss ja järele jäi wahutatav juga paatide taga. Sage-dasti kujunes sõudmine wõitlusfõiduks, kui parajad mehed aerude külge sattusid. Kord liikusid wened ühes pikas rongis, teineford üks osa mitu wersta ees, kuna teised waiksemalt järele sõudsid. Kuid terve päew kõlas jõel wõimas meeste laul ja kaja pörkas ühelt rannarinnakult teise. Imestanult waatles tühindiku ärarõõmunud põhjapõder lapikust jeda imelikku rongi pealt, kes nii kartmata tema päralt olewaid rahulikku randu ekjitas, ja mäenõlwal kuusejuurele puhkama heitnud faru jooksis wihaselt mõrgades jalu jüdamesse. Rääk lendas ranna kohal rahutult edasi-tagasi ja oli mures oma pesa ning munade päraast, mingisugune weeloom aga ujus kõigejuuremas hädas pikad maad allwee, pin-nale tõustes hirmunult ikka uut wenet endale lähenemas nähes, ja ei saanud enne rahu,

fui wiimane wene mööda oli sõudnud ning loodus wahepoalse segaduse järele jälle wanasse rahulikku tühindiku-waikusesse waibunud.

Wairjetel wetel liikumine oli naljaasi, töö algas alles siis, kui koskedele jõuti. Ja neile ei tulnudki lõppu. Kui ühest läbi oli saadud, kohises ees juba teine vastu. Wett oli nii rohkesti, et suuremast osast koskedest läbi päästi ainult teiwaste abil ja kõitega kiskudes. Tuli wenesid kaldaid mööda wedada ja üle mägede ning kaljude kanda, mis meeste wastupidawuse ja liikmete jõu proowi peale pani. Ja jõudu oli selles sõjamehelises salgas ka küllalt; mets müdises ja mägi kajas, kui nad wenedega läbi jalude rühkijid ja wõimja häälega kuulutas iga wenefond sellest alati, kui sõidurrista jälle wooguderüppe lastis. Kui tarwiline oja edasi sõutud ja weetud oli, istuti kuhugile mäekünkale einet wõtma ja ööks tehti jõekaldale pikk rida tulejid, millede kõrwale wäsinud meestesalk puhutama heitis, et hommikul wana jälle reisi jätkata.

Jõuti wiimaks Sijõe latwa ja nüüd alles olid suured wooteekonnad ees. Benifoormate wiisi tuli wenesid üle jõgede wahemaa kanda neisse wetesse, mis Wiina lahtedesse woolajid. Mõnes kohas kerkijid siin maaseljakud nagu sein teele ette; siin tuli higestada ja jõudu proowida. Iga natukesega aja järele tuli puhata. Suhtus mõnikord sedagi, et kui wäsinult samblale puhutama jäädi, siis nii mõnegi mehe rinda kahklus asus ja küsimus huultele kerkis:

— Mistarwis me õieti siin kangel tühindikkudes maadleme, kas meil paremat tööd ei ole, kas ei wõiks meie seda jõudu kasulikult kodus ära tarwitada?

— Ja põldudel rühmeldada?

— Müridugi, sest siis saaks vähemalt lõikust ja leiba, aga mis saame meie siit?

See küsimus jäi enamasti vastamata ja natuke pettumust tundsid mõned, iseäranis noored; isegi Franka Hannu kippus wahetwahel wäsima ja tüdinema. Minult Wesaije findel esinemine ja julgustaw ning südi ümberkäimine muutis üksitüd kõhklejadki warsti jälle kindlaks. Ja wiimaks hakkas wähehaawal maa, mis senini alataja tõusnud ja alanenud, tajasemaks muutuma, allamäge libisesid wened kergemini ja ühel hommitul paistis ees juba Dulangajõe tume joon. Rõõmuhiüetega liukati wened wette ja liiguti kiiresti allawett edasi ning jõuti õhtuks ümber mägede juba Paawajärwe wäiksele rannale.

Siin puhati päew, koguti jõudu ja peeti reisisihi üle aru. Wanemad mehed, kes nooremas põlwes sagedasti teesuguseid reisisi teinud, tundsid teed ja rannalapsiwailt Lapi talameestelt saadi lähemaid teateid. Warsti oldigi juba waenlase alusmail. Otsustati üle Pääjärwe sõuda, sealt Runnojõgesid ja Suujärwesid mööda Routaseljale, kust Routajõge mööda Wienamerele wälja jõutakse. Esimehe peapealetungimine otsustati Saknalake linna peale ette wõtta. Nüüd olid ees päriweed ja edasilükkumine wõrdlemisi kerge.

Laplased, kes nii suure jalga tuleku pärast jahmatanud olid, tõid wõõrastele meelituseks põhjapõtru. Rõdralika kippsetati wardas ja jeda süües hakkasid wanad mehed wanu mälestusi meelde tuletama ning muistsest Lapireisidest lugusid jutustama, mis neile nüüd warsketena meelde tulid. Noored istusid wäikeses juures ja kuulatasid imestust ning kadestust tundes isade imelikka juhtumisi.

Ufääraniš jutustati sellest, kui rohkesti ja hõlpsasti laplastelt kraami oli saadud. Midad tühjendati ja loomad tapeti maha.

Noortest hoolsatest kuulajatest küüsis keegi:

— Aga kuidas see laplane teile siis nii heameelega kraami andis?

— Mis see lammasrauk siis vastu ostas panna. Kui talle ainult millegist asjast käratati, et „too see kohe siia“, siis oli laplane kohe jalul ja toomas.

— Orja iseloom!

Nii juurustati endiste reijide üle ja naerdi nende juhtumisi, pole siis ka ime, kui nooremad kadedust hakkasid tundma. Sälle hakkas keegi jutustama:

— Siin, Kikkal oli jol ajal keegi laplane, Alslafi nimeline, sellest mina maksu siise nõudsin. Kui ma kunagi ööajal tema majja sattusin, — ja seda juhtus ööseti sagedasti — siis ronis wana Alslaf kohe woodist wälja, et külma käest tulnud wõõrale sooja pesa pakkuda...

— Ja päewal jõodi põdraliha ning laplane luges oma maksurahad reepeale.

Neid wanu mälestusi meelde tuletades tulus päew Baanajärwe rannal. Kuid hulgas oli palju noori mehi, kes weel iialgi oma elus laplaste olusid polnud näinud ega elu nende kodukohas tundma õppinud ja õhtu-eel tuli meestel mõte laplaste külalised, millest eelmisel päewal mööda sõidetud, lähemalt vaatama minna. Kranka Hannu, kes juhtumisteotfimisels alati walmis, pakkus ennast kohe kaasa minema ja mõni wanemgi mees walmistas end ette nooruse mälestusi wärskendama. Ainult Wesaije Juho ei olnud jellega nõus. Ta keelas meestel öökohalt kaugemale mineku kindlasti ära.

Zuho ja Hannu wahel, kes Wejaije teeldu ei tahtnud kuulata, pidi sellepärast wäike tülige tekkima. Kuid Zuho ostas oma peremehe seijukorda teiste hulgas mõjuvalt ülewal pidada:

— Teie ei lähe kuhugile, ütles ta. — Siinagi Hannu, jääd ilusti oma wenesse paigale. Nüüd ollakse meeste käigul ja poiste nalja peale ei wõi aega kulutada. Siin puhkame öö ja hommiku wara läheme jälle reisile.

Siin ei aidanud muud midagi kui sõna kuulata ja warsti, olgugi natukene wastumeelselt, jirutajid nooremadki mehed tulede äärde pikali ja jäid magama; ta Hannu puges sääskede eest warjama kätte alla, nurisedes „tühja jonni“ üle.

Warsti magas kogu reisiseltskond Paana-järwe rahulikul rannal jügowat und. Kaldale tõmmatud wenede otjad laksusid tasakesti õõsumais lainetes ja sellest tekkis jostistaw sumin taatis uinutamalt ööwaitust. Nagu kaugete merede tagant kuuldus õhtutuules mändide salapärane mühin, kõrgete rannakinkude tippudel ja kaugemal Dulanga juus häälitsefid rannakajakad siin-seal oma turblikka wiisijid. Jäänipäewa-aegne päike ei tahtnud lahkuda, ta punetas kawa purpurpunase kerana mäeharjadel ja alles poole öö ajal puges ta filmapilguks mäelatwade taha, orgudesse õrna hämarust waldades.

Alles siis tõusis üks ja teine noormees siit-sealt kustuma tule äärest, hiilis tasakesti wõjastiku serwale, sealt rinnatule, ja siis kihutati jookfujalal laplaste külade poole. Ei maldanud need pirkalaste pojad öö hämaruseski waa-tama minemata jätta neid laplaste waewaseid kodusid, millest nende-ijadel niipalju rikkalikku ja lõbusat oli jutustada. Wähemalt filmapilgugi pidi neid nägema, ja hommikul, kui tee-

fonda jätkati, ei olnud kellegi juures wäsimust märgata.

Heledalt ja kõlawalt kostsid kirikufellad Peetripäewa eelõhtul linna kolmest kirikutornist kaugele üle Niwajõe wõimsa tuurkose kohina. Kose orgu mõlemil pool Niwajõe, mis oma weed Kannalahte jaatis, oli nimelt wäikene linnataoline asundus tekkinud. See oli asutatud alles pooleajaja aasta eest, kuid oli rikkaliku kalapüügi, foolakeedu, laplaste rikkalikkude maksude ja igajuguse kauplemise tõttu juba õitsewale järjele tõusnud. Siin asus ligi jada perekonda, kõik jündimise poolest karjalased, ainult papid, keda Solowetski klooster saatnud, ja mõned ühifikud asunikud olid wenelased.

Nüüd oli jelle linna elanikkudel pidupäew täes nagu jellest kirikufelladki kuulutasid. Juba Peetripäewa laupäewa keskpäewal jäeti kõik tööd kõrwale, kalamehed tulid merelt koju ja lastsid wened allapoolle koske ankrusse, tehti weel wiimaseid ettevalmistusi pühapäewaks, mille tõttu weel keskpäewa ajal külas elaw liikumine ja tegevus walitses. Warsiti aga jäi kõik vaikseks ja tühjaks. Hariliku kombe järele läksid nimelt kõik elanikud, wanased ja imewad lapsedki kaasa arwatud, pühapäewa laupäewa möödajaatmiseks linnast wäljas olewale paganaaegsele pidupaigale, Nistivaara mäele. Suwine päew oli lämmastawalt palaw. Päike paistis pilwitust taewast heledasti, tuule õhugi ei olnud tunda, Nistivaara tipule alles ülestehitud pidutuli jaatis suitsu otse kõrgele üles.

Pidutseti seal samajugusel wiisil kui endise aja õhwrupidustustelgi. Söömist ja jookmist oli ühifel fulul rohkesti, oli lambaid tapetud, leibu valmistatud ja õlut tehtud.

Siin-seal jaguneti päiksepoolsele kiviisele rinna-
nakule rühmadesse ning igas eas lõbutjeti
ise wiijil. Noormehed maadlesid ja wiist-
lesid wibulaskmises ning linguwiskamises,
tüdrukud hüplesid tantlutuhinas, wanemad
mehed ja naised aga istusid ühistest asjadest
juttu westes kase all, kus walgehabemikud
wanafesed nende keskel muinaslugusid ja wa-
nu wiijisi eietasid, õpetades oma lastelastele
neid isadelt päritud laulusid Wäinämöisest,
sepast Ilmarisest ja Kalerwa pojast Kuller-
wost.

Wanamees oli praegu just Kullerwo kät-
temaksu sõjataigust laulnud, sellest, kuidas ta
Untamo mehed ära surmanud, hooned maha
põletanud ja karja ära tapnud. Wäikene lap-
sufene toetab ennast sel puhul tema põlwe-
najale ja küsib suurte filmadega:

— Aga wanaisafene, miks tappis ta fogu
Untamo pere ära?

— Ah Kullerwo? Ta tahtis kätte maksta.

— Mis see kättemaksmine on?

Wanemad inimesed naerisid selle süüta
küsija üle ja wanamees hakkas teist laulu
laulma.

Tihedasti keerlesid kolmewitsalised õlle-
tannud meeste keskel ringi ja noormee-
ste soontes hakkas weri juba ägedamini kihama.
Katsuti jõudu ja suurusdasti wägitegude üle.
Ahma liikus hulga seas kõige parema mehe-
na ja kutsus nooremate keskest igaihte ene-
jega wditlema.

— Tule sinagi, Ontrei, meestega maadle-
ma ja ära mängi seal tüdrukutega, hüüdis ta
ihcele noormehele, kes jünjamas naistefarja
juures naljatas.

— Miks ja ainult oma jõuga suurusd

aga mitte oma muude mõitudega, vastas Dntrei pilkavalt.

Jutustati nimelt üldiselt, et Ahmale Kuosma noor ja kaunis Marja meeldib, kes siin kirjuriietega tüdrukutehulga keskel kõige kaunima lillekesena hiilgas. Sama teati aga, et tüdruk temast suuremat lugu ei pidanud, vaid parema meelega tubli kalamehe Dntrei poole hoidis. Eht küll Ahma kogu Wieni rannal kangelasena kuulus oli, kuni Remini, kus tema sõjaseltjiline Kuosma temaga au pärast mõistles, hoidsid noored tüdrukud temast siiski võõrastades eemale. Ahmal oli omal ajal juba palju armulugusid olnud. Oma kodunurgas oli ta noorespõlves väga wallatumalt elanud ja külamehed olid tema peale nii vihaseks saanud, et ta kodukülast ära minema pidi. Siis rändas ta Jäämere rannal, elas seal kalapüügist ja käis kaugel Kuuja rannikul, kuni ta paari aasta pärast noore Norra naisega tagasi tuli, teda ta sealt olla röövinud. Omal ajal oli Ahma temaga hästi ümber käinud, kuid siiski waewas waest tüdrukust võõral maal igamus, ja kord oli ta, kui Solowetsi floostris käimas oldi, ühel Inglise kaubalaewal ära põgeneda katsunud. Ahma saanud sellest aga õigel ajal teada, läinud vihaseks, toonud naise laewast ära ja karistanud teda nii kõwa käega, et see sinna samasse suri. Kõik need lood olid Rannalabel tuntud ja sellepärast tüdrukud teda kartsidki, kuigi nad teda ka ülistasid.

Dntrei pilkawa wastuse peale wastas Ahma ägedalt:

— Arwad ja niisuguse poisi ühe niidi otjas rippuwat, ühe tüdruku küljes waewle-

ivat? On neid juba korjatud ja tehakse seda edaspidigi.

— Muidugi, kuigi mitte just kannalabelasi . . . Tüdrukud turtsusid naerda, nähes Ahmat vihaseks saavat, kuid see vihastas teda veel enam.

— Tühja kah nende kannalabelastega, ilm on suur ja lai mujalgi. Dodafe ainult, kuni sügisepoole jälle Põhjalahel rannal saab ära käidud . . .

— Sa ju olid läinud talvelgi seal kedagi finni napsanud . . .

— Seda ma teingi, ja veel uhke Wesaise õe. Waat see on alles tüdruk, keda maksab näidata ja kes perenaiseks kõlbab . . .

— Aga kes sul käest ära lipsas, kui ise põgenema pistsid. Oletsid pidanud teda nii hoidma, ristatas Dntrei Marjat kätele tõstes, kes sealt vihasele Ahmale vastu ittitas.

— Juba muutus Ahma nagu tumedaks ja rusikas tõmbus wibu ümber, mida ta käes hoidis, kottu:

— Põgenema . . ., ütled sina, et ma põgenema jooksin. . . hä?

— Seda ütlevad ka teised. Sa olla seeford wäga wäle olnud.

— Surjus . . .!

Ahma kargas püsti, jooksis ja haaras noormehel vihaseft rinnust finni. Tema palged põlesid ja silmad leegitlesid. Oma sõjameheau asjas oli ta õrn ja ka muidu ei heitnud ta palju nalja, waid häda sellele, kes teda sellest küljest pilkama hakkas.

Sirmunult põgenesid tüdrukud igasse külge laiali, kartlikult hoidsid end teised poisidki kõrwale ja erutatult ruttasid wanemad mehed wahale. Nad tundsid Ahma ägedust, kui ta vihaseks sai, ja püüdsid wõitlejaid lahuta-

da. Kuid Ahma ainult hüüdis oma wastast raputades farmilt:

— Kas wastutad oma jutu eest, ehk wõtad sõna tagasi?

Teine püüdis wastu panna, kuid langes kui elutu Ahma alla maha.

— Kas wõtad sõna tagasi...?

— Wõ...wõ...wõtan.

Täna Jumalat, et ja jeda õigel ajal tegid, sest muidu... So, aja ennast jalule! Ja kui siin hulgas niisuguseid mehi on, kes ütlevad, et ma põgenenud olen, siis tulgunad wälja, kas wõi kümme tükki!

Ühed püüdsid wihast meest rahustada, kes wägewana nagu Jumal nende ees ähwardas. Wähehaawal alaneski tema ägedus ja ta istus jälle maha ning hakkas kiitlema, magus tüdruk see Weisaise õde olnud ning kuidas ta jeda weel oma tiiva alla minawat tooma. Ja tõendusiks, et ta jälle täitja rahulik, tõmbas ta wibu jõelolewa fajaka peale pingule, laskis, ja tabatuna langes fajak koske.

— Selle noole laskis mehe käsi, kiitsid teised, ja kui õllekann jälle kohale toodi, joodi lepitust ning jätkati kõigesõbralikumalt jutuwestmist.

Selles joomingus hilines õhtu ja taewas läks pilwe, kuid pidutsenist jätkati wahetpidamata. Hiljutise tülitsemise ajal oli Ristiwaara põhjapoolse rinnakule metsaserwa 5 meest ilmunud. Nad kuulasid sealt joobnute lärmitsemist pealt, nägid, et mehed warsti üksna pehmeks jäämas ning tahtsid tagasi hiihida. Neid nägi aga mööda minnes keegi poisijõmpsisikas ja hüüdis: „siin on wõõrad mehed!“ Wihimased astusid sellepeale julgesti ette.

Need olid ilaste sõjajalga luurajad: wa-

na Kauppi, Juho Wejainen, Branka Hannu ja paar teist kaaslast. Nad olid endid kala-meeste riidesse pannud, mütsid sügavale silmade peale tõmbanud ja näod tahmaga tundmatuks määrinud. Astusid wäsinud reisirijana pidutsejate keskele ja soorwisid tere õhtust.

— Tere külalistelegi. Kustpoolt tulete?

— Sealst Koola poolt, kalapüügireiisilt koju, Nunusesse tagasi.

— Kust kihelkonna mehed need seal on?

— Repolast.

See oli wana Kauppi, kes kõikide eest kõneles. Ta tundis teesid, ostas hästi waleta-da ja oli omal ajal Nunuse rändawailt kaupmeestelt ka natukene nende murrakut purjima õppinud. Rahtlewalt silmitsesid kannalabelased neid eialgu, küsisid risti ja rästi, pärisid nende nimesid ja muud, aga kuna mehed kõik täielikult oskajid ära seletada, kutsusid nad neid oma pidustustele isegi kaasküla-liseks, igasugust ettewaatust unustades. Mehi kostitati ohtrasti, jöödeti, joodeti ja kästi õõseks külasse jääda.

— Sooge, külalised! Müüd on praasnifud ja õllel ei ole otša.

Mehed upitasid kannusid, kuid rüüpasid ainult pool lonksu, kuna kannalabelased alati täiel jõumul maitsefid. Ahmagi oli juba üsna purju jäänud, kuid weel oli taipamiswõime ja mälestus tal teatawal määral alles.

Juho õlale patsutades pomises ta:

— Kus olen ma sind waremalt näinud, aga näinud ma olen.

Ta tunnustas oma waenlast, keda ta Si-jõe jääl näinud, kuid mälestus pettis. Ta Kauppi ruttas wastama:

— Eks näe, te olete wist meie pool liikunud, me oleme siin küll esimest korda.

— Di, küll mina ilmas liikunud olen. Kuid terwiseks, olgu kuidas on...

Toodi jällegi ja pidutsejad jäid järjest uimajemaks. Sinna-tänna olid mõned põdsastikku juba tuffuma jäänud, ühed norisid isekeskis riidu, teised laulsid ja lärmitsefid, wõõraid ei tulnud kellegil meelde silmas pida. Need ootasid parajat filmapilku, et minema lipsata, — kuid Hannu oli kadunud. Ta oli lepitutaga tüdrukutarja leidnud, kohe sinna hulka astunud ja tantsuma hakanud. Kohe oli ta omale Ruosma Marja wälja walinud ja jelle ümber lipitsema hakanud ning ei puudunud palju, et küla noormehed talle juba kallale kippuma oleksid hakanud, sest tal tüdrukute juures väga hästi õnnestus.

Zuho leidis ta wiimaks sealt üles, sojistas talle walida sõna kõrwa ja nii läksid nad pidutsemiskohalt minema, ükskhaawal metja lipsatades ning wenede juurde tagasi pöörates. Dinnalased lärmitsefid edasi ja alles wähe aja pärast lahkusid nad sealt wäikestes jalkades, kuraasitades ja lallitades linnapoolle liikudes. Seal sai wäimuis kohe joobnud meeste üle wõimust ning warsti oli kogu linn

koigejügawamasse unne waiunud, ilma et aimatagi oleks teadnud, et laastamine ja häwituis otse kodukolde läwel waritsemas.

Bõhjalaste sõjasalk waritsemis nimelt umbes wersta kaugusel neeme taga, kuhu mehed õhtueel wenedel kohale olid jõudnud. Seal olid wiis meest luuramisele läinud, et järele waadata, misjuguft wastupanekut wõis oodata, ja sel teel olid nad kuni piduplatsini liikunud, kuna linn tühi oli. Silmapilk oli peale tungimiseks kõigekohasem, jutustasid nad ta-

gasi tulles. Karjalased magasid joobnuina raskes unes.

— Ja nüüd tööle, mehed, nüüd saame võidelda, kõneles Juho seltsimeestele. — Laevarend peab warsti punetama ja öö ei pea hääletu olema. Teritage odad ja karastage meeled, maha kaastundmus ja argtus! Pidage meeles, et see on kättemaksu filmapilt! Nüüd tasutakse meie kannatused ja filmapisarad. Tapke, riisuge, põletage, kuid wangisid ärge wõtke. Soak kogutakse kokku ja jagatakse ühetasaselt ära. Nüüd edasi!

Tal enesel põlesid filmad ja iga lihas oli põnewil, kui ta ühes ilastega kõige otsemat teed linna poole hakkas sammuma. Kemilased ja limingilased läksid ümber mäerinnaku, et teisest küljest linna tungida.

Gääletult sammuti üsna linna keskkohta, alles seal suruti rinnust waldaw hüüe ja samal filmapilgul jooksis meestesalk majadesse laiadi rööwima ja riisuma. Kõigepealt tungiti suurematesse ja rikkamatesse majadesse, ukked löödi sisse, laduruumid murti lahti. Wäsinud magajad ärkasid hirmunult unest, kargasid segastena püsti, ilma et oleksid aru saanud, mis on sündinud. Suhmilt seisid poolpurjus mehed weel poolpimedates tubades ehk jooksid saamatult edasi-tagasi, wõimetud igasuguseks wastupanekuks. Naised ja lapsed karjusid ning nuttisid, põgenema pääsemiseks asjatuid katseid tehes; igalpool oli waenlane wastas. Mõned selgema peaga mehed tõmbasid, niipea kui aru olid saanud, et waenlane külas, kirtwe ehk oda seinalt ja ruttasid wälja. Kuid suurema hulga nendest tabas waenlase tapper juba uksele, enne kui nad tänavale oleksid jõudnudki.

Tapatöö oli alanud. Pealetungijad pii-

rahid ukled jisse ja kes wähegi wastupanefule püüdis ajuda, sai kohe surma. Naised ja lapsed suluti lautadesse ning tallidesse, et nad teel ees ei oleks; meestel, keda otsekohe ära ei tapetud, seoti käed ja jalad rutusti finni. Ja siis otstiti maja hoolega läbi, aidad, pööningud, feldrid, köik; wõeti ära, mis wõtta kõlbas. Loomad löödi hoolimata surmaks, olgugi et neid kaasa wõtta ei wõidud. Ja kui maja puhtaks tehtud, süüdati see põlema ning asuti teise.

Rannalähe linna mõnest nurgast tõusid leegid juba kõrgele suwiöö kähwatu taewa poole, kuid häwitamine ja riisumine kestis wahetpidamata edasi. Weri woolas mööda tänawaid ja õuesid, igalt poolt kostsid haawatute kaebamised ja hirmunute hädahüüded, ning kõige jelle üle — häwitajate ägedad kihutushüüded. Were nägemine teeb pehmemadki iseloomud metsikuks; nad tapawad tagasihoidumata, halastamata, ilma et ise mõistaksid, mis nad teewad. See on kättemaksmine!

Wesainen rühkib sütitatult oma meeste keskel, annab nõu, jagab käskusid, kihutab. Ta jookseb edasi-tagasi, nagu otstides midagi. Siin jookseb talle wastu peaaegu alasti, surmahirmus pois; ta tõmbab jelle õladest finni.

— Kus on Ahma maja, ütles, pois?

— Ah—ah—ha . . .

— Ütle kohe, ehk . . .

— Ka . . . rannal seal . . . Uus maja.

Kui nool kihutab Wesainen sinna. Mõned mehed on juba seal õues, kuid üks on seespoolt sulutud. Wesainen tõmbab kogu oma jõuga: käeraud jääb peosse. Ta tõukab, juba kattewad lauad ja piidad nakkuvad.

Weel üks tõuge . . . Kuid jamal filmapilgul lendab üks seespoole lahti, tõmbab teda pikali ja üks väljasirutatud firmega mees tormab majast välja. See on Ahma. Nagu wälk tormab ta üle õue. Põhjalased sihivad teda odaga, kuid ei taba. Ta on juba õuest väljas ja kihutab nagu tuust ranna poole, — Wesainen tema järel, nii kuidas aga jalgad annawad, oda wälja sirutatud. Ahma jõuab aga kümme sammu enne, tõukab wene rannast, hüppab sinna sisse ja lasseb ta neelawaske kotte libiseda. Wihajelt firudes tormab Wesainen talle järele, kuni firuideni, wiskab oda põgenejale järele. See riivab Ahma riideid ja langeb plaksjades wahutaske kotte.

Teist wenet lähedal ei ole. Tuujases ärrituses näeb Wesainen, kuidas Ahma wene pärale alub ja selle osawasti Niwakoje ägedatest pööristest alla jubib. Ta on pääsnud, sinna pole midagi parata.

Wesainen kihutas maija tagasi. Tuba oli tühi, woodis lamab ainult Ahma wana haige isa, kes enam liikuda ei jaks. Wihajelt tõukab Wesainen woodi ühes wanakejega ühel hoobil wälja õue, wirutab jalaga wastu haige korisewat rinda ja tõstab oma sõjafirwe . . .

— Galasta wähemalt walge pea peale, kuuldus hääl tema taga. Ta pöörab enese ümber; see on Hannu, kes tal käsiwarrest kinni haarab. Ka tema on, Helinäle antud lubadust täites, Ahmat otsinud, et temaga mõidelda, kuid on liig hilja kohale jõudnud. Ja Juho on talle hirmus.

Kuid Wesainen tõukab teda pilkawalt enesest eemale ja lausudes:

— Kas tema m i n u isa walge pea peale

halastas—annab ta firmele hoogu ning lööb halli pea pooleks.

Waatab jelle järele filmapilgu oma tööd ning hirmitab:

— Siin see nüüd on! Ma olen kätte maksnud, kuid ainult poolest saadik.

Selle järele pöörab ta, äkki nagu unest ärgates, siia selja ja hüüab:

— Nüüd, mehed, kirikutesse! Seal need rikkused päris on, mida maksab koju wedada! Enne aga jellele onnile siin tuli otja!

Kirikutesse põgenenud hirmunud naised ja lapsed kihutati sealt välja ning puhastustöö algas. Hõbe ja kuld, ilustused ja suitsetamisasjad, Sumala ja pühade neitside kujud aeti kottidesse ning wiidi välja. Düünlajalad kisti lahti, kirstud murti awali, teenistusrööd ja sakramendinõud wisati segamini aknast välja. Kirikufellad, mida wedada jõuti, kisti ka rannale, kuhu kraami juba igast küljest kokku oli kogunud. Siis tehti lõke nurga alla ja süüdati kirik põlema.

Juba tats kirikut seisid täielikult leekides. Kuid miks seisab kolmas kirik mäekingul veel põletamata?

Selle on jumalaema päästnud. Keegi noor tülane oli juba sellegi külge lõket wiskamas olnud, kuid sel filmapilgul oli ta pilk seinalolewa juure Maarja pildi peale pöördunud. Selle filmad olid nii kurwameelselt ja hoiatawalt tema peale waadanud ja nii elawalt meelde tuletanud tema oma ema filmi. Siis rannal teda jumalaga jättes. Poisil langes lõke käest, ta taganes kohkununa ja hüüdis:

— Mina jeda põlema ei süüta, see on püha paik!

Wesainen juhtus seal juures olema, kuu-

lis lugu pealt ja puhkes halvaks panemalt naerma:

— Vapje loomus.

Kuid ka teisele mehele ei meeldinud seda firikut põlema süüdata.

Viha ja kättemaksu tuline lõõsk, mis kogu öö Vesajse filmis lõõmanud, tumeneb vähehaaval ja ajemele asub heameele ilme. See on kõik tema töö! Sellest tundis ta lõbu. Ta sammub koseäärde, kuhu kõik viisutud warandused kokku kogutud, ja saadab meestele lõna — sinna ilmuda, kui nad oma töö lõpetanud. Siin vaatab ta kõrvalt oma töövilja pealt. Kogu kaunis asundus leegitseb ühe tulimerena; siin punased rusud, seal suitsujambad, nende vahel aga liiguvad nagu tonnid tumedad kogud, naised, kes lapsi otsivad, lapsed, kes oma vanemate külmenewate kehade juures nutavad. See on möödas. Päike tõuseb idataevas kõrgemale, selgemalt ja ülemaatlikumalt valgustades seda juurepäralist furbmängu.

Siia jõeahtele koguvad mehed vähehaaval oma werisest tööst. Siin valmistatakse pidueine, milleks küla aitadest kõigeparemad toidud kohale kantakse, söödakse ja mäsatakse. Ja filmapilguks heidab öösisest hävitus-tööst väsinud sõjasalk nurmikule puhkama.

Viimaks jõuab Kranka Hannugi kogu-miskohale. Ta oli jällegi juhtumisteotsimisel olnud. Kuna ta Ahmat kätte ei saanud, oli talle mõttesse tulnud järele kuulama minna, kuidas Kuisma pere käsi on käinud, kelle ilusat tütarit ta õhtul piduplatstil oli meelitanud. Küla jertvalt leidis ta maja, mis juha täies tules oli. Kuid selle talu õues olid põhjalased esimest korda vastupanekut leidnud ja seal võideldi päris ägedasti. Moore

Ontreiga eesotjas oli nimelt jalffond farjalasi rutanud küla iludust maenlase küüsiist päästma. Kuid need ei mõtelnudfi jaagist lahkuda. Mehi langes mõlemal pool ja wähestel põhjalastel oli häda juba käes, kui Hannu paari mehe seltsis kohale jõudis. Ja raskesse seisukorda sattus temagi. Lootusetuse wihast wõitlejid farjalased ägedasti ning alles kõwa wõitluse järele juudeti nad Kristiwaara rinnafule lepikusse põgenema lüüa. Marjahwa kes wõitluse ajal aidas finni olnud, tahtjid wihaleaetud wõitjad siinsamas teise ilma saata ja ainult poolwägiji läks Hannul forda neid taltjutada. Teised laskis ta põgenema, Marja aga wõttis ta enesega kaasa ja tõi kogumiskohale.

— Mis ja sellest wead? küjis Wesainen pahaselt. — Wangijid ei wõeta.

— Wõtan jelle oma hoiu alla.

— Ei wõta. Kas lased tüdrukut omateed joosta ehk ma löön oma oda . . .

— Löö, kuid siis löön ka mina. Muule jaagijagamisele ma ei tiku, aga jelle saagi hoian enesele.

Lahkuminefute ärahoidmiseks peeti mees- te keskel kohe nõupidamine ära ja seal otsustati, et Hannu wõib tüdrukut omale pidada, kui ta muust jaagist loobub. Kõrkurijutud warandused jagati wenefondade wahel ära ja kui weel filmapilguks puhatud ning häwitustöö üle löbu tuntud, hakati jaaki wenedele kandma, mis koorma all märkja liigawamale wette wajusid. Ei peetud kohaseks kaemini häwitustöökohale jääda. Ahma oli põgenema pääsenud ja arwati, et ega ta ilma tegewufeta liigu.

Weel enne õhtu tulekut istuti wenedele ja

jätkati hävituseişi läänepoolse Wiina teistessegi küladesse.

Rahu ja vaiksus walitses jällegi Niwajõe kose ümbruskonnas. Kuid eile weel õitsenud alundus oli waremetes, tema ärapõletatud ehitused küdesid ja suitsesid weel kaua, üle mapääsenud elanikud, kes terve päewa hirsose suitsu ja wingu laiali laotades. Põgenemunst ja poolalasti Kristiwaara rinnakuil mööda saatnud, tulid õhtueel ettewaatlikult oma häwitatud elukohta tagasi oma rasket kohust täitma: haawatuid aitama ja langenuid matma.

VII.

Kannalähe juurest sõudis Wesaiße sõjajalk mere poole, kusjuures teekonnal lähe mõlemal kaldal olevates küldes puhast käidi tegemas. Umma, Konda ja Kiereti juuremad külad ning hulk vähemaid riisuti paljaks ja põletati maha. Tuldi harilikult õõsel küllasse, hirmutati kohkunud elanikud metsa ja mängiti siis nende kodukoldele pere-meest, kuni tarwilikuks peeti uuesti teele asuda. Suuremateks minefutuledeks jüüdati harilikult kirikud põlema. Mida jaagist kaasa wõtta ei suudetud, heideti jõkke. Nimetamiswäärsemat wastupanekut ei leitud kusagilt.

Ja kui külast jälle merele sõueti ning leedidest punetaw taewarand maha jäi, siis jätkati wõõrastes wetes julgel meelel reisi ja selgelt kajasid Wiina kaljuste saarte randadelt wastu möödaminewate põhjalaste wõimjad laulud.

Reisi jätkates märgati jüiski, et Umma käja rüppe ei olnud jätnud, waid sel ajal, kui põhjalased merel sõudsid, maal täies tegevuses oli olnud, hoiatusõunneid laiali saat-

nud ja mehi fогunud. Juba Rieretis leiti, et elanikud waenlase tuleku üle sõna olid saanud, sest küla oli peaaegu tühi, kõik olid metsa põgenenud. Oma warandusi ei olnud nad aga kõrwale toimetada saanud, nii et saaki siitki rohkesti saadi. Weel kuuldi finniwõetud külameestelt, et Ahmal juba suur salk mehi koos on, kuid miks teda näha ei olnud ja miks ta wastupanekule ei ümunud ning oma külade kaitsmisele ei asunud, sellest ei suudetud aru saada.

Üksjalugu tegi sõjajalgale rohkesti muret ja peawalu ning wanemad mehed hoiatasid ettewaatusle:

— Nad panewad meil tagasimineku tee kinni. Si wõi kunagi teada, kus nad luurawad ja kust peale tungiwad. Meie häwimine ehk weel kogu oma saagiga ja häda meile, kui me nüüd wihaleärritatud karjalaste kätte jätume!

Nii hoiatas wana Kauppigi ühel puhkuspäigal kujukil Wiena saarel, kui Rieterist Kemi külade poole teel oldi. Ja mitmelt poolt anti hoogu:

— Usume rutemini koduteele. Nüüd wõime weel oma elu ja saaki päästa, pärast ei ole enam midagi findel.

— Lõsi, pöörame wened kas wõi koha läänepoole, mõtles ka Kranka Hannu rõhutud näoga, temagi oma saaki walwates.

Oli aga ka teisi, kellel teine meel ja teised mõtted; nende hulgas suurem osa noori mehi, kes wõitluses ja rööwimistuhinas waimustatud ning rohkem juhtumisi, suuremat au ja suuremat saaki ihkas. Ja nende eesotsjas oli Welaije Suho.

— Tagasijõidust ei ole juttugi, hüüdis tema, nüüd jõuetakse Solowetsi.

See sõjakäigu peaesmärk oli tal fogu aja kaunina ja meelitavana meeles püü-
 nud. Juba lapsepõlvest saadik oli ta sellest
 wanast wägewast floostrist, tema ääretumaist
 rikkustest ja toredustest, tema kallisasjadest
 ja tema juurest peremehelikust mõjust fogu
 Wienamerd piirawa ümbruskonna peale
 mitmesuguseid imelikka, otse muinasjutulisi
 lugusid kuulnud. Solowetši monastõr, nii oli
 tema isa sagedasti jutustanud, on just see
 kolle, kust karjalaste pealetungimised Bõhja-
 maale aasta aastalt on wälja läinud. Kloos-
 ter tahab oma wõimu ja oma usu mõjuala
 laiendada, ta tahab oma ülemvalitsust ja
 kiriklikku peremehewoli, oma wõõrast keelt ja
 wõõrast usku kuni põhjalaheni wälja siruta-
 da. nagu ta seda Jäämere poole juba oli si-
 rutanud. Selleks ässtitawadki floostrimun-
 gad ja papid Karjala rahwast, kes neile truu,
 maaselja taha alalistele sõjakäikudele; nen-
 de kihutuste juurde jooksewad kofku need
 niidid, mille tagajärgede all Bõhjamaa jõe-
 kaldad nii sagedasti kannatada on saanud.

Juba noorena oli ta mitu korda sellest
 unistanud, et seda kuulust pesa kord ära hä-
 witada. Ta oli ette kujutanud, kuidas ta
 selle ära purustaks, maha põletaks ja laiali
 kihutaks, selle rusudki mööda saare randu
 laiali puistaks, nii et enam kiwi kiwi peale
 ei jääks. Need kullast särawad kirikud, need
 rikkad ehitused, millest ta reisijatelt niipalju
 kuulnud, laseks ta suitsuna õhku laiali len-
 nata ja nende elanikud, mungad ja papid ta-
 paks ta kas nende rusudele eht kihutaks möö-
 da ilma laiali. Ja saarele ei peaks ainustki
 kohta jääma, kus inimene wihma eest warju
 wõiks leida, ega inimest, kes wihma eest war-
 ju tartwitaks.

Nii oli ta ette kujutanud, nii oli ta kiidelnud. Nüüd — selgi reisil olid tema mõtted peaaegu ainult selle ümber keerlenud, ta oli juba ette selle mõtte üle löbu tundnud ja oma tegu idealiseerinud. Ja nüüd lõpuks oldi siin. Veel natukene maad saarestikku ja ainult paar penikoormat maaselga lahutajid teda veel floostrist, ainult päeva tee ja ta oleks seal. Kas peaks ta veel nüüd oma suutrest karatsusest loobuma? Ei, mitte iialgi.

Seda kujutas ta oma kahtlematele kaaslastele; harilikult ei olnud ta sõnarikas, kuid nüüd jai ta jutustades waimustatud, tema sõnades oli jõudu ja liigutustes ägedust.

— Kas siis, floostri sadamast peaksite meie ilma proovimata tagasi minema! Ja mis põhjusel? Kas jellepärast, et Ahma ühinda mööda põletatud külasid ümber uitab ja mõningaid kohkunud meesraukasid oma ümber püüab koguda, kellega ta iialgi ei usaldaks vastu astuda. Metsa kõik argtus ja kariused! Nüüd on koitnud tättemaksu filmapiik, nüüd on mõit meil peaaegu juba käes, nüüd edasi, ja alles siis, kui flooster waremetses, pöörame koju tagasi.

— See on mehe sõna, kuuldufid mitmelt poolt waimustatud hüüded. Noored olid täitsa kindlasti tema poolt. Torwise Lauri oli, nagu alati, üks tema ustavamatest toetajatest, ja Hannugi, kes hiljuti veel kahtles, kargas püsti ning hüüdis:

— Olgu wõi tuhat Ahmat waritjemas, floostri häwitame me siiski!

Tagasiööramisest ei olnud enam juttugi ja filmapiigu nõupidamise järele otsustati üksmeelsest otsusest Solowetši poole teele

õita. Wened liikati wette ja hakati saaresti-
kust maaselja poole sõudma.

Waike ilmaga loodeti juba öösel Solo-
wetši ette jõuda. Ei jõutud aga nii ühel hoo-
bil mitte. Tuul tõusis, suure Wiina maa-
seljanditu poolt algas wali idatorm ja kiigu-
tas nõrku sõiduriistu tugevasti. Ei aidanud
muud, kui warju otsima hakata ning suure
waewa ja hädaohuga jõuti lõpuks Remi jõe-
huu kohal oleva kõrge Hanhesaare (praegu-
ne Kufowoi) warjule ja jäädi sinna ilma oo-
tama.

See oli tühi kaljujaar, mille kõigekõrgem
tipp idapoolset rannalt püsti taewa poole
terkis. Tegewusetä olles ronisid Juho, Lau-
ri ja Kaupi wanamees tipule waatlema.
Wõimas oli see waateala, mis nende ees
awanes, kuid nende pilgud jäid koha ühte
kohhta finni: otse idapoolt paistis selgesti
Solowetši saarestik ühes floostriga. Kirikute
fullatud kuplid särasid päikesepaiste käes tu-
lisfarnastena wastu mere tumedat pinda ja
walgetena paistsid kiviised seinad. Mehed
waatasid waivides. Wiimaks tähendas We-
sainen:

— Ei sära enam kaua.

Ta oli wõidu üle kindel.

Silmapilgu järele märkas Lauri üht loo-
depoolt tulewat wenet, mis laastuna tormi-
sel lahtisel merel kõikus ja suures hädas ol-
les nähtawasti sellesama saare poole püü-
dis. Wiimaks jäigi ta saare põhjaranda pea-
tama ja mehed läksid waatama, kes need tu-
lijad on.

Need olid kannalabelased, preester ja kolm
sõudjat, nende hulgas noor kalamees Ontrei.
Arwates ja kartes, et põhjalased floostrile
kallale tungiwad, kes mingit paha ei teadnud

aimata ega ettevaatusabinõusid tarvitusele võtta, olid nad otsustanud minna sinna hoiatusõna wiima ja siin need sõnaviijad nüüd olid. Lõrm oli nende teefonna katkes-
tanud ja nad waenlase küüsi saanud. Usut-
ledes laadi wenemeestelt jelle üle selgusele.

— Wõi siis niisuguse asja pärast teie sõi-
date, tähendas Wesainen kihwtiselt. — Aga
ega teil asjaga nii väga kiiret ei ole, eks te
jõua sinna homme meiega üheskoos.

Preester kummardas hirmunult ja kar-
tuse pärast wabisehes ning lõi risti ette, otja-
eest murehigi kuivatades.

— Dota wanamees oma kummarduste-
ga, küll me hiljem floostriis palwetame ühes-
koos. Jutlustad sealgi, seal saab hea jõe
olema!

— See „paapa“ hakkabki meid floostri
keerulistes käitudes juhtima. Tulid päris
õigel ajal.

Nii hirmitasid nooredmehed kohtunud
preestriile pilkawalt, kuna wanemad sõudja-
telt wälja urgitseda katsusid, mis see Ahma
seal mannermaal talitas ja mis tal mõttes
on. Kuid sellest ei kõnelnud karjalased sõna-
gi ja ei hakanud mingisuguseid jeketusi
andma.

Kui põhjalaste wenedesse astuti, nägi
Dntrei seal oma ärarööwitud kallimat, Kuos-
ma Marjat Hannu kõrwal istuwat; poisid sil-
mad walgatajaid ja ta kargas püsti.

— No noh, tasemini ikka, pilkajid iila-
sed ja asusid meest kinni hoidma. Ja Han-
nu meelitas tüdrukut ning sõnas:

— Gemalt wõid natuke waadata, aga nii
toredat tüdrukut puutama ei tohi tulla. Ehk
kuidas, — kas oli see ehk sinu mõrvoja?

Hannu õõtsutas tüdrukut põlwedel ja

tergitas juudlemijeks ta pead. Lüdruku silmis läikis pisar ja mõimetuna rabeles ta rööwija käes. Dntrei suust turtšatas wiha pärast wahtu.

— Hirwita nüüd siin, hüüdis ta Hannule, — aga küll ja siis paremini hirwitad. kui koju jõuad! Küllap olete siis ehk omadki mõrsjad kaotanud. Umberringi olijad jamaatasid, kuid Hannu küsis rahulikult:

— Ei tea kes neid seal siis õige kaotab?

— Kes! kähistas Dntrei. — Küll Ahma selle eest hoolt kannab.

— Ahma!?

See hüüe tungis korraga mitmetelt huultelt. Hakati mehi usutlema ja mõningate ähwarduste abil jaadigi nad üles tunnistama, et Ahma mehi korjates otjustanud oli Põhjamaale kättemaksureisile minna; nüüd wististi on nad juba teel. Ta oli kodus otsustanud pidanud ülijõu wastu wõitlusse astuda, pealegi olid külad juba häwitatud ja warandused rööwitud. Selle asemel oli ta hakanud mehi Põhjamaale kättemaksureisile kihutama; sel ajal, kui põhjalased Wienawetel riisuwad ja põletawad ning oma raskete koormatega sealt koduteele asuwad kõlab neil kõigeparemini nende oma rannikuil natukene puhast tegemas käia. See mõte oli wihaseid ja kättemaksu järele janunenuid karjalasi kaasa kiskunud ja nad olid just samal ajal reisile läinud kui Solowetši poole minejad Rannalahest teele asusid.

— Meie õnnetud, mis nüüd!

— Ja meie oleme weel siin.

Nüüd oli waja nõu leida ja järele mõelda, mis ette wõtta, kuhu poole pöörata. Kas jätkata endist kawatsust, flooftrile kallale tungida, see ära häwitada ja alles siis koduteele

ajuda, mõi kohe kõige kiiremat teed kodupoole pöörata, püüdes veel kodukülasid kaitsema pääjeda.

Suurem hulk nõudsid wiimast teed. Neil oli kodu meeles, tundsid muret oma naiste ja väikeste laste üle, kes toore Ahma ja wiimase võimaluseni ülesärritatud karjalaste hävitustöö ohwriks langemas. Nad nõudsid rutulist kojupööramist.

Mõi ehk tuli oletada, et nii kui nii enne koju ei jõuta kui Ahma oma väiksema salgaga ja kergemate wenedega. Ja kui lugu nii, kas ei ole siis juba parem sõjakäiku siin jätkata ning ometi ükskord see igaweste kannatuste ja hädaohtude peja ära kustutada, Solowets ära häwitada. Selle üle maksis järele mõelda.

Ahma teekond läks teatavasti Paajärwe kaudu, põhjalaste wiimaseid jälgi mööda. Seal on tee wastuwett ja selle tõttu halb wäikselegi salgale, iseäranis madala wee ajal. Põhjalastel kõlbaks selle asemel Wiena Remijõe mööda üles sõuda, seal üle Maaselja ning Dulujõe Leutna ja Ruhmo harusid mööda alla. Teed peaaegu ühepikkused, kuid wiimane natukene kergem.

Ehk jõutakse ometi, kui äärmiselt jõudu pingutada, weel õigel ajal kodukülasid kaitsema.

— Ratsuma vähemalt peaks.

See oli üldine arwamine. Wesainen ei wõtnud läbirääkimistest osa, ta oli istunud ja järele mõelnud. Kas jõudu wõitlejaid teemas, kistujid teda kaele poole. Üks oli wiha ja auahnus ja see meelitas teda kõigest hoolimata oma eialgset kawatsust jätkama, — floostrile kallale tungima. See oli seal — peaaegu juba kuulmise kaugusel — kas pidi

ta nüüd siina jäämagi? Teine jõud oli armastus ja see fiskus kojupoole: koduküla, oma kodukolle, oma noor naine igatšes tema faitše järele, kas võiks ta neid nüüd surmatuhu jätta, ilma et katsetti teeks neid päästa?

— Ah! äraneetud Ahma. Saaksin ma sinu nende käte wahela.

Teised waatasid küsiwalt Juho peale, kartes, et kojupööramisele weel wastu seisab. Wana Kauppi tuli teda tõsiselt manitsema:

— Wesainen, minu wend, ära nüüd ole kall...

— Oigus, — katkestas Juho wanamehe kõnelemise, — jellest ei pääse kuhugile, meie peame koju tagasi pöörama. Wened forda! Weel täna öösel asume kojupoole teele.

Kui mehed tagasimineku ettevalmistusele ruttasid, läks Wesainen weel kord Hanhisaare põhjapoolsele serwale, kuhu Solowetsi flooster selgesti paistis. Rahetordse heledusega hiilgasid tema kuplid nüüd loojanewa päitese paistel, just nagu meelega narrides wõimetuks muutunud waenlast. Meeleheitliku wiha haga sirutas Wesainen sinnapoole oma rufikasje pigistunud käed: näis, nagu oleks ta oma filmade walgutamisega seda põrmuks põletada tahtnud!

Kuid wened olid juba walmis ja warsti sulises jälle ööwarkuses weepind põhjalaste wenepõhjade all, mis waiksemaksjäänud saarestikuwetel nüüd Kemijõe juu poole olid juhitud.

Alles seal märkasid mehed, et Hannu wenes wangi enam ei olnudki: „On mist ära põgenenud“, seletas Hannu rahulikult. Kuid teised teadsid fofistada, et põgenemisega lugu nii ei olnud. Hannul oli nimelt, nagu teati jutustada, meel tüdrukü ärdatest palwetest

pehmeteks läinud. See oli nii tungivalt teda palunud ennast ja oma peigmeest Ontreid päästa, et Hannu nad minema lastnud. Ja meeste tagajiminekuale ajumise tuhina ajal oli nende wene Hanhisaare põhjarannalt tiiresti merele libisenud.

Seal istus õnnelik Ontrei oma weel õnnelikuma mõrsja kõrwal ja pingutas ihes teiste Kannalähe meestega jõudu, et läbi weelgi kõrgelt õõtsuwate laine loodepoole kodurannikuale jõuda. Minult preestrit ei olnud enam wenes. Tagasipöörates oli Ontrei näinud teda Hanhisaare kaljule oma weresfelamama jääwat.

Wesainen oli ülekeemas ärritusel wenele tagasi pöörates jeda kawalanäoga habemiku nimelt seal kaljude wahel näinud, näol hiritaw naeratus. Wihasel oli siis Suho kirjendanud:

— Wähemalt sina ei lähe enam Solowetsi tema pääsemisest ja meie pettumisest jutustama!

Ja siis oli ta kirwega wanamehe pealuu purustanud.

Muinasjutt kõneleb, et Solowetsi pühad mungad hiljem jelle preestri mälestuseks Hanhisaare tipule kiwiristi üles seadnud, mis siis aastasadade jooksiul kaugele merele paistes kõigile möödasõitwatele pühadeaustajatele nähtawaks olnud ja mille kohal igauiks Wienanna rannaelanik alati ärdalt risti ette löönud.

VIII.

Bikaldaie, kitsa merilähe otjas, Remijõe juus olewa Merikoski põhjarannal asus siis, nagu praegugi, Wiena Remi linn ehk alem. Sinnapoole jõudis nüüd põhjalaste sõjasalt hommikpäikese koitmisel.

Selle sõjasalga kuulsus oli mööda Wienamere lääneranda juba laialt lagunenud ja Reminigi ulatunud. See merine kuulsus oli sealgi hirmu ja ärevust tekitanud: see hävitaw salt wõis üksteist misfugusel filmapiigul linna tungida, ka seda enese järel suitsuwaiks rüuhunnikuks jättes. Rõigesuurema tiirusega olid kemilased sellepärast oma kompsud kofku pannud ja päästma ruttanud, mida aga metsa, soode ja rabade taha wedada suudeti. Rõrgemad inimesed, naised ja lapsed, koliti samuti sinna, mehed aga kogus Remi kangelane, juba Si hävituseisilt tuntud Kuisma kofku ja wiibis ühes nendega kodus, et waenlasele, kui ta peale tungib, vähemalt mõnewõrragi tuskka valmistada.

Sealt see nüüd tuligi. Saht otsekui mustendas wihameeste wenedest. Kemilased waatlesid weel südamewaluga linna, seda nagu wiimast korda jumalaga jättes.

Kuid põhjalased ei ruttagi otse linna. Nad juhivad oma wened teisele poole jõe Merikoski alla ja hakkawad siis wiibimata neid kõrwust ülespoole fiskuma.

Mis see on? On ehk neil mõttes mingisugune kawalus?

Rõigesuurema põnewusega peawad kemilased seda suurt musta meestepartve filmas, kes täitja rahulikult ja oma ette wenesid linna nast mööda kose peale weab. Kas nad ei mõtlegi pealetungimist ette wõtta?

Ei, nad ainult jätkawad teekonda. Merikoski peal asuwad nad oma wenedesse ja sõnawad tugewa hooga ülespoole. Ja Puttuokoski all tulewad nad jälle rannale wadama.

See hakkab juba Kuismat, kes liikumist teiseltpoolt kaldalt tähele paneb, natukene

wihastama. Ta oli just lootnud, et ta wõidelda ja koduküla kaitsmisel oma tublidust näidata saab...

— Ei, peab minema neid natukene taga ajama, otjustab ta.

— Olgem rahulikult kodus, kui lastakse olla. Kuid Kuisma walib teiste hulgast umbes kolmkümmend tugevamat meest wälja, sõuab üle jõe ja tungib wiimastele wenefondadele kallale, et natukene teemakju wõtta. Mõne wene wõtawad nad ära, teise puistawad ümber, mispeale jões wõitlus lahti puhkeb. Kuid eelpoolt wenedest tuleb abi ja Kuisma taganeb metsa.

Sealt jätkab ta aga alalist sissisõda, kuna põhjalased jällegi oma wenesid lähewad wõidama. Wefainen peab meestega nõu, kus otjustatakse üht osa mehi waenlast tagasi tõrjuma panna, kuna teised reisi kose wihasele turjale jätkawad. Gauri Lomwise juhatusel tormawad mehed waritsewale Kuismale kallale ja ajawad teda ühes oma meest. mitu korda järgimööda põgenema. See on waewaline teekond, kuid jõutakse ometi kose taha tajaselle weele ja asutakse jälle wenedesse.

Weel wiimast korda tungib Kuisma wenedesse asumise kohale takistusi sünnitama, mis tal ruttawas meestesalgas ka korda läheb. Wiimast korda ruttab Gauri oma meestega teda taga ajama, kuna teised samal ajal jõele jõuawad. Lepiku fetwal algab äge wõitlus, nooled wingutwad ja odad walgutwad, mehi langeb mõlemal pool. Lõpuks taganeb Kuisma jälle ja põhjalased ruttawad wenedesse, kuhu keegi saab, kiiresti jõutakse jõe, rannast eemale, ning ruttatakse teistele järele. Mehi leitakse küll weel

puuduvat, kuid ei teata, kas on need teiste-
tesse menedesse efsinud ehk langenud, — ja
seba järele uurima hakata ei ole praegu
aega, peab ainult kõige jõuga edasi ruttama.

Putkukooski ääres viimaseil võitlusplat-
sil pajupõõsa all lamab aga mees ja vaatab
kuidas üks väene teise järele jõekääru taha
kaob. Ta lamab küliti, asjata end ules tõus-
ma pingutades. Jõud kaob, liikmed raage-
wad, veri woolab rinnust, rannapinda pu-
naseks värtvides. Just minoku filmapilgul
oli waenlase nool lepikust lennates talle jü-
gatvale rinda tunginud ja ta põõsa alla
maha murdnud.

See on Lauri Torvinen. Ta ise oli waen-
lase vastu esimene ja viimane mees olnud,
et oma seltsimeeste taganemisteed kaitsta,
oli veel võitluses olnud, kui teised juba we-
nedesse ruttasid . . . Ja tähele panemata,
et Lauri haavatuna rannale langenud, sõud-
sid nad ära . . .

Siin ta nüüd lamab ja ei püüdnudki
enam tõusta, jõuallikad olid juba kuivaks
jooksnud. Kustumisel olevad pilgud saati-
sid igatsusega ja kibedusega viimaseid we-
nesteid, mis neeme taha pöördusid. Seal läk-
sid teised . . ., tema jäi võõrale pinnale
oma veresse lamama . . ., lamama ja su-
rema . . . Ei laanud ta kodus kurvasta-
watele omakstele enam jumalagajätmise ter-
witust saata, ei laanud ta jumalagajätmiseks
seltsimehe kätt pigistada, — ükfi pidi ta
surema kangel kodumaast, waenlase wiludal
rannal . . . Wäsinud film vaatab jõe rutu-
list woolu, vaatab, kuidas lained kergelt hüp-
lewad ja neelawasse pööristesesse kaowad . . .
Reha wajub kolkku ja pea langeb õlale . . .

Kas juba lõpul? . . . Ei veel tohi

surm tulla, weel ei taha ta lahkuda nii noores eas. Weel tahtis ta elada, weel janunes ta elu järele, ta sirutab oma nõrga käwarre wälja, nagu tahaks ta weel wiimasel filmapilgul kinni haarata mingisugusest pääsemisest . . . Käsi tunneb aga ainult tühjust ja wajub alla. — Janu, nii tuline janu on tal, saaks keele peale ometi ühegi tilgakese. Seal woolab wärskke wesi tema lähedal, wesi nagu eluwirgutato allikas . . . kuid ta ei pääse sinna juurde. Kas ei jaks ta tõesti kahte jüldagi roomata, et tulist põletust kustutada?

Ta pingutab end üles — ei, ei jaks, peab jällegi alla wajuma. Kõrjub enese selili, weereb kalda äärele, kuid wajub siis oma raskusega jälle maha. Walus korisemine kostab läbilasitud rinnast . . . Kuid siin kiwi juures on wesi. Ta sirutab kaela wälja ja joob, ahmib, neelab. . . Dih! Kuidas ta maitseb, kui mõnus see on; ta surub pea wette, joob, joob . . .

See jahe wesi wirgutab, samal ajal uimastades, nagu tõuseks ta pähe. Ja ta tunneb jällegi elujõudu liikmetes, pöörab istuma ja tõmbab nooletera rinnast. Wiimane weri purskab wälja, kuid ta ei pane jeda tähele, mingisugune kale hakkab tema pilku tuhmitama. Ta tunneb end tulises wõitluspöörises, näeb leekisid lõõmawat ja kuuleb sõjahüüdeid kajawat, ise liigub ta waimustust õhutades esimestes ridades, wehib tapperiga ja Wesainen tema kõrwal hüüab: „Dige, naisemend, anna aga nii . . .“

Kuid seegi uimastus möödub, ta ei jaks enam istukil olla, waid langeb kiwilt külili ja käsi wajub wette. See wesi on nii wärskendam, ta joob jälle . . . Ja uus udune mõttepilt hõljub ta tuhmade filmade ees. Ta seisab

jõekaldal lume peal ja vaatleb healmeelel seda noort tütarlast, kes kärsituna nagu taltsutamata hobuvaras oma puusjad kaugele surub. Ta näht on nii õrn, ta palg punane ja rind õõtsub tajaselt, nagu metsjärve laine . . . See on Johanna, tema armsam . . . Kuid nüüd tuiskab ta juba mööda mäge alla, wallaliläinud juuks hõljub wallatult tuule käes ja nõtkelt õõtsub ta meeldiv keha . . . Kuid ta langeb ju . . . oih! pöördub . . . ta õõtsub õhus, tuhmineb, kaob udusesse pilve . . .

Noormehe pea nõtkatub vastu kivi, käsi vajub wette, haawatud rind kerkib weel forra, õhtab — ja wajub.

*

Seltsimehed aga sõudsid juba kaugel, ikka läänepoole rutates. Beatumata ja puhkamata tegid põhjamaa mehed oma rasket päewatööd, jätkasid teekonda kogu päewa ühtesoodu; sõudewetes sõueti, wooludes liikati, koskedes weeti. Ohtul jõuti Usmankoski alla ja jäädi sinna õõseks, wijati end kuivale pikali, wäsinuina ja ergulikuina, nagu huntidest tagaaetud põdrakari. Alles seal märkas Wesainen, et Lauri puudub. Putkuokoski juures oli teda wiimast korda nähtud, — Juho aimas ta saatust ja leinas sügawasti ning südamest oma kindlamat jõjasektsilist, oma ustawamat sõpra.

— Oleksin üksinda tegija, lähaksin weel õõsel teda otsima ja wähemalt maha matma.

— Noorele mehele peab kaasa tundma, kinnitas Kaupi wanamees. — Kuid nüüd peab rohkem elawate kui furnute peale mõtlema, peab päästma, mida weel päästa wõimalik.

— Dige, õige, peab ruttama, kinnitas Juhogi, ning jäi mõttesse.

Tema tundmise järele läks reis nii aeglaselt, et ta oleks tahtnud läbi õhu üle selle enam

fui wiiekümne-penikoormalise tühindiku lennata, mis teda põhjalahel rannikust ja sealasuwaißt omakstest weel lahutas. Iseäranis tuskatugi talle mõte, et tema werimaenlane Ahma samal ajal teisi weeteesid mööda samasse kohta kihutas ja et ta wististi enne teda päralt jõuab. Ta luges päewi mõlemal teel ning tuli alati jellele rujukwale otjusele, et Ahma ikkagi enne jõuab. Di, kui ometi wõiks ööd ja päewad ühtesoodu edasi kihutada, — kuid ei wõi. Meeskond ei jaks.

Juba Merikoški all oli wenede koormat kergendatud ja kergendati weelgi. Paar wenet olid termelt Putkuokoški wahutawatesse woogudesse jäetud, ka meestest olid, olgugi, et kogu sõjakäigul suuremat wastupanekut ei olnud leidnud, üle kümne Kannalahes ja Kemi suus langenud. Kuid raskets läks liikumine ometi. Olets pidanud sagedamini puhkama, kuid aega ei olnud.

Juba hommitul wara äratas Wesainen oma mehed jällegi liikwale. Usmana wäikeste küla warad wõeti teemoonaks kaasa ja nii kiirustati teekonda lühikeste puhkamistega koselistel wetel ülespoole edasi. Teise päewa õhtuks jõuti juba Iyshjärwale, kuid siis märgati, et niisuguse hooga kauem edasi kihutada wõimatu on. Üllalt sadas jämedat wihma alla, ning märjad ja wäsinud mehed seletasid, et nad niisuguse ühtesoodu, ilma korraliku öösiise puhkamiseta, rasket teekonda enam jätkata ei suuda. Ka ei wõinud Wesainen neile seda ette heita. Kuid temale tundus, et mingi sisemine tung teda sunnib wiibimata edasi ruttama.

— Palju olets siin niisuguseid mehi, kes minuga kohe reisile tuleksid? küsis ta öökohal äkitselt. — Mina katsumisin edasi kihutada.

— Aga mis jellest kaju? küjis keegi kahtlemalt.

— Kaju jellest oleks. Ahma jalk ei wõi juur olla, meeste rohkusega ei ole meil seal nii kui nii palju ära teha, kõigetähtsam on, et wähesedki õigel ajal pärale jõuaksid. Kas on tulijaid?

Umbes kolmkümmend tugewamat iilast, kellele kodud ja perekonnad rohkem muret walmistasid, kui uni ja puhkus, pakkusid end kobe kaaja. Meljast weneist tühjendati kõik saak wälja ning nendega hakkasid mehed paaritunnilise puhkuse järele üle Maaselja minema. Teised jäid Kranka Hannu ja Kaupiwanamehe juhatusel järele tulema.

See alles oli minek. Sõd kui päewad juruti aga edasi, wedamiskohtadel ajusid kõik mehed rakkesse, järwedel ainult waheldamisi, natuke ne, kes tund, kes paar, suikuda katsudes. Tsegi söödi wenedes waheldamisi, maale ei mindud kufagil. Nii jõuti wiimaks Kuhmo wetele ja sealt pärimett jälle kiiremini allapoole. Koskedes oli estallalaskjaks keegi wana oulujõelane, kes siit wetest ennegi alla lastnud. Oulujärwel tegi wastutuul takistus ja peaaegu üliloomulikke jõudu nõudis see meestelt, et nad siiski läbi tormi ja wihma peatumata jellest üle jõudsid. Kui Wesaise wenes mehed nii roidunud olid, et peaaegu juba lootusetus nende üle wõimust kippus wõtma, siis haaras Juho, kelle hiiglajõudu pingutamine ja ärewus weel karastanud olid, aerud oma kätte ning kiskus üksinda edasi, mehi puhata lastes. Teised wened pingutasid järele.

Nii jõuti lõpuks ühel selgel augustikuu hommikul Pühakoje alla ja puhati silmapilguks Muhofje külas. Waenlastest ei olnud siin weel keegi midagi kuulnud. Ometi ei maldanud We-

šainen enam jõgešid mööda liikumist jätkata, waid otšustas wened šia jätta ja oma mees- te- ga otše maad kaudu Ulatšimingisse ning Šijõe šuhu rutata. Šest šealt oli Ahma tulekul — wõi ehk juba tulnudki.

*

*

*

Šamal ajal, kui Šejainen mööda Dulujõe weššitšikka edasi ruttas, oli Ahmal šamasugune kiire Šijõe latwuult alla kihutades. Ša aimas, et Šejaise šalk tema teeleajumist warem ehk hil- jem teada on šaanud, olgugi et šeda šaladuses peeti, ja et waršti neile järele ruttab. Šõit olenes ainult mõnešt päewast, olenes šellešt, millal Šejainen tema tulekust on kuulnud. Ša tal enesel oli wähem šalk — waewalt 90 meest oli ta šuutnud kocku šaada — ning šee oletš šurmalaps olnud, kui Šejainen ta kätte šaaks, ehk tema tagašimineku tee läbi lõikaks. Ša tundis, et šogu šee tema šõjakäik hullšulguš on, šest ta oli šõit oma kaalumisjed põhjendanud oletušele, et Šejainen mööda Dulujõe weššiti- ka tagasi šõidab ja et tema iše oma šõjašalgaga kättemašutööd lõpule wiies enne Šejaise tule- kut Šijõge mööda šoduteele minema pääšeb.

Šelmine oletuš paistis talle kindlasti tõe- näolijena, wiimane aga tekitaš muret. Ša šel- lepärast širustas ta rahutuna edašiliikumist, kihutas mehi, pikendas pingutamisaega ja li- hendas puhkuššilmapilke. Ša jõudšasti teefond edeneški, olid ju teed juba wanast ajast tuntud. Ahma rehšendas, et ta wähemalt mõne päewa ees on, kuid mitu?

Šuiwamaa wedamišteefondadest oldi juba mööda ja lašt iše woolul kiirešti allapoole, kockedest pääšti üle šord mõlade, šord šõite abil, kuid alati õnnelikult. Šrudasjärwel tašis-

tas sama wastutuul, mis Wesaißt Dulujärwel kiusas, kuid tugewa sõudmisega päästi sellestki üle ja jälle kandis jõgi kiiresti Haapakosti wahutawate woogude poole.

Sellest toiest ei olnud karjalased waremalt uialgi alla lastnud, kuid nüüd ei leidnud Ahma kuidagi wiisi aega olemat selleks, et wenesid mööda randa wedada. Ja kui ühel neemel Pudasjärwe läänepoolisel jerväl keegi asunik-kalamees leiti, pani Ahma kobe ette, et ta kaasa wõtaks allalaskmist juh-tima.

— Kas ja oskad karestikust alla lasta? küüis Ahma wanamehelt walida häälega.

— Ei wõi seda kindlustada.

— Kas sa uialgi ei ole siit alla sõitnud?

— Olen küll oma wenega, kuid teie wened on mulle tundmatud.

— Üra puikle, küll oskad, kui aga tahad. Ja ma ütlen sulle, ja pead katsuma. Kui ma aga näen, et sa ausasti ei toimetata, siis häda sulle!

Wägigi weeti wanamees alla lastma. Oja mehi läks wälja, et koormat kergendada, ja jooksid mööda kallast, teised aga jäid wenedesse, mis esimesele, wanakehe polt juhitud wenele järele juhiti. Esimesest suurest karestikust päästi õnnelikult alla, nüüd oli ainult natukene maad kosjett weel ees, küis teine, madalam karestik — ja sellega olekski sõudette juba wälja jõutud. Ring wanamehe wene lastiski täies hoos karestiku wahutawaks woogudesse; kõwa laine wiskas ta küll poolest jaadit wett täis, jõuti aga siiski terwelt sõudewotte wälja.

Kuid teise wene täitis sama karestiku laine üleni; see pöördus wägigi põigiti wastu woogusid, hüples, wajus wee alla ja

tuli tükkidena kärestikust välja. Kolmas wene püüdis kardetawast kohast kõrwale hoida, kuid põrkas wastu talju ja läks puruks. Neljas nõndasamuti. Wene tükkisid, toidumoona kottisid, aerusid ning huffunud ja huffuwaid karjalasi wintsles hulgarwiisi kärestikust alla, kuna samal ajal ikka uusi ja uusi wenesid samale hädaohule wastu liikus. Mõned nendest pääsesid termelt alla, teised uppusid woogudesse ehk põrkasid wastu warijewat taljut. Kui wiimane wene kärestikust alla jõudnud, luges Ahma, kes hingeldades oma uppuwaid mehi oli püüdnud päästa, wened üle ja leidis suure hulga nendest purunenud ning õige mitmed oma meeskonnast huffunud olevat. Ta karjus wihaselt, nuttis, neas jumalat ja iseennast.

— See on kõik sinu jüü! Karjus ta wihaselt allalaskjale wanamehele, kui temaga kaldal kokku sai. — Sa lastisid meelega kärestiku pööristele nii lähedale.

— Ma oleks siis ju ise huffa saanud... Nad ei oskanud mulle järele tulla.

— Iira wabanda, ja tegid seda meelega ja armu julle selle eest ei anta!

Ning wanamees ei saanud mahtigi palju paluda. Wihaleef silmades, haawas Ahma tal turjast kinni, surus pea alla, litsus näojõkke ja hoidis teda seal nii kaua, kuni wanamees wette lämbunud oli. Siis tõukas ta furnurkeha jalaga jõkke.

Ahma kähises wihast ja pettumusest; hüples ja krattis pead. See on surm kogu sõjakäigule! hüüdis ta. Kuidas peame nüüd reiji jätkama? Mehed olid suuremalt jaolt küll pääsenud, suur osa nendest oli ju kaldale jooksnud, aga kuidas peab nüüd edasi jõudma, kui wened purustatud?

Ei aidanud muud, kui parandama hakata, mis parandada võimalik, ja mehi Budasjärve vähestelt uutelt asunikudelt lisavenedjü otsima saata. Kõige selle peale kulus aga terve päev ja öö ära ning alles järgmisel päeval võidi reiji jätkata.

See oli raske peatus karjalastele ja ka Ahma aimas, et see viivitus neile väga kalliks võib olla. Selle ajaga oli Vesainen kümme penikoormat lähemale jõudnud ja jõuab ehk nüüd kõige pahemal ajal kohale. Kuid parata ei ole midagi. Teekonda tuleb kahefordse kiirusega jätkata, kohale peab jõudma.

Ja kohale karjalased pääsesidki. Oli Pärtlipäeva hommik, kui nad Illijaarest mööda jõudsid ja wened Si kiriku kohale samasse kohta paigale jätsid, kust põhjalaste sõjajätk enam kui kahe kuu eest jõgemööda ülespoole teele olid asunud, et Karjala ja Wiena rändadele hävitust wiima minna. „Rehv wõlg ei jätku kaua“ — hirmitasid karjalased kaldale astudes. Nad olid kohale jõudnud, et täie mööduga kasuda. Ahma wiha oli taltsutamata, see nõudis kättemaksmist. Ja nüüd sai ta kätte maksta.

Ei olnud veel poolt aastatti sellest möödas, kui Ahma wiimast korda Si jõesuus käis. Siis oli töö pooleli jäänud, ainult mõned majad said kirikukülas tühjaiks riisutud ja maha põletatud ning wõideldes oli ta pidanud omale maale taganema. Nüüd oli tal juhus tööd jätkata; külad olid kaibseta, mehed kangel teekonnal ja nende kojutulekust ei olnud veel midagi teada; ainult naised, wanad ja lapsed olid kodus. Ja ta täiendaski oma tööd põhjalikult.

— Tehte puhast töö, andis ta oma meestele nõu, kui need riisuma läksid. — Kanna-

lahes seisavad waremud weel püsti; siin ürg-ge jätke neidki seisma.

Ja ei olnud tarwiski mehi palju tagant lihutada. Majadest tõusew suits tuhmistas kohe päiksepaiste ja jädemeid lendles tuisuna randadelt jõe. Minult Ahma ise ei wiitfinud ei põletamisele ega ka tapatööle minna, see oli tema jaoks liig odaw, see ei olnud temale mingisugune wägitöö, kui meesitega mõõksid kolistada ei saanud. Ta läks kirikumõisa

„kiriku wõtmeid nõudma“, pidawat ta ju järele waatama, kas kirikust ka midagi kaasa wõtta on, enne kui talle tuli otja pistetaks.

— Tuttaw maja, — kas siin wõdrastele tere ei öeldagi? tähendas ta tuppä astudes pilkawat.

Maijed jooksid wärisedes peitu, kuid wana walgepeega kirikhärra läks kardetud waenlasele wastu ja hakkas temalt oma külale ning koduse armu paluma.

— Mis sa wanamees ilmaaegu armust poldised, mis armu iilased meile on andnud. Wõi ei tea sa, kui meiega Kannalahet waatama lähed, et see wanale mehele õige rõõmu teeb. Kuid nüüd tule teejuhiks, wõta wõtmed ja läheme kõige pealt kirikusse.

Ta kiskus wanamehe kaaja. Kuid wana Henriki poeg, kes isa juures abiõpetajana teenis, oli juba kohe kirikusse jooksnud, torni rutanud ja kirikukella helistama hakanud, mis kihelkonnas kokkulepitud hoiatusmärgiks oli waenlase tuleku üle. Ahma mõistis seda kohe ja kiskendas wihahelt, nii et mägi kajas:

— Õpeta kohe see helin, oma hinge hinna eest!

— Kuid noor õpetaja jätkas oma tööd kõigest jõust, et kaugemalolewate talude elanikkudele wähemalt eneste ja oma loomade päästmis-

— Jeta märku anda. Ja ta ei lastnud nõõri käest enne, kui kaks karjalast torni ilmusid ja ta alla rebisid.

Kiriku ees astus Ahma äärmises vihas talle vastu:

— See oli ju viimane mäng, mis!

Ja käesoleva raske kirikuvõtmega virutas ta abiõpetajale niisuguse hoobi pähe, et see hingetult oma isa jalgade ette maha langes.

Varsti oli kirik leekides. Selle lähedal oleva maja õuest kuuldus karjalaste hirvitawat naeru ja Ahma läks sinna vaatama, wana kirikhärrat kaasa wedades. Maja põles ja mehed naersid ühe noore naise üle, kes katkirebitud riietes ja laiali juustega wahetpidamata põlewa majaukse poole tungis, kust keegi habemist karjalane ta igakord tagasi tõukas.

— Minu laps, minu laps! kisedas naine ja tungis uuesti, kuid ikka sama tagajärjega. Ja selle üle mehed naersidki. Naeratades astus Ahma suitsewasse tuppa ning tõi sealt uimase lapse wäija.

— Tahtsid ja ainult seda?

Tegi, nagu ulataks ta juba last emale, kuid samal filmapilgul löi ta selle pea vastu kiwi puruks ja wiskas siis furnukeha ema kätte.

Õnnetu ema waatas filmapilgu oma purustatud warandust. Ta liikmed wabisesid, filmad läksid jõlli ja nägu wäändus hirmsale, hullumeelsele naerule.

See pani hirwitawad karjalasedki filmapilguks waikima. Wana kirikhärra aga lastis õues põlwili, pööras filmad taewa poole ja palwetas:

— Jssand, heida armu meie peale, Jssand, heida meie peale armu!"

Karjalastel ei olnud palju aega raijata ja ühes kohas end kauemini lõbustada; juba ja-

mal päeval, mil Ji kirikutüla veel põles, läts Ahma oma meestega teistesjegi küladesse. Tal oli kawatšus kuna veel aega näis olewat — öösel kuni Dulusuuni ära käia ning jelle rikkamaid talusid tühjendada. Sinna minnes tuli aga ka Riimingisse sisse pöörata, jeda oli ta wandunud juba sel filmapilgul, kui Wefainen Kannalases tema majaukse sisse löi, ja see kõik oli talle juba koğu tee kõigesuuremat eellõbu ning kahjurõõmu walmistanud. Seal, peawaenlase kodus tahtis ta ise oma käega puhta töö teha, ja peale kauba sealt veel Wefaise kauri õe Wienasse kaasa wiia.

Paarkümmend meest jäeti wenesid ning saaki walmama, teised aga kihutajid lõuna poole edasi nii et liiwane maapind müdises.

Enne päewaloodet oldi juba Wefalaz, kuhuteefond kõige pealt oli sihitud. Maja oli tühi, Tapani, Helinä ja kõik muu kodurahwas olid heinamaal, ainult Anni üksi oli kodus karja ootamas ja heinatöolistele õhtueinet walmistamas. Reis askeldustes talitas ta kodus ja ümises omaette mingisugust laulu, igatsedes ju kaua aega kodust äraolnud mehe järele.

Samal filmapilgul lendas üks lahti. Piik, tugew pruunihabemega mees waatas uksest ja hüüdis Annit nähes peaaegu rõõmsana:

— Hoo, maja ei ole tühi, vähemalt üks hingeline on siin ja kui üks on, küllap' siis tuleb neid rohkemgi. Kas sina oled Wefaise naine?

Mehe murrakust ja wälimusjest aimas Anni kobe, milles lugu seisab; õues nägi ta veel teisigi habemikka wilksatawat. Ja murtuna langes ta sõnalauksumata pingile istuma, käsa risti pannes ning juhmilt enesette maha waadates.

— See näib tore saak, magus maiuspala olewat, hakkas Ahma lähemale astudes ju-

tustama, otsekui meelitades naist, põrgulif
naeratus huubtel. Anni tõmbas kohkunult
ennast tagasi. — Soo, ära karda midagi, ega
sul maksa karta, et mees näeb, kuigi sa mu
põlvedel istud. Mina tean, kus ta on, ta
ristleb mööda Wiina lahtesid ja kogub saaki,
et seda koju naisele tuua, ha, ha, ha . . .

Õffi tuli temale aga meelde, keda ta siia
päris otsima tulnud, ja küsis:

— Aga, kus siis talutütar on, minu läi-
nudtalvine kallikene — ha? On ta heina-
maal — või nii, no kas ta õõseks ka koju
tuleb, — ohoo, nähtavasti ongi heinalised
tulemas, kui pudru keedetakse. Aga kiita siis
nüüd ka reijimeestele sauna, hästi tulise lei-
liga, et saaks natukene pesta ja siis magama
minna — eks nii?

Raskete sammudega läks Anni sauna
juurde. Hirmusad on need, keda teenima peab,
kuid, mis see aitab, kui nii kaitsetuna neile
vastu panema hakata. Minult selle peale ta
mõtles, et kui vähemalt lapsed — nii kutsus
ta Helinät ja Tapanit — nüüd teaksid koju
tulemata jääda, ise on ta nii kui nii kadu-
nud. „Miks läksid sa, Suho, ja jätsid mind
üksi!“ ohkas ta valu ja hirmuga.

Majas olid mehed peremeest mänginud,
toidud wälja kandnud ja jööma hakanud.
Siis järsku kõlas jõelt selge, rõõmus, lapse-
lik laul.

— Seal minu linnukene ongi, hüüdis
Ahma, kargas püsti ja jooksis jõekaldale.
Sealt tulewadki parajasti heinalised. Selja-
ga maa poole seisis Helinä kaldal. Õffi kuu-
lis ta samme enese taga, pööras ümber ja —
nägi Ahmat oma ees.

Sagedasti oli wiimastest talwest saadid
see nägu ja see kehaseis tal meeles olnud.

See oli mingijugune pealiskaubne, haiglane ettekujutus olnud, mis teda nii unes kui ka ärkvel oli wangistanud ja mida ta jägedasti enesest ära peletada oli püüdnud, kuid asjata. See oli temasse nagu nõitunud ning ta eripääsenud sellest lahti. Mäiud nägi ta teda äkki elavana oma ees ja ei teadnud, kas olsee unes või ilmsi, ainult filmad olid finni tema küljes. Kui aga Ahma väljasirutatud kätega talle vastu jooksis ja hüüdis: „no, nüüd ei pääse ja minu käest enam“, kiljatas tüdruk ja langes filmili maha. Teised koldalolijad ei pääsenud hirmu pärast kaua aega paigalt ja pistsid siis viimaks põgenema. Ahma ruttas Helinät üles tõstma, kandis ta kätel mööda kaldarannakut üles ja istus siis sinna mättale, pooluimastunud tüdruk põlvedel.

— Ära ja karda, linnukene, hakkas ta kõnelema, ma ei mõtle sinuga kõigevähemagi halba. Ütle sin ju viimati juba, et sind ainult oma kodufanaks tahan wiia ja õnnetu on see, kes sulle halba sõna julgeb ütelda. Meil Kannalakes on elu sama hea kui siingi ja eks me käi mõnikord siingi wõõrsil. Ja kui sinu wend, Suho mõnikord tulewikus Wiina poole külge tuleb, siis lähen talle lastiste kätega vastu ning ütlen: Tere tulemast, naisewend, jäta oda ettekotta . . . !

Helinä kuulas seda juttu nagu uimastuses. Ta ei olnud õiges arusaamises, ei suutnud ühtegi oma liiget liigutada, kuid ta filmad olid nagu finni joodetud selle wägewa mehe tulistesse filmadesse. Midagi oleks nagu südant pigistanud, ta oleks tahtnud kilendada, kuid hääl ei tulnud . . . ka ei teadnud ta öieti, miks ta oleks kilendanud. Kas see nüüd oligi see werine mees? Ja nii

armisalt kõneles tema hääl. Mõi pilkas ta, ehk oli see kõik tibe pilge? Ei, see tundus nii otjekohesena: ära tärda, jutustas Ahma rahustavalt, nagu lapsele. — Seeford ma sind enam ei jäta, waid kõige parem on, kui ja heameelega tuleksid. Sest tea, et ja ta halvema mehe omale abikaajaks wõid saada, kui Ahma on . . .

Kuid tüdrukü keha wabises weelgi tema põlweudel ja palged olid liikumata nagu niikul. Selinä mõtles praegu selle üle, kas wõiks Juhõ ja Ahma kunagi teineteisega leppida? Kas wõiks ta elada selle mehega? Ja seegi mõte oli nagu mingisugune une hämar udustus, mingisugune painajalt unistus, mis hirmutas ja hirmitas, kuid mida ta ei suutnud enesest ära raputada . . .

Ta tunnis seda kardetud meest oma juutseid silitawat ja oma keha pigistawat, kuid ta ei saanud ometi jellepärast kaebada ega nutta . . .

Kuid jamal ajal hakkas õue poolt ja metsajärwalt wõõraid häáli kuuluma. Kuuldus meeste kisa, segadust ja kirumist. Ahma kõrgas püsti ja jooksis jõekaldale, — ta ei saanud enam aegagi oma koormat kaasa wõtta, waid heitis selle uimastuna põllufraawi ja jooksis õue.

Seal olid teised asjad ees. Wesainen oli oma meestega kohale jõudnud. Keegi noor karjalane ei olnud tulles waldanud ühte teed ääres asumat täis heinaküüni mööda minnes põlema süütamata jätta. Sellest tõusew suits oli mööda maad siapoole ruttawatele meestele kaugele silma paisnud ja neid weelgi rohkem kiirustanud.

Õues läks wihane tapelus lahti. Wesaije wäsinud mehi oli wähem, kuid wihafelt tun-

giid nad waenlasele kallale, kes etteaimamata pealetungimiseft esialgu kohmetanud olid. Karjalased olid õue jõepoolsel küljel, iilased metsapoolsel ja sealt tungisid nad waheldamisi üksteisele vastu, taganesid wahetwahel Wejaise poolt alles ehitama hakatud uue maja seinte warju ja tormasid siis jällegi. Mõlemad pealifud, selle meeltes nii mitmed juhtumised üksteise vastu ka kõigetibedama iiklise wiha elule kutsunud, seifid kord film filma vastu ja need filmad leegitfesid iga wahetatud löögi järele ifka tuljemalt ja tulijemalt. Mehi langes; kord ühelt, kord teiselt poolt jäi mehi wõitlejate jalgu wäljale maha. Päike oli juba looja läinud, augustifuu õhtu pimenes, waewalt wõidi weel näha, kuhu liiia. Keegi karjalane jäi wõitluskiiruses jüski niipalju mahti, et lõket lauda õlgkatusele wisata; laut süttis põlema ja selle loitwas walguses jätkati tapelust edasi.

Juho kõrwale oli tema noor wend Tapani wõitluswäljale rutanud; heinahang sõjariistaks käes, wehkis ta jellega nagu mees. Juho ise wõitles peaaegu loomusunniliselt, iseteadmatult; ta oli reifist, ärkweleolekust, mureft ja wõitluseft nii wäsinud, et waewalt weel jalul seifis ning nägi, kuidas tema meestest mõni otse wäsimuseft wäljale langes. Kuid peatamisets ei olnud aega, ta wehkis ainult, ei olnud tal mingit muud mõtet ega tunnet, kui et tema weriwaenlane fiin ta ees on. Wki jäi ta aga löögi kõrwalt, tundes pistet pahemas õlas, ta tuifus, langes... Whma ruttab kui kottas langewa poole . . . , kuid pidi taganema, Tapani hangu teraw haru oli jügarwale tema reide tunginud.

Wihajena pöörab Ahma noormehe poole, tema oda walgatab ja Suho näeb wenda werisena oma kõrwale langewat. Weel ford pingutab ta jõudu, ajab enese üles ta tungib edasi, tema tapper töötab weel wihajemalt kui enne, taks karjalast langewad otsekohe selle tera all . . . Ja samal filmapilgul näeb ta waenlast taganema hakkawat. Ahma ruttab ühe jeltfimehe najale toetades nurgatagant metsa poole ja teisedki kaowad sama teed. Kuni metsafertwani on Wesainen oma meestega neil järel, kuid kaugemale ei suuda nad enam. Waenlane kaob ööpi-medusse, nad ise tulewad õue tagasi ja tuiquwad sinna pikali.

Seal lamab Wesainengi, kel jünk pilk liikumatult põlewa lauda leekidesse kinnitunud. Siin on siis see tema kättemaksureisi tagajärg, siin see mõit, au ning taju waewa eest! Surnult lamab siin tema kõrwal ta noor, süütu wend, siia ta langes teda kaitses. Surnutena eht haawatutena lamawad siin õuel paljud tema kõigeparemad mehed, omal walutab ta haawatud õlg, weri woolab mööda külge ja ta ei jaks enam oma käsiwart liigutada, wäsimuse pärast ei suuda ta isegi oma haawa hoidmiseks end paigalt liigutada . . . Ribedad mõtted ristlewad tal meeles.

— Minu koduõuet on jällegi weri niisutanud, sõjatuli sööb siin tema hõõguwaid seinu. Külad on jällegi põletatud, wõib olla tertwed kihelkonnad . . . Minu süü on see kõik! Minu kallid omaksed, naine, õde — kus on nemadki? Kus? Ei ole neid näinud. Kas on waenlane nad ära tapnud eht kaasa wiinud . . . ?

Teda jahmatab see mõte, ta püüab üles

tõusta, et omakseid otjima minna. Kuid ei jaks, jalg nõrkeb, ta tuigub istufile tagasi. Ja lõpuks tekib pisar mehise mehe silma, raudne loomus lööb kordki julama, ülejõu pingutatud tahte nõrkeb ja pehmeneb.

— Miks ei võinud minagi ühes teistega langeda, tungib temast õhkamine, mis ei võinud ma kõigeist jellest lahti saada? . . .

Seda mõtles ta süngena, võimetuna õõpimeduses oma verisel õuel istudes. Siis wajus tagantpoolt pehme käsi tema kaelale ja ta kuuleb tuttavat häält jostistawat:

— Juho!

— Anni!

— Sa oled haawatud, laje ma pesen su haava puhtaks ja seon ta finni.

— Kus Helinä on?

Kuuldes oma nime nimetatawat, tõusis tüdruk sealt üles, kuhu ta wõitluse algul lamama jäänud ja astus nagu kodutähe õue.

— Siin on tüdruk'ki, ka tema on pääsenud!

Helinä astus juurde, waatas wendasid, kes kõrwuti maas lamasid, üks juruna, teine haawatuna, waatas teisiigi haawatuid ja küsis:

— Kas ka Ahma on langenud?

— Pääsis wist põgenema, kuigi rebituna, aga märgi jättis siia maha, wastas Juho Tapani peale näidates.

Helinä langes põlvili langenud wenna rinna wastu ja pisarad, mida hirm loogu wõitluse aja finni pidanud, purskasid nüüd lõpuks hulgana woolama.

IX.

Walge lipp lehwib kepi otjas iga wene peras, mis järgmisel pühapäewal Sijões olewale Ruunujaarele, fihelkonna ühiele matmispaigale lähenewad. Ja neid tuleb sinna palju, nad asuwad ridastikku jaare liiwase kalda äärde ja igast weneft kantakse kaldale jurnukeha, paljudest kaks, kolm. Mõnelele on juba ka puusjark suudetud walmistada, teistele on ainult neli lauda warjaks ümber löödud, paljuid toodakse aga kogu riietesse ehk purjefangasse mõhituna. Suure rutuga walmistawad mehed haudasid, juuri ühishaudasid, siiski ei taha weel nii paljudele, nagu tulijaid olemas, ruumi jätuda.

Wiminga wana kirikhärra on ilmunud matmistalitust toimetama; oma fihelkonnas ei ole enam ühtegi waimulikku, abiõpetaja langes kiriku ees ja wana kirikhärra wiisid wienalased wangina kaasa. Kirikumäel lageda laewa all, kirikuwaremete kõrwal, on hommikul jumalateenistust peetud, millest kõik see paljukannatanud rahwas südamlisult osa wõttis. Nüüd on kogu rahwas jurnuaiale ilmunud waenlase häwitustöö ohwrid, kättemaksu ja sõja wilja maamulda paigutama. Murelikud on näod, kurwastaw kõikide ülalpidamine. Igauhel on kedagi leinata. Kes langes Wiena maal, kes Wejaije õues, keda tappis waenlane igauhe kodukolbes.

Wesainengi seisab seal waikides kuuse najal ja waatab seda kurba toimetust sünge näoga pealt. Olgugi, et ta oma haawatud täjawart weel sidemes kannab, on ta ometi ilmunud oma langenud wendi hauda saatma ja fihelkondlastele oma tegevuse üle cru

andma. Kuigi wienalased arwasid, et fogu Wesaije sõjasalt Pärtlipäewal ühes temaga tagasi jõudnud ja selle hirmul juba öösel otsekohe Sijõge mööda ülespoole põgenema hakanud, saaki ja wange kaasa wõttes, ei olnud mahajäänud sõjajalgaoja ometi veel oma koduküladesse tagasi jõudnud. Ja sellegi üle oldi tõsiselt mures.

Wesaijele tundus, et need pisarad, mida siin walatakse, et need ohked, mis kuulburwad furnuaia waikse lehestiku wahelt, teda süüdistawad. Ta märkab, et need waljud sõnad, mida wana firikhärri haul sõja, waenu ja kättemaksu wastu kõneleb, tema kohta on jähitud: „Waen sünnitab waenu, kättemaks kättemaksu, weri werd“, — kõneleb õpetaja. „Millest kõnelewad need põletatud majad, see häwitatud jumalakoda, need jurrukohad ja rohked pisarad? Need kiinnitawad, et kes möõga järele haarab, see saab möõga läbi huffa. Kihutagu need nüüd ühtlasi teid kõiki, kes te praegu siin nii kurbade haudade ääres seisate, tulewikuski meelde tuletama, et kättemaksimine ei ole inimeste kätte antud, õpetagu need meid kõiki kannatlikult wastu wõtma seda karistust, mis meile peale pandud, alla neelama wiha ja kättemaksu jumala hooleks jätma . . .“

Terwe fogudus näis ühinevat tema aameniga. Minult Wesainen seisis eemal puu najal ja tema meeles ristlesid mitmesugused mõtted. Oli ta tõesti nii suurt kurja teinud? Oli ta ju oma kodunurga kohta fogu aja kõigeparemat mõttes kandnud, oli ta ju tahtnud häwitada seda alal. õnnetust oma kodukohta kohalt . . . Oli see nüüd kõik eksitus olnud? Kas peab siin siis tegewufeta käed ristis istuma ja abituna ootama, mil waen-

lane ööajal uinuv. külla tungib ning lap-
sedki oma woodites ära tapab . . .? Ja kas
ta siis ei tohiks kätte maksta, kas ta siis ei
tohiks kuidagi wiisi oma wiha kustutada
ning südamejappi wälja walada ega waen-
lasele näidata, mida ta wäärt on . . .? Ei,
see on wale, ei wõi ju ta inimene midagi
muud olla kui inimene . . . Rannatanud
oli ta ka ise, raskemini kannatanud, kui
keegi teine, kuid ta teadis, et ta oli teinud
mida wõis . . .

Seda kõike mõtles ta süngena weel siis,
kui wened üksteise järele furnuaia rannalt
juba ära sõitsid. Seal astus tema juurde
halli habemega wanamees, üks tema isa
sõjajeltsilistest, patsutas talle õlale ja tä-
hendas:

— Wõi Wesainengi siin nii nukraks läi-
nud, tuju temalgi kadunud? Isa-mullake-
sega seda ei juhtunud.

— Ei. Weel sureski kihutas ta kätte-
maksmisele.

— Kas siis poegade-st-põlwo wiletsamaks
jäab?

— Rõneldakse, et ma palju halba olla
teinud.

— Ja sina kuulad eitesid ning pappi-
sid? Aga mina ütlen, et sina oled teinud kui
mees, ja nii ütlevad teisedki, kes teawad,
mis wõitlemine tähendab. Karasta meelt,
noor mees, sind läheb weel waja. Las haaw
paraneb, küll tuleb weel aeg lüüa.

— Ma tahangi weel lüüa, tahan weel
lord Ahmaga film-filma vastu seista!

— Dige. See on mehe meel. Nüüd aga
läheme jälle teiste inimeste hulka.

Kui kirikuhärä jälle kirikuranda jõudis,
jõudsid sinna parajasti Wesaijst mahajää-

nud sõjasektõilised iilased. Nad olid oma wenedega Dulufuu kaudu ringi läinud ja tulid nüüd mere poolt. See oli südikas, terve jalk, kes murelikkude koduliste meedegi wähehaawal julgust laiali laotas. Nad teadsid juba, et waenlane siin wõõrsil oli käinud ja häwituse nägemine ei mõjunud sellepärast enam oma äkilisusega. Olid koguni rõõmsadki, kui jälle koduranda jõudsid ja omakseid näha said. Siin kohtas jälle ema oma igatsetud poega, naine sai jällegi mehele kaela langeda ja tüdruk pigistas argiselt oodatud peigmehe kätt. Loodi, mis kaaja mõetud, wened olid igasugust kraami täis, jagati jõetaldal omakstele riideid, hõbedat, wäike. Esiolgsiks jätkub elutarbeid wenedest, küll pärast jällegi uut muretseme, trööstisid mehed.

— Aga maja põletasid maha, kurjadwaimud, kaebas keegi naine oma mehele.

— Wõi maha põletasid! No eks me siis ehita uue ja toredama kui endine. Egas' me sealgi neid põletamata jätnud.

— Ja wanaisa tapsid maha!

— Wõi wanaisa tapsid maha; no wana ta juba oligi.

— Wäike Jaska, see juri kohtumise kätte, jutustab keegi noorik nuttes mehele.

— Wäike Jaska, mis ja ütled, minu oma wäike Jaska? Kuidas ta ometi nii kohtuda wõis, minu wäiksekene, ja just temale tõin wäiksekese kingiks kaaja. See ajab minulegi wee silma. Aga naisukene — eks wõib ka uue saada — —

Sügarw oli haaw, mille see reis jälle iilaste elusse löönud. Iseäranis kirikuküla ja jõerand olid waremets. Seda haawa tuli mitu aastat põdeda. Kuid meeled toibusid

Jellegipärast warsti ja wanumata jittufega asusid inimesed wanadele waremetele jälle uut elu rakendama. Hoone kerkis endise asemele, kari kaawatati uuesti üles, sööti-
jäänud põllud künti uuesti kohedaks ning küllwati sinna talive alla seeme maha, alol
hoolduma ja tulewaks juwaks leiba andma.

X.

Suwitööd olid Põhjamaal tehtud, wi-
jad lõigatud, kus seda lõigata oli, rehed peks-
tud ja käes oli pime, wihmane sügis.

Silja sügisel oktoobrikuul, peeti Dulujõe
huus sel ajal suurt laata. Sinna sõitis laewu
Turust, Stokholmist, Raumast ja isegi Riia-
st ning Lübeckist, et terwele maakonnale kõige
tarwilikumaid kaupasid ja elutarbeaineid
tuua, nagu soola, jahu, rauda, riideid, ning
tagasihoidul kaasa wiia loomade nahku, kalu,
tõrwa, wõid. Palju kaugeltnud laewu oli
nüüdki lahes ehk jõejuus Ginnasaare all
olewas sadamas ankrus. Kuid weel rohkem
oli mööda rannajetwa rannamaalaste omi
wenesid, suuremaid ja wähemaid. Dulusuu
kaadale purjetasid sel ajal weel ka randlased
Koffalast ja mujalt, kuni Tornioni ning siis-
maalasi woolas sinna kofku küll sõudes,
mööda jõgesid, küll jalgsi, mööda metsateesid,
et omale metsa- ja karjasaaduste wastu ko-
gu pikaks talweks kõige tähtsamaid tarbei-
neid wahetada.

Neil aegadel walitses jelles muidu nii
waikses kohas mitu nädalat elu ja liikumine.
Wened tulid ja läksid, kaupasid weeti randa,
ostjad kogunesid sinna ümber, kaubeldi, tin-
giti, kaaluti, möödeti. Kõige suurem liikumi-
ne oli siiski kaugeltnud laewade ees ja

tefil: seal arwati fottisid ja pakkisid, küjiti hindu, tehti kauppa.

Rannale, Merikoski alla, olid kaubajaksjad jelleks ülesehitatud laudtelkidesse oma kaupsid ka vaatamiseks wälja pannud, neid oli seal palju ja igasuguseid, ostjate silmi meelitades ning ostma arwatledes. Tšääraniis rohkesti liikus nende juures nooremaid inimesi, lõbu tundes juba paljast vaatamisest. Siin said tuttawad üksteisega kokku ja see oli alaliseks kirjapaigaks päewad läbi.

Ka Wejala perenaine liikus siin ühel päewal oma noore mehe-õega. Nad olid eelmisel õhtul Juho saatel laadale tulnud, mõlemad esimest korda, ja seda uut toredust waadates oli neil nüüd imetlemist küllalt. Wõõraid inimesi woolas wahetpidamata edasi-tagasi, wõõraid nägusid nähti igalpool, kuid jekka kuuldus wahetewahel ka mõne tuttawa terwitusi.

— Ennäe, siin ju kimingalajigi näha, kõneles Arankka pereemand Marta, kes Johanna jeltjis ostmispaigalt nende poole ruttas ja neid, tugewana ja wärskena nagu ikka, teretama tuli. — Ja miks te siis ka meie poole jisse pole astunud, kui ferd juba siin mail olete, ja jina, Helinä'gi, keda juba pikemaks ajaks meie oodatakse . . ., waata, waata, näe punagi lööb teisele palgesse.

— Kuidas pikemaks ajaks? küjis Anni nagu arusaamatuses.

— No kas ja siis ei tea, jalajas seda küll nähtawasti weel peetaksegi. Aga nii ontawahel öeldes — kõneldatakse, et neil noortel nõningad ühised asjad ees olla.

— Wõi nii, ja mina olen kuulnud, et jina meie koju koduwäid tahetakse wõtta, on ju meestest seal nii suur puudus, wastas

Unni poolnaljatades, sest teadis ju temagi natufene neist Hannu mõtetest, kuid teadis ühtlasi ka, et Helinä sellest kõnelemise korral otse hirmu oli tundnud ägeda Marta-emanda minijaks saamise üle.

— Mis koduväid? küsis Marta peaaegu pahasena. — Kas sellest juba midagi teada on?

— Mis veel, ruttas Helinä vastama.

Kuid emanda küsimiseks jatkas Unni weelgi:

— Küllap leidub seal kodunurgaski mehi, ehk neid küll palju juba tapetud.

— Hoo, imestas Marta-emand peaaegu juba vihaseks saades. — Eks ma pole Hannule alati öelnud, et see wedelemine on, — ilma ta veel jääbki ja wanaks poisiks, kui ta asja niivõisi edasi ajab. Ja mis mängimine see siis ka ongi: hüppab täna sinna, homme tänna, naeratab igale naisele ja ei pea sinni mitte ühestki. Ei tea, mis need meie lapsed ära on rikkunud. Johannagi siin, lütkab aga head kofilased tagasi, aga küll ja tüdruk, viimaks targemaks saad, kui selle härrasmehe üle juba küllalt oled unistanud, kes kowadel sinu järele lipitseb. Müüd arwasin ma küll, et Hannul kõssemad mõtted on, kuid nii ta wedeleb alati. Aga küll ma talle ford suu jisse ütlen . . .

Marta toon oli otse hirmuäratavalt ägedaks muutunud, ta hääl peaaegu kõhises oma poja wedelemisest kõneledes. Wesaije jugukond oli lugupeetud kogu Põhjamaal ja Martal oli juba heameel olnud, et ta sealt Brankalasse hea perenaise saab, kuid selle poiji peale ei võinud keegi kindel olla.

— Ehk mõtleb Hannu koguini selle Wiena tüdruku peale, keda ta siia olla tahtnud

tuua, ehk ta tema küll teele maha jättis, tor-
kas Anni jällegi wahela.

— Mis Wiina tüdrukut — wõi weel we-
nekaid siia tarwis, mis lobisemine nüüd see!
Aga seal ta ise tulebki . . . Hannu! . . . se-
letagu nüüd ise oma asi ära.

Hannu tuli ja teretas fimingalasi sõbra-
likult, Helinä kätt iseäranis kaua pigistades.
Marta aga ruttas kohe seletama:

— Wesalasje, nagu kuulda, muretsetawat
juba koduwäid.

— On see tõsi, Helinä?

— Minult nali.

— Aga see wõiks ka tõsi olla, jattas Mar-
ta-emand ning andis sellega pojale juba al-
guses wäikse noomituspjutluse. Siis kujukus ta
Anni ning Helinä Krankkalasje. Hannu pidi
maksuametniku juurde minema, kus hulk
Põhjamaa mehi koos oli ja kuhu Juhogi oli
läinud. Sealt lubas ta Juhogi Krankkalasje
kaasa tuua.

Selle koosoleku pärast Juhu laadale
dieti oli tulnudki, et teiste kihelkondade
meestega üheskoos nõu pidada. Muid laada-
talitusi tal palju ei olnudki, paljaksriisjutud
talust ei olnud midagi müüa — ja haaw
käjawarres oli teda weel sügisjuwelgi takis-
tanud metsas käimast. Wiina poolt aga oli
jällegi halbu uudiseid kuulda ja need ajasid
teda liikwale. Need iluajad, kes seal hiljuti
wana kirihärrat ja teisi wangisid wälja-
lunastamas käisid, olid jutustanud, et wie-
nalased jälle suure kiirusega end sõjakäigule
ette walmistawad. Na teistelt teekäijatelt
kuuldi, et Solowetzi floostrit, mis sellest sõja-
käigust pääsis, kohe pärast Wesatje sõjasalga
araminekut uuesti wallitama ja warustama
oli hakatud; sinna oli suurtiikka ja piisjürid

muretsetud ning wiimaseid oli talupoegadele-
gi suurel hulgal wälja jagatud.

Rõige selle lisaks oli sinna sõjawäge tellitud. Kahe pealiku juhatusel oli sinna mitutuhat too-
rest tatarlast toodud, kes osalt kloostrisse, osalt
sinna uude kindlusesse paigutatud, mida praegu
Sumasse ehitati. Oli karta, et sealt peagi uus
häwitusreis Põhjamaa rannikule ette wõetaks.

Nende muretäratamate uudiste üle oli sügije
jooksul meeste keskel palju kõneldud ja arutatud,
et waja oleks weel kord Rootsi walitsusele kaeb-
tus saata ja maakonna kaitseks sõjawäge paluda.
Sest kui waenlasel korralikku sõjawäge abiks on,
siis ei jaks Põhjamaa rahwas seda üksiinda
enam tagasi tõrjuda. Nende asjade üle peeti
nüüdki nõu ja kõneldi sellest maksuametnikule.
Mauri Jüripoja majas oli mehi, talupoegi ning
kirikuõpetajaid igast kihelkonnast koos ning need
palusid, et maksuametnik nende soowid paberile
tähendaks ja walitsuse ette kannaks.

— Minge ise Rootsimaaale paluma, kihutas
maksuametnik. Mina olen sellest asjast juba mi-
tu korda kirjutanud. Paremini oleks, kui te nüüd
ka ise läheksite.

Mauri Jüripoeg ei tahtnud omalt poolt
walitjust wäga paljude kaebustega tülitada,
teda peeti seal muulgi wiisil küllalt meeles. Hea-
meelega oleks ta aga näinud, ei rahwas ise ka-
haks, eks pandaks siis paremini tähele, kui wi-
letas seijuforras maakond on.

Dimingalaste hulgast olid mitmed kahewa-
hel, kas niisuguseks jammuks küllalt põhjust
wõiks olla; nad olid weelgi üsna kindlad, et
waenlane nende rahwarikastesse küladesse siis-
ki ei usalda tulla. Wana Kauppi aga awaldas,
et ta kardab waenlase tulekut seeford just nende
küladesse.

— Ji külad on lagedad, seletas tema, nad on poole aasta jookkul juba kats korda paljaks riisunud. Kui waenlane nüüd tuleb, siis küll mitte Jisse, waid tungib otsekohe kas Kemisse ehk Limingasse. Ja kui wienalastel nüüd sõjawäge abiks on, ei nad siis karda otsekohe siia tungida, iseäranis weel teades, et siin mingi-fugust warustust pole.

— Mii on see wist küll, leidfid siis ka limingalased. Ja ühemeelselt otsustati jaatkond otsekohe Rootsi kuninga juurde jaata, hädaohus olewasse maakonda, sealt abi paluma.

Saatkonda waliti Kalajõe kirikhärra Ujunga, Juho Wefainen ja Hannu Frankka. Juba lähe näpala pärast otsustasid nimetatud mehed Dulusuust Hannu oma laewaga Stokholmi sõita. Kolme kihelkonna poolt kirjutati wolikirjad; teised soowisid minejatele õnne, paludes, et nad rahwa abitu seisukorra heale kuningale otsekoheiselt ja tõsiselt selgetis teeksid, — nad lootfid, et see neid üksinda ei jäta, toore waenlase riisutawaks ja piinatawaks. Mingi heade lootustega ja julge meelega asusid Põhjamaa mehed teele, et tagasi tulles oma kodukihelkondadele teateid tuua abi tulemasoleku üle.

— Need poisid lähewad nüüd maailma waatama ning kuningate ja kõrgete walgitsejatega kõnelema, suurusas Hannu, kui ta Juho seltsis Frankkala tuppa astus. — Tüdrukud, eks te lähe nüüd kadedaks?

— Wõta mind kaasa, palus Johanna waimustatud silmil.

— Et seal selle noorhärraga kokku wõiksid jaada, kes siin kewadel sinu järele lipitises? Kanata, õekene, küll see Bagge ka ise weel siia tagasi tuleb. Ja siia tuleb sõjawäge ning wäesõlmemaid ja tulist elu. Ei siis sinulgi, Helinä,

enam tarwitse karta, et Ahma kind rõõwima tuleb . . .

Nii kiitles Hannu, täielikult — nagu alati, — uuele mõttelennule andudes, mis teda igal silmapilaul waimustada suutis. Ta oli rõõmus kui noor wassiis, hüppas ja ajas terve pere-konna oma hullumeelsusega naerma. Naeratades waatas Juho tema peale: alati kerge tuld wõtma, kuid niisama kerge ka kustuma!

Õhtu lõbustuseks pani Marta-emand Frankkallas simmani toime, milleks ta walitud jalga noori laadalisji kokku kutsus. Põrand kõikus tantsijate hulga all, heledalt kõlas noorte naer, ja wanemad inimesed waatasid jeda heameelega pealt, nautides talu kanget õlut, mida neile pakuti. Anni pidas iseäranis Johannat silmas, kes õhtuwail palgeil uhkema lillesejena teiste tüdrukute hulgas keerles. Ja talle tuli nii elawalt meelde tema surma-jaanud wend Lauri. Oli ju poisil jalajane mõte olnud just siit Kemisse Torwije wanasje kodusse perenaist wiia; nii mitu korda oli ta Johannast kui oma armsamast kõnelenud, eht ta küll, oma tagasihoidliku loomuse tõttu, weel kosimiseni ei olnud jõudnud. Ja nüüd lamas ta wend surnuna kangel wõõral maal . . .

Kui Johanna tantsu wahetajal tema kõr-wale istuma jattus, küsis Anni:

— Ega sa ei wõinud ise teadagi, et sul peigmees juwel Wienasse jäi?

— Ah Lauri? Tubli poisj, kuid arg. Minul peab olema niisugune tuline mees, kellel julgust on ka kallale tungida . . .

— Kas niisugune, nagu see noorhärä? Jahwas kõrwalistum tüdruk.

— Just niisugune.—

Hannu keerutas põlewalt ja täies waimus-tushoos küla tüdrukuid, Helinät iseäranis lõ-

bustada püüdes. Kuid waiksena nagu alati põgenes tüdruk sagedasti seina-ääres istumatesse ridadesse. Marta-emanda silmad panid jeda natuke murelikult tähele ja tantsu wahajal tõmbas ta poja õlast kinni ning kutsus ta ettekotta.

— Tee vähemalt nüüd oma asjad Helinaga selgeks, muidu teeb see weel majale häbi. Tema mehelepanija on siin ja kõige parem oleks, kui kihlused weel täna õhtul korda saaks.

— Ja need saadaksigi, kinnitas Hannu.

Silmapilgu järele lipjas Helinä kuumast toast õue ning läks ükjinda jõekaldale. Hannu ruttas talle järele ja kõneles tüdrukule kohe ära, mis tal kõneleda oli. Kuid Helinä lõi silmad maha ja wastas argjelt:

— Ei minust wist küll nii juure talu perenaist saa, sinule läheb toimekamat waja — ja sinu emale. Sul on ju ka nii mitmedki wälida.

Hannu meel läks kurwaks ja tema enesetunnegi hakkas talle etteheiteid tegema, et ta jelles kõiges wististi ise süüdi ning omal ajal wähe kergemeelne olnud; weel nüüdki tehtisellest Wiina tüdrukust nii rohkesti juttu.

— Ega sa ometi jeda südamesse pole wõtnud, et ma selle Karjala neiuga natukene naljaheitjin?

— Mis weel, aga ma olen oma arust alles nii noor ja wäeti, päris laps alles.

— Sellest kaswad sa ju wälja.

— No lasse siis weel esialgu olla.

Silmapilk oli mõlemile natukene piinlik. Kuid äkki tõstis Helinä silmad üles ja küsis kiiresti, sõnu nagu tagant kihutades:

— Kuule, mulle tuli jellest karjalaneinust midagi meelde . . . Kui sa oleksid ta siia toonud ja omale naiseks wõtnud, kas oleksid siis

weel tema jugulaste vastu jötta läinud ja nende kodusid häwitanud?

— Ma pole selle üle niipalju mõelnudki...

— Kas ei, aga kui oleksid mõelnud . . . ?

— Eks näe, kuidas nüüd see sinule järsku pähe on tulnud?

— Ei tea . . ., näed nüüd kui loll ma olen. Mõtlesin eneses parajasti selle üle . . .

— Ei wiist poleks läinud. — Aga ära mõtle midagi, ei ole ma jeda wenekat õieti mõelnudki, ehk see küll sinu jüdames näib kipitawat. Ja nüüd ma tööban ning wannun, et ma ühtegi teist tüdrukut enam ei waata, kui ma sind ei saa.

— Ära wannu.

— Wannun!

— Tusasena tuli ta tuppa tagasi ning ei teinud noorte tantsuji enam kaasa. Jälle oli ta meeleolu langenud. Ringi kui Marta=emand talt küsis, kui kaugele ta jõudnud, wastas ta põigeldes:

— On weel pooleli.

— Sinul jääb alati kõik pooleli!

Helinä istus trepil teiste tüdrukute kõrwal, kuid nende naljatlemist ta ei kuulnud. Ta mõtles samast asjast, mida ta juba waremalt nii mõnigi kord iseeneses kaalunud, millest ta õõd ja päewad unistanud: Kas oleks Ahma weel Ji külajid laastama tulnud, kui ta teda omale naiseks oleks wiinud?

Kas ta ei oleks pidanud oma lubadust, et ta enam kunagi Põhjamaa kihelkondi häwitama ei tuleks? Ja kas oleks Suhogi siis weel Ahma maja põletama läinud, kui oleks teadnud, et tema seal perenaiseks on? Kas Suhost ja Ahmast ei oleks wõinud sõpru saada? Ja kui oleks wõinud saada, siis oleks

tema, Helinä, parema meelega Ahmale läinud kui Hannule!

See oli tema lapseliku mõtte juur, salajane küsimus, mida ta juba talvest jaadik meeles haudunud. Juba siis oli Ahma teda nii ära nõidunud, et Helinä teda meelest enam välja peletada ei juitnud. Ja tüdruku waitjete unistustes oli see toores sõjamees laheteis meheks muutunud, kes võib armastada ja teda võiks armastada . . . Nii oli see talle jumelgi tundunud, ehk ta küll jelle kardetud mehe käte vahel wabises . . . Aga pärast oli temas sagedasti küsimus kordunud: miks ei võiks Ahma ja Juho sõpruses elada? Kas võiks ehk tema nende wahekorra sõbralikuks muuta.

Sellest ta unistas, kuulamata teiste tüdrukute naljatusi ja piisteid.

Särgmisel hommikulgi, kui ta Juho ja Anni seltsis Oulujuu sadamast merele välja sõitis ja kui loowides Niimingi jõesuu poole sõiti, istus ta wene põhjas ja mõtles jelle üle järele. Minult poole kõrwaga kuulatas ta, mida Juho ja Anni wene paras kõnelesid. Nad jutustasid Stokholmi-reisist, ja Anni kaebas, et mees teda jälle üksi jätab. Ta jutustas, kuidas ta kogu läinud juwe igawust tunnud ja kannatanud, kuidas ta õõjete äärmel olnud ja waenlase tulekut kartnud ja kuidas ta pooljurnuks kohkunud, kui Ahma äkki uñsele ilmus.

— Jätad meid jälle kaitseta. Kes teab, kunas Ahma jälle õuele võib juusatada. Naks korda on ta juba Helinätki ära wiia tahtnud, ei ta kolmandal korral meid enam koju jäta.

Juho istus filmapilgu mõttes. Seda oli ta ka ise mõelnud ja palju rohkem muret

tunnud kui Ahma jeda ainata oskas. Kuid nüüd oli ta juba niijuguses seisukorras, et enam ei tõlbanud kaastondlaste usaldusametist loobuda.

— Ei aita, seletas tema. — Ja maewalt küll Ahma nüüd niipea juusatama pääseb, ta olla Tapani hangust kuuldawasti õige tugetwa haawa jaanud.

— Aga kui ta pääseb, siis tormab ta esimesena jällegi meie poole.

Juho ei wastanud midagi, ta pidi tunnistama, et see tõsi oli. Ahma wiha tema wastu oli sama tuline kui tema oma Ahma wastu. Wesaike wenes tekkis filmapilkne waikus, waadati, kuidas paat fergelt üle lainete libises ja tuul purjesid paisutas. Akki pöördus Helinä ümber ja küsis:

— Wõiksid ja, Juho, Ahmaga kunagi ära leppida?

— Ahmaga — ei kunagi.

Jälle istuti sõnalausumata, ja filmapilgu järele tähendas Helinä jälle:

— Aga, mis ja arwad, kas Ahma wõiks kunuga ära leppida.

— Ei. Ta wõtaks minult elu, ükskõik, kus kohas tal see korda läheks — aga mina jelle temalt wõtangi!

Helinä waatas kaua aega filmi pilgutamata kohisewatesse lainetesse. Ja weel kolmanda korra küsis ta madala häälega, filmi üles tõstmata:

— Kas teie siis milgil tingimisel ei juudaks ära leppida?

— Ahma ja mina? wastas Juho purjenööri finnitades. — Ei milgil tingimisel.

XI.

Ainult Ahwenamerel oli jürijene torn Põhjamaa meestele, kes väikestel jahklaewal Dulujuust Stokholmi purjetasid, natukene tuskat teinud, muidu oli reis täitsa hädahuta olnud, olgugi, et aastaaeg juba hiline. Krankkala wana kipper tundis teed hästi ja ostas ijeqi Stokholmi kauni jaarestiku kitsastest wetest hästi läbi loowida, funi Mälariini, ning ühel õhtul sõitsid nad jahiga sadamasse, otse kuningliku lossi alla. Walitud saadikud, Kalajõe kirikhärra, Juho Wesainen ja Hannu Krankka, astusid maale, kaasarwõetud maasaaduste müümine ja tarwiliste kaupade wastu ümberwahetamine jäeti laewameeste hooleks.

Djungo Loomapoeq oli juba enne Uppjallast riigi pealinnas käinud ja ostas juhiks olla oma kaaslastele, kes weel ilalgi oma elus õiget linna polnud näinud, liiati weel nii juurt ja toredat, nagu jeda Stokholm juba siis oma-aja oludes oli. Seal nad nüüd kõmpisid oma lambanahkjetes kasufates ja tõrwatud saabastes ning imestajid jeda ennenägemata toredust. Mii mitu korda jäid need tühindikulapsed seisatama ning imestajid, pea püsti, kõrwalolemaid kõrgeid kiviheitusi, lossi ja kirikuid: jeda klaasihulka, jeda wärwiderohkust! Nende tähelpanu kõitsid suured kiviisillad, nad imestajid sadamaisillas seiswate laewade rohkuje, juuruse ja toreduse üle ja iseäranis üllatasid neid juured ja uhked neljarattaga sõiduriistad, mis paariist hobusest weetuina neist möö'a kihutasid. Põhjamaal ei olnud jeniini weel mingijugust ratastõiduriista nähtud, ei olnud maanteesid ja ei läinud neid siis ka tarwiski.

Alguses olid nad otse uimased sellest liikumisest ja karest ning sellest rahvatihast. Siin oli ju nagu alaline laat. Nähti palju wõõraid ülikondi, peeneid ja keha ümber hoidwaid, nagu nahk worsti peal, seal marjisi sõjawägi ilusas taktis ning toredates läikiwates uniwormides, ja naised, need olid nii kenad, peenikesed ja õrnad, et Hannu sage-dasti sammul peatuma jäi, Suhot käinwarrest tõmbas ja sõrmega näidates tähendas:

— Näe, seal ta on, nagu merikõrkjas, peaks natufene raputama ja waatama, kas jälge järele jääb . . .

Ja kui nad sadamas mõningate Soome merimeestega kokku said ning õhtul nendega heledasti walgustatud ning pildistatud sein-tega joogikohta sisse astusid, kus kenad neiud suurtest tinapeefritest Hispaania wahutawaid weinisid pakkusid, siis läks Hannul wägisi naer lahti ja ta ei jaksanud enam hõiskama-ta jätta:

— Hei, pojad! See wast alles on maailm! Ei hakkaks enam taewasje püüdmagi, kui siin elada wõiksin. —

Nad wiibisid Stokholmis mitu päewa ja Kalajõe kirikhärra käis wahepeal kõrgemate ametwõimude pool jutustamas, mis otstarbel nad siin on, ning järele küsimas, kudas kellegi jutule wõiks pääseda. Wana kuninga suhan ei olnud pealinnas, ta ajus kõrwalises kaunis Gripsholmi lossis, kus tema õuefondki oli ja kuhu ta hiljuti, kui wana-dus ning haigus jõudu hakkasid laastama, oma noorema wenna, Södermanlandi hertsogi Kaarli enese walitsemistegewuses kaasaaitajaks oli kutsunud.

Bõhjamaameeste palwe kuningale jutule pääsemiseks anti talle teada

ning juba mõne päeva pärast tuli neile kutse Gripsholmi sõita. Kuninga käsul oli neile sinna kiiutki järele saadetud ja esimest korda kihutatiid nüüd Hannu ning Juho mööda jiledat, laudatjast maanteed pehmelt-kõikuvates neljarattaga sõiduriistades, mida puristawad täfud kiiresti edasi sõidutajid.

Need riigi kõige kaugemast nurgast tulnud saadikud olid Rootsi kuningakojale nimelt väga meeldiwad ja teretulnud wõõrad. Wana kuningas ootas neid suure lahkujega. Kuuldujed wõitluskärawast, mida wiimastel aastakümnetel kaugel põhjamaal Wiename-re ja Põhjalahje rannaelanikkude wahel peetud, olid lõpuks wähehaawal Rootsi walitsusegi kõrwu ulatunud. Peeter Bagge oli reifilt tagasi jõudes sellest ühte ja teisest jutustada teadnud ning maksuametnikud oma kirjades olid sellest jagedastigi nimetanud. Wiimaste rööwkäikude puhul oli Juho Weisaije nime Rootsi kuningakojas juba mõnigi kord juhu wõetud ja põnewusega taheti sellepärast jeda omapärast, iseseiswat, muinasjutulist talupojakangelast näha, kes seal rajamail naabritest kokkufogutud jalgaga wähe-wasti oma kodukohta kaitjes ning laiade tühindikkude taha waenlase maile kartmatult häwitusereisijä ette wõttis, seal hõrmu ja segadust sünnitades.

Rauge põhjamaa kaugemad kohad ja olud olid sel ajal weel täielikult nagu mingisuguse muinasjutulise päfju kattega kaetud, mille alla väga harwa lähemalt pilku oli heidetud. Selle rahwas elas weel oma iseseiswat, teisest lahutatud elu, milleks neid kui pirkkalaste-aegade pärijaid õigusstatuifski peeti. Walitsus segas end väga wähe tema sifemistesse oludesse; maksuametnik nõudis sealt

igal aastal maksud sisse, läidi wahetewahel seal sõjavägegi kirjutamas, kuid muis asjus lubati rahwal ise oma tegewuse ja tarbete eest hoolt kanda. Tema kauplemisreisidest Lapimaale ja Jäämere randadele, tema sõjalisest toimetustest ja enesekaitse korraldustest, mis rahwameeste keskel kindla ühistunde tekitanud, kõneldi Rootsis nagu muinasjutust, mida aga wäga wähe tunti.

Rootsil oli neil aegadel pikaline sõda Wenemaa vastu ees olnud, olgugi, et just nüüd, wähe aja eest waherahu oli sõlmitud. Need kauge põhjamaa wõitlused ei olnud tähendatud sõjaga mingisuguses otjekoheses ühenduses, seda teadis ka Rootsi walitsus, kuid kas wõisid need selle peale kuidagi wiisi mõju avaldada, kas wõis Rootsil neist midagi kasu olla?

Wiimastel aegadel oli iseäranis hertsog Kaarel Lapi maakondade ja Jäämere ning Wiena rannikute peale rohkem tähepanu hakanud pöörama. Ta oli kõnelenud Lapi maksuametnikkudega, kes igal aastal Lapimaal ümber sõitsid, oli kohtanud merimehi, kes Wejsisaarel, Koolas ja Arhangelis purjetasid, ja need olid talle jutustanud, et ka seal tundrate taga ilm ajub; seal oli rikkalik kalapüük, rohkesti metsajasaati, püüti walaskalu, keedeti soola ja kaubeldi elawalt mitme maaga. Kuid misjuguise riigi alla üks ehk teine koht just kuulub, seda ei oskanud keegi seletada, ehk küll jutustati, et ühest poolt daanlased ja teiselt poolt wenelased wiimasel ajal sinna oma küüni olid hakanud kinnitama: Daanil oli kindlus Wuorejas, wenelased ehitasid linnu ning kloostrid Betšingisse, Koolasse j. m. Kuid ka Rootsi maksuametnikud olid seal käinud maksusid nõud-

mas, pirkalased olid seal veel wiimastel aegadel peremehe-osa etendanud ning ka nende järeltulijad veel käisid seal nüüd kaubareisidel ja sõjakäikudel . . . Nii pidi siis Rootsilgi seal sõnaõigust olema, kuid kust jaadik ja kui palju?

Selle üle oli ta hakanud, juba muulgi wiisil selgust muretsema ja nüüd oli talle Põhjamaa meeste jaatkond seejuures rõõmustawaks abiks. — —

Gripsholmis jaadeti mehed kuninga juurde, kes wanadusest juba küüruwajununa tugitoolis istus. Halliks oli läinud tema t'he punane habe ja waewalt jaksas jalg veel meest kanda.

— Tere Soome mehed! — Nii terwitas Juhan tulijaid Soome keeles, mida ta veel Turu aegadel, kuna ta Soome hertsogina ajanud ja natukene rahwa feeltki õppinud, mõned sõnad mäletas. Siis hakkas ta küsima Põhjamaa oludest ja muredest, tahes kõige pisemategi asjaolude üle täielikku selgust saada.

Ujungo Loomapoeg, kes kõige paremini feelt oskas, jutustas kõigist wiimase aja üändmustest Põhjamaal, selle rahwa kannatustest ja hädaohtudest. Ta kirjeldas, kuidas werine wõitlus mõlemi hõimrahwaste, karjalaste ja põhjalaste wahel juba pikemat aega kestnud, kuidas see järjest wihajemaks ja werijemaks muutunud, kofkupõrgetest sime-maa kalajärwedel ja laplaste kaubitsemiskohtadel päris häwitawaks sõjaks kujunedes, mis ejalgul ainult kaugemate küladeni ulatus, hiljem aga otse ranniku rahwarikaste küladeni edasi nihkus, millest Põhjamaal mõned, nagu Si ja Kemigi, juba täitsa ära häwitatud ja paljaks riisitud, kusjuures teis-

tele hädaoht järjest juuremaks muutus. Kuuluma aasta weriseid wõitlusi kujutas ta täielikult. Seni on, jutustas ta, wõitlus üksi talupoegade wahel olnud, kuid nüüd on Wene pool ka walitsus nende kokkupõrgete peale oma tähelpanu pööranud ja Wienasse sõjaväge saatnud, mille tagajärjel nüüd põhjalased, kes senini teataval määral vastu pidada suutnud, olgugi suurte kaotustega, igatahes halmemasse seisukorda on sattunud ja kaitseta jäänud. Abi Rootsi poolt on sellepärast tingimata tarwilik, kui maad ja rahvast täitsa häwituse hooleks ei taheta jätta. Sellepärast ongi rahwas neid saatnud sõjaväge paluma Põhjalahe ranniku kaitseks wienalaste pealetungimiste vastu.

Suhan ja hertsog Kaarel kuulajid jutustamist hoolega ning wastus oli õige heatahtlik. Kuningas kinnitas, et ta põhjalasi sugugi hädasse ei jäta, waid lubas juba õige pea sinna tarwiliku hulga kaitsewäge saata. Selle kindla kuningliku sõna käskis ta Põhjamaa meestele terwituseks kaasa wiia. Ta kihutas neid edaspidigi wahwasti oma külalised kaitsema ning lubas selle wastutasuks rahwa maksukoormatki fergendada. Peale selle wõttis ta kõne alla ka kindluse ehitamise Põhjamaale, küsis, kus selle jaoks seal kõige sobiwam koht wõiks olla ja lubas juba pea mehi wälja saata asia eest hoolt kandma. Seade lootustega lahkusid Põhjamaa mehed walitseja juurest, kuninga käjul anti neile kõigile kingitusedki kaasa, — Weisaijele käskis Suhan toreda mõõga anda, millesse sõnad „autasuks wahwuse eest“ olid graweeritud.

Neihi kostitati loosis rikkalikult, toredates ülikondades teenrid töid neile jüüa ja juua. Enne nende lahkumist kutsus herisog

Wesaije weel üfsinda oma jutule. Nimelt oli tähendatud, et ka Juho kuni Jäämereni lapireisidel oli käinud ja jellest küsis ta tõlgi abil nüüd täielikumaid teateid. Juho jutustas talle, et Tornioft ja Kemist weel igal aastal tähendatud lapireisidel käiakse, kuni Jäämereni, kus kemilastel Warangis alaline peatuskoht on. Waremalt oli lapis-käijate mõjupiirkond idapoolse kaugeemalegi ulatunud, kuid nüüd olid wenelased sinna Petsamosse kloostri ehitanud, mis tähendatud piirkonna laplased oma alla on heitnud.

— Kas see klooster vähemalt Wene maa-alal on? küsis Kaarel waimustatult.

— Ei ole Lapis mingisuguseid piiriseid, waid Põhjamaa mehed on seal waremalt maksusid nõudmas. Nüüd aga on klooster selle jissjetuleku neilt täielikult ära wõtnud.

— Kas Rootsi maksuametniku wõim ei ulatugi sinna?

— Ei. Seal etendawad mungad pere-meest.

— Aga selle kloostri peats sealts ära häwitama ja need pealekäiwad mungad tuleks sealts terwelt rannikult minema fihutada! Sest niisugusel wiisil wõib ju meie riik osa oma wanast maa-alast kaotada!

Nii hüüdis hertsog wihafelt ja läis toas mõttes edasi-tagasi. Wiimaks jäi ta Juho ette seisma.

— Aga teie põhjalased olete ju kangelaselak, olete harjunud wõitlema ja häwitama. Minige teie ja häwitage see klooster maa-tasa! Ja häwitage Koola kindlus ning kogu Wene asundus Lapist ära! Kui teie jeda teete, siis laate oma õiguse — sealsetelt laplastelt maksusid nõuda — tagasi.

Kui tõlt jelle Zuhole ümber oli pannud, waatas hertsog Zuhole terawalt silma ja küsis :

— Kas arwad wõiwat sedu korda saata?

— Wõin, wastas Zuhjo kindlalt ja temagi filmad wälkusid waimustusest.

Hertsog läks laua äärde, kirjutas paberile mõned sõnad, andis Wejaise kätte ja tähendas:

— Siin on wolikiri, millega ma sind Jäämere sõjakäigu päälikuks olen nimetanud. Sa kui ja oma ülesande hästi täidad, siis pead jelle eest rikkaliku palga saama.

Ning siis kirjutas ta willajekuuelsele talupojale jumalagajätmiseks käe.

Laheda meelega ja heade lootustega ajus Põhjamaa jaotfond Stokholmist koduteele, et muresolewatele kodulistele kaasa wiia kuninga kindlat lubadussõna. Nad olid mõttes peaaegu uhted jelle üle, et neid kuninga kojas nii hästi wastu wõetud ning lõbutundega arutasid nad, kuidas omakstele ja naabritele oma läbirääkimistest kuninga lossis ja sealset kostitamistest kõnelewad ning neile saadud kingitust näitawad. Wana kirikhärragi trallitas lõbusalt laewalael ja Hannu kütles ning waletas laewameestele, kuidas kuninga neile sõrgiajal olale patutanud ja tähendanud: „sõõge, pojad, aga küllap' te sõõtegi!“

Kuid jügis oli juba hiline, nowembriku juba lõpule jõudmas ning tagasiõit muutus raskest. Torn walmistas neile juba algusest saadik tusta ja sellega tuli mitu päewa wõidelda, ning kui lõpuks Mereturu jõuti, oli juba ka jääd liikumas, millest läbi ei pääsetud. Ka soomepoolne rannik oli juba tugevas jääs ning ei aitanud muud, kui tagasi pöörata. Mõningate raskestega wõideldes

jäuti miinaks terwelt Gesle jadamasse, kuhu laem talveforterisse tuli jätta. Seal pidid põhjalased kõigepealt reeteed ootama ja alles jõulu-eel pääsesid nad ümber Põhjalashe ko-
jupoole liikuma. See oli pahandam tahtistus, kuid, mis sinna parata.

Jaauariku algusel — mil juba 1590. aastasse oli jõutud jõudsid jaadikud Lorniosse ja sõitsid Niilo Drawa, tubli lapireislasse ja Lapi maksuametniku maija; Drawa feltjis oli ka Wesainen kord lapireisil käinud. Kuid siin ootasid neid ees halvad, meeltrusutavad uudised, mis päris väärtusetaks võisid muuta need head sõnumid, mida jaadikud tulles kaasa töid. Walitjuse poolt lubatud abi oli liig hiljaks jäänud. Dulujuuft kuni Lornioni ulatunud põgenejad teadsid nimelt jutustada, et wenelased häwitusreiisi Põhjamaale juba toime on pannud ehk weel praegugi häwitusi külwamas wiibimad.

Süüta laste päewal — nii jutustasid põgenejad — oli Dulujõe kaldalt musta suitju hakanud paistma ja idapoolne taewas punetanud õudsel. Murelikult pannud jõesuulased neid märke tähele ja ei ole tarwitfenud kaua oodata, kui juba kindlad teated kohale jõudnud. Jõekaldaid mööda tulnud kohkunud pagulasi ja need jutustanud, et nende majad need ongi, mis põlewad, ja et waenlane, kes nüüd päris sõjavägi, jala- ja ratsamehi mitmed tuhanded, täies hoos alla jõesuu poole liikuwat. Seal hulgas olnud tooreid tatarlasi, kes kõik ettesattuwad loomad ja inimesed maha tapnud. Hädawaewalt suutnud põgenejad oma elu päästa ja otjised nüüd kohta, kus toore waenlase eest peidus wõiks olla.

See sõnum oli Dulusuus hirmjat ärevust ja segadust sünnitanud. Igaüks jookkis päästma, mis talle kõige kallim, et siis palku põgeneda, kuid ainult harvadel läinud see enne waenlase küllaspeidumist korda. Mõned olid wastupanefugi peale mõelnud, kuid need mõtted tulnud kohe kõik kõrvale heita, kui selgunud, et waenlasi nii juur hulk on. Kes oli mahti saanud hobust ette rakendada, mõne riidetüki ree peale wisata ja lastega libedale jääle wälja jõuda, see oli pääsenud. Mõned põgenenud Saaluodolle, teised kihutanud mööda randa Torniosse. Kohutaw leek kerkinud põlewatest majadest nende seljataga ja weel mitme penikoorma taha paisanud taewarannal werine kuma.

Nii kõnelesid põgenejad Orawa majas ja Rootsiist tagasi tulijad kuulasid seda kohkunult pealt. Hannu aimas kohe, et temagi uhke maja nüüd tuhahunnikuts on muutunud, aga kuidas oli kodurahwa, ema ja õe, käsi käinud? Ja Suho südant pigistab piinaw mõte? Kas ka Ahma kaafas on? Kui on, siis on kaitseta kojujäänute küsi Wimingis küll kohutawalt käinud. Häwitustöö on igal juhtumisel küll ka sinna ulatunud, aga Anni ja Helinä . . . ?

— Kui kaugele see häwitus on ulatunud? küsis ta rahutuna.

— Ei ole teateid. Nemini nad küll weel ei olnud jõudnud ja ka Zist pole midagi kuulda olnud. Kuid nad wõiwad kõigepealt Dulujõe lõunapoolse ranna ära laastata.

Wesainen mõtles filmapilgu ja tähendas siis :

— Mina lähen kohe teele. Kas tuleb kaafja, Hannu?

Hannu oli kohe valmis, kuid teised hoiatafsid :

— Milleks nüüd sinna surma juhu. Ei ole teist seal mingisugust kasu, kaotate ainult oma elu.

— Kaotagu kõik. Anna, Miilo, oma kõige tugevamad põdrad, kes siit ilma puhkamata Kuumingi jõesuju jaksavad kihutada.

Ja ei läinudki palju filmapilke mööda, kui mõlemad mehed juba Vapi regedel istusid ja tugevate isapõtradega tuhatsnelja üle hangede kojupoole kihutasid. Kalajõe kirik-härä jäi Torniosse kindlamaid teateid ootama.

Nad kihutasid terve öhtu ja koogu öö, põtradele vahetevahel ainult filmapilgukeseks puhkust lubades. Oli talve külmematest pakasöödest ja paukus ja kriigises kaebavalt jalgaste all ja soe hingeaur jäätas ninasõrmeist välja pääsedes kohe. Põdrad vedasid sikkelt ja väsimatult, alles hommikupoolel jäi nende sõidurüügu natuke aeglasemaks. Kuid juba oldigi Kuumingi juus ja veel jaksasid põdrad Hautiputa esimeste talude juurde vedada; kuid seal olid nad juba nii väsinud ja lõotustasid nii raskesti, et enam mõtetki ei olnud nendega veel edasi jõuda.

Mehed astusid õue ja koputasid majanäsele. Ei mingisugust vastust. Kisti uks lahti. Maja külm ja tühi, ei ühtegi hingelist. Min-di teise maija.

Samasugune lugu. Elanikud olid nähtavasti viimase ni kadunud, kas ära põgenenud või maha tapetud.

Õhtides leidsid mehed talust kaks paari juuske ja kihutasid nendega mööda jõge ülespoole. Juho pingutas seda tugevamini, mida lähemale Vesala maile ta jõudis. Ju-

ba paistis tuttarw maja walgel lumijel taga-
seinal. Missugune ime, see on weel põleta-
mata! Aga elanikud?

Juho tormab ufjele: maja on külm, sees
kõik segamini, hingelise jälge ei kusagil.
Saudaukse ette oli lund koku tuiskanud ja
tall oli tühi. Kus on inimesed? Kas ära röö-
witud, maha tapetud ehk põgenema pääse-
nud?

Näriw selgusetus waewas meelt kahetord-
jelt. Kusagilt ei saanud midagi teada, kõik
majastwiinwad jäljedki oli tuisst oma alla
matnud. Kuid limingilaste wana peidusaun
oli Soosalu orus, waekefused on ehk sinna
põgenenud? Sinnapoole juhtiski Juho oma
suusad ja Hannu waikides tema järel.
Jälgi polnud metsaski näha, on wist ta see
suusatamine asjata, arwas Hannu, kuid
järgnes talle siiski. Rihutati üle soode ja lä-
bi metsade, läbi tihedate wõsastikkude. Wi-
meduse pärast ei teadnudki Juho enam, kus
see wana saunahurtjik päris on, wõi oli ta
wiimastest nägemistest saadik juba üsna ära
lagunenud. Wiimaks märkas ta ühe laia kuu-
se all midagi wilkuwat.

— Seal on saun, seal on hingelised! hiiü-
dis ta ja juhtis suusad sinna poole.

Wäikeses madalas onnikeses oli seal hun-
nikus koos küll inimesi, küll elajaid, küll
igasuugust kraami; põgenejad waekefused olid
wähese karjanatukesegi sija kogunud ning
ühtlasi muud kraami, mida juure rutuga oli
sajatud kraawa wõtta. Niwises koldes põles tuli,
wiletjale warjualusele sooja andes.

Bakku suitsu pärast ei jaksanud Juho
saunasolewate wahel esialgul wahetki teha;
need kargasid kohkunult üles, kui nägid uusi
tulijaid peiduurkasse ilmawat. Ta astus

hammu lähemale, ning juba tundis ta oma naise ära, kes nurgas istus ja mähkmit süles hoidis. Kui Juho juurde astus, sirutas Anni õnnelikuna talle vastu väikeste hiljutisündimü, nende esimehe lapsi.

— Siingi on keegi, kes isa tervitab.

Juho istus madala peiduurka nurga naise kõrval ja tundis enese nii piirita õnnelikuna. Ta ei jaksanud teiste toasolijate tervituste peale palju vastata, vaid maitset südamlikus tänutundes armu, mis talle osaks oli saanud samal silmapilgul, kui ümberringi surm ja hävitus möllamas. Sel silmapilgul, tundis ta nii sügavasti, kui kallihinnaline on inimesele siiski kodune soojus ja hellus . . .

Kuid ainult silmapilkuse istus ta jeda maitstes, siis kargas ta jälle püsti ja tähen- das :

— Ei, peab minema järele vaatama, mis- jugused jäljed waenlane jälle järele on jätnud. — Ta näitas Hannu peale. — Siingi on keegi, kes nüüdsest hävituselt wist küll nii õnnelikuna pole pääsenud, kui meie. Peab ruttama ja aitama, mis weel aidata wõimalik.

— Aga Juho, tule tagasi, meid on nüüd kolm siin ootamas, kõneles Anni meest helatades, kes teda nüüd jällegi nii ruttu üf- jinda jätkis.

— Olge kõik kolm rahul, ei ma nüüd enam jaks teist kauaks eemale jääda. Ei ma teid enam nüüd kauaks üfji jäta.

XII.

Asjata olid kiimingilased majad seeford- tühjaks jätnud ja metsjadesse põgenenud. Waenlane ei puutunud seeford nende küla-

desse, ehk ta küll juba siin lähedal oli. Kuid siin sed paljukannatanud elanikud olid Kella-küla talusid põlemas ja taemaranna punetust nähes nii ära kohkunud, et nad kohe oma peiduurgastesse pugesid ja niikauaks sinna jäid, kuni jõulud juba möödas olid.

Uhmrat ei olnudki waenlaste hulgas. Kõigerohkem oli olnud pealikuteist juhitud sõjaväge Solowetšist ja Sumast, Kuisma ja ühes temaga mõnikümmeend wienakemlast olid ainult teejuhtideks kaasa tulnud. Sügiselise lumisehõwa aega ära kasutades olid nad üle maaselja kihutanud ja kiirmarjil Dulu jõekaldal ning fogu Limingi kihelkonna ära häwitanud, oma tööd lõpetades uuel aastal ja sama kiiresti tagasi kihutades. Mitte kusagil wastupanekut leides olla nad kartnud, et põhjalased kannalahelaste wiimase sõjaläigu eeskujul wienalaste küladesse lätemahtjureisile on läinud; selle kartusega jätnudki nad teised kihelkonnad laastamata ning rutanud kojupoole tagasi. Kui Wesaunen ja Hannu Dulusuusse jõudsid, olid waenlased sealt juba mitu päewa järgimööda üles kojupoole ruttamas.

Kuid õudne pilt wõttis tulijad wastu neis hiljuti weel nii jõutates ja kindlal jalal seiswates külades. Waemalt wõis terve küla piirkonnas weel mõnda ülejäänud maja näha, ainult mõni madal kõrwalhoone, jaun ehk rehi, oli siin-seal weel näha ja nende lähedal nokutasid ärapõlenud majade ahjuwarmed ning korstnad, needki poolestsaadik lume all. Sääkülme ja õudne tühjus haigutab Dulu sadamatestki tulijatele wastu. Limingi kirikukülalt oli pilt sama kurb: kirik Linnuamäel oli maha põletatud, kirkumõis samuti, endise elawa kirikuküla asukohta ei wõi-

nud enam äragi tunda. Raehades lendas ha-
rokas üle tühja lumivälja, jäise tuule eest
asjata varju otsides, ja õõjeti hulujid nälja-
sed külakoerad haiglaselt lumealla peitunud
waremete juures.

Rogu Liminga 133 majast oli vaevasti
30 weel maha põletamata jäänud.

Wõõrastades waatas Hannu Dulujõe
jääd mööda juusatahes seda kinku, kuhu ta
Stokholmi minnes Krankkala eluhoone uh-
kena maha oli jätnud. Maja puudus. Mi-
nult saun jõekaldal ja rehi põllu ääres nä-
tastid weel, mille wahel ta waremalt seisnud.
Inimhinge ei olnud kusagil näha; ainult te-
ma ustaw koer Halli jooksis kaldakingult pe-
remehela vastu, hüppas üles ja tema hau-
kumine kajas õudselt tühjas ümbruses.

Saunast tõusis suits ja sinnapoole juu-
satajad kihutasidki. Wana Marta-emand la-
mas tagaseina ääres olewal wiletjal woodi-
sarnasel ajemel, tema ümber paar talunaißt.

— Tuled lõpuks ometi, kõneles Marta
woodist. Aga ega ja ei taha, Krankkala pe-
remees, ta wõõraid siisse kutsuda.

— Tean juba, ema, neid kurbi sõnumid.
Oled ja haige?

— Tuleb wast ehk juba surmgi, mis siin
weel elada!

Küla naljahambad jutustasid hiljem, et
Marta-emand ainult wihast ja tigidusest hai-
gets jäänud. Rahmeldaw nagu alati, oli ta
waenlaste tulekust sõna saades kohe hobused
ette rakendanud ja talu wäärtuslikema kraa-
mi koormasse ladunud. Ühe koorma, mille
otja Johanna istuma pani, oli ta suutnud
juba jõele saata ja see oligi enne waenlaste
tulekut merele pääsenud ning ühes teiste põ-
genejatega õnnelikult Luodolle jõudnud.

Wististi oleks ta ka teise hobusega järele jõudnud, kuid tal oli liig kahju maja tulewa-
le waenlasele lahti jätta. Veel wimmasel sil-
mapilgul jooksnud ta suure rutuga aidauksi
sulguma ning tagatoast mehe kallist nahkka-
sukat ära tooma; siis aga ei jõudnud ta enam
kaugemale kui waewalt õuest wälja ja juba
oli waenlane tal kannul, haaras hobusel
waljastest kinni ja pööras ümber.

Sirwitades olid siis wenelased Marta
koorma omawahel ära jaganud ning majas
ja aidas puhta töö teinud, ilma et lufud
neid takistada oleksid suutnud. Marta-
emand kähises wiha pärast seal õues riisu-
wate wenelaste keskel, ta nuttis, ta haugu-
tas ja tungis mõnele käjitsijale kallale. Ja
kui talu põlema süütama hakati, firus
ning sajatas ta nii, et wenelased sellest otse
lõbu tundsid ja talle oma lõbuks waba-
duse andsid. Siis aga tuli keegi habemik,
tõmbas nahkka-suka tal õlgadelt ja tõukas
naise lumehange. Marta kannatus katkes
siis lõpuliselt, seal ta lamas ja waatas ma-
ja põlemist pealt. Ja sellest oligi ta oma
haiguse saanud.

Wiletjast saunast wiisid Hannu ja Suho
perenaise Kiimingi Wesalasse põdema, kus
ruumid koha jälle soojaks kōeti. Kuodolt,
kuhu sõna saadeti, et põgenejad nüüd jälle
karmimatult oma asukohtadesse wõiwad tagasi
ilmuda, kutsuti ka Johanna sinna. Sealja-
mas saatis ka Hannu mööda need ajad, mil
ta oma kihelkonna õnnetuid kaaselanikka
uue elujärje peale polnud aitamas.

Raske oli asuda mööra, kuigi sõbra katuse
all ja Hannule tundus see jeda rassem,
et ta kogu oma eluaja suure talu lahedusega
harjunud. Ka muidu oli see raske lōök teda

alguses raskemeelselt ja sõnasehwaks muutunud ja õige jägedasti tuli Suhol oma seltsimehe meelt julgustada, kuna see oma endise rõõmsa iseloomu täielikult kaotanud näis olewat.

Kuid Hannul oli Wejalas ka lõbujaid ja õnnelikke filmapilte. Sägedasti unustas ta enese kauaks ajaks istuma ja talu noort neidu tähele panema, kes waitseft fuid wirgalt oma kodustes toimetustes talitas, jägedasti peaaegu nägematuna ja kuulmatuna, kuid alati kõigile kaasaaitavana. Pikkadel hämariku-filmapiilkudel istus ta jägedasti ka Helinä woki juures, talle oma sõjakäilkudest, Stokholmi reisist, kuningajuuress kämmisest ja selle lubadustest jutustades, ning wiimaseid näis tüdruk ijaaranis põnewusega kuulatawat.

— Kas tuleb siia nüüd kindlasti sõjawäge meie külajid kaitjoma? küüis Helinä.

— Tuleb kindlasti. Ja siis jaab siin rahulikult elada, mitte kunagi enam ei julge menelane meie küladele kallale tungida.

— Kas mitte kunagi... Kas ka Ahma mitte?

— Ka Ahma mitte, pole enam waja teda karta.

— Aga kas lõpetawad need wõitlusjed siis täiesti ja kas hakatakse rajatagustega siis rahu ning leplikuses elama?

— On ka aeg juba...

Need uudised andsid Helinä mõtetele uue sihi ja wiskasid ümber need painajalikud arwomised, mida ta juba kawa aega oma südamis peitnud. Rahu tuleb maale tagasi, mõtles ta, mitte kunagi ei tule Ahma enam hia häwitustööd tegema ja ei tarwitse ka Suho enam kätte maksta. Neid weritwõen-

last ei ole enam waja lepitada, nad elavad juba nii kui nii leplikult... Nüüd wõiksin minagi Ahmat ära unustada, sest et ma teda enam kunagi ei näe... Nii hindas Helinä poliitikatarfus jelle muutuwa oluorra tagajärgi. Ja mõnikord jälle wilkus peas nagu wargsi millegist arusaamata hallikast niisugunegi mõte: ning miks ei wõiks ma hakata teise peale mõtlema...!

Ja ta kuulatas Petrades heameelega Hannu lõbusaid jutustusi; kuid sagedasti jäi wõrk tähelepanemataalt seisma ja ta oli jälle oma mõtetesse wajunud. —

Hoolega hoolitses Helinä ka wana Marta-emanda eest, kes haiguselt enam nähtawasti paraneda ei tahtnudki. Wenelaste toores ümberkäimine oli nii raskesti tema hinge peale mõjunud, et see enam endisesse olemisse ei jõudnud, ja tema elaw loomus oli täielikult raugenud. Jõud wähenes järjekindlalt, näis, nagu ei hoolitski ta enam midagi sellest kurjast maailmast, ning ühel õhtul waius ta sõna rääkimata ning midagi kaebamata igawesele unele. Hannu hääl wärises natukene, kui ta oma filmi julgudes tähendas:

— Nüüd ei ole Kرانككالا enam perenaist!

Helinä, kes seal juures wiibis, lõi häbelikult punastades filmad alla, kuid Hannu jätkas peawegu nagu iseeneses:

— Pole ju seal ka majagi.

— Aga need kaadakse mõlemad, tähendas Tuho julgustawalt.

Ja Tuho abiga hakkas Hannu weel samal talwel Kرانككالا mäele uue maja jaoks palke wedama, ning järgmisel juwel töötas seal ju-

ba firmes ja lõikas jaag ning kiiresti fertis
palgikord palgikorra peale.

Juhol enesel oli uus maja Riimingijõe
kaldal juba valmis saamas, samal kohal,
kust Ahma 1589. aasta lõpul endise maha
põletanud. Sügisel enne Stokholmi sõitu oli
ta selle katuse alla saanud ja nüüd kewade-
poole lõpetas ta juba maja sifemisi töid.
Praegustel rahutuil ja kühwadel aegadel
ei saanud see küll nii uhke kui endine, kuid
siiski asus ta heameelega sinna ülle, wana kit-
sast eluhoonet tühjaks jättes. Hannu oli te-
da majapalkide wadamisel hoolega aitanud,
ja rõõmuga tasus nüüd Juho seda wõlga,
aidates Krankkala eluhoone fertimist endisele
kohale.

Nagu unest ärkas elu Dulujõe kallastel
ja orgudes jällegi. Põgenenud elanikud tu-
lid oma endistesse asukohtadesse tagasi, ha-
kati maju ehitama ning üks walge hoone
siin, teine seal fertis juba talwel mustenda-
mate waremete kōrwale. Iseäranis Meri-
koski all kahas rohkesti rahwast ja walitses
elawa töökoha liikumine.

Juba weebruarikuul ilmus Beeter Bag-
ge walitsuse käsul jälle Põhjamaale kuninga
juures käinud põhjamaasaadikute palwet
täitma: sõjawäge muretsema maakonna kait-
seks. Ühtlasi oli tal käst Dulujõe juhu kohe
kindlust ehitama hakata.

Kurb waade kohtas wana jõdurit
samasse külla ilmudes, kus ta aasta eest oli
käinud ja mis talle siis nii jõukana ja elu-
wõimjana paistnud. Nüüd oli tal raske siit
omale ja kaasaolewale perekonnale ulualust
leida. Kuid sellest hoolimata asus ta kohe
kindlast ja energiliselt nende ulesannete täit-
misele, mis talle ulesandeks olid tehtud. Väa-

ne-Bõhjamaalt ja Ungermanlandist jõudis juba kevadel mõnifada meest sõjaväge koha-
le ning Bõhjamaalt enesest ja ühegi Lõuna-
Bõhjamaa kihelkondadest oli määratud iga
viies mees rajakaitseks sõjaväkkõrvalt. Warsti oli Bõhjamaal sõjaväge küllalt, mi-
et enam tarvis ei olnud waenlase uut peale-
tungimist kartta. Ka talupoegadele jagati
nüüd püüsid, mida waremalt ainult ühikute-
olnud, et nad nüüd ka ise endid paremini
kaitsta juudaksid.

Samal ajal — 1590. a. kevadel — hak-
kas ta ka Merikoski wäiksele saarele, mis hil-
jem LinnaSaari nime all tuttawaks sai, kind-
lust ehitama. Ka endistel aegadel oli siin
mitmeisugune puukindlus walitsenud, kuid
aegade jookshul oli see siit täitsa häwinenud
ja kokku warisenud. Nüüd ehitati müürid
kivist, loodi kõrged mullawallid ja tehti tor-
nid põhja- ja ka läänepoole. Kindluse müü-
ride wahelle ehitati eluruumid kindluswäe
 jaoks ning sinna jamaasse ehitas Bagge, kes
 pikemaks ajaks Bõhjamaale wäejuhatajaks
 määratud, ametihoone ka enesele. Viikawa
 silla kaudu ühendati saar mannermaaga, ku-
hu kindluse külje alla warsti rohkesti era-
maju tekkis, rohkem kui kunagi enne.

Selles tegevuses askeldati kogu kevade ja
 juune. Tööjõudu oli küllalt — nimelt tarwi-
tati kokkukogunud sõjaväge ehitustöödel. Ka
 juurtükiväge toodi kindlusesse ning keegi
 Hannu Lauripoja-nimeline sõjariistademeis-
 ter jõudis sinna juurtükide eest hoold kanda-
 ma ning tõi tules koormatewäisi lastemoo-
 na kaasa. Bagge ise sõlmis wahepeal tut-
 must ümbruskonna asunikudega, et neid ühe-
 äralisi olusid ja wõitlusi lähemalt tundma
 õppida.

Ühes pühapäevaks juunikuu algul oli Bagge saltkonna tuttavamaid peremehi oma jutule kutsunud. Nimelt oli ta walitsuselt kirja saanud, milles teda kästi jeda talupoegade sõjajalka ette valmistama ja teele saatma hakata, mis Wesaije juhatusel Jäämerele pidi minema. Baggel ei olnud sellest mõeldawast sõjakäigust mingisugust selgust, millal see pidi ette wõetama ja kuhu, ning sellepärast kutsus ta Wesaije ning ühes temaga mõningaid teijigi Limingi ja Si peremehi oma juurde nõupidamisele, kuni oli teiste hulgas ka wana Torwinen jälle kohal.

Ka teistele Põhjamaa meestele oli jutt Jäämere sõjakäigust wõoras, sest oma juturajamisest hertsog Kaarlika oli Wesainen jeni ainult üksikutele kõnelenud. Ja iseäranis wõorastas neid see, et walitsus ennast nüüd nende sõjakäikudesse jegama ja selles asjas nõu andma hakkas. Niiugust lugu ei olnud waremalt weel ialgi juhtunud. Kuid Wesainen esitas neile lühidalt, misugune mõte hertsog Kaartil oli olnud.

— Wenemaapoolsed heidawad laplaste külasid üksteise järele oma alla. Nad on meie käest need jissetulekud ära wõtnud, mis meie isad Wapi-reisidel sealt said. Nad on meie kuningaga maaalale tunginud, sinna floostreid ja linnasid asutanud ning esinewad nendes peremeestena. Kuninga tahtmine on, et need pejapaigad ära häwitataks, ja ta on lubanud Wapis-käimise õigust meile siis tagasi anda, kui me jeda teeme.

See uus mõte waimustas nii mõndagi. Iseäranis temilastel oli seesugne sõjakäik juha kaua aega mõttes mõlkunud, kõneles Torwinen, kuid meeste wähesuse pärast polnud nad usaldanud jeda ette wõtta. Wiimastel

aegadel on Jäämerel Põhjamaa Lapis-käijaid waenulikult vastu wõetud ning ühest kui teisest külast wälja tõrjutud, nii Norra kui ka Wenomaa poolt. Neid on seal pekstud, nende täest on maksjud ära ristud, mõningad on isegi wangi wõetud ja kauplemine neile ära keelatud. Kemi kalamehed, kes Jäämerel omale eluütlalpidamist teeninud, on sealt ära aetud ja isegi nende wana elupaika Warangit on juba ähwardatud. Sellopärast on niisugune sõjakäik wäga tarwilik.

— Riidetud olgu walitsus, kes selle mõtte üles wõtnud!

Mis kõneles Torwinen waimustatult. Kuid kohal wiibisid ka mõningad waimulikud ja nende toetajad, ja nende poolt kuuldus halbu arwamisi selle kohta, kas Põhjamaa meestel enam maksaks neid uusi laastawaid sõjakäike jättata ning põhjaurgastes uut wiha õhutada. Miks ei peaks juba rahuliku elu peale üle mindama, kui lootus on rahuliku elu maitssta? Küll walitsus selle eest hooit kannab, et riik oma õiguji ei kaota, talupoegadel on juba aeg kõrwale jääda.

Mis kõnelesid waimulikud, kuid seeford ei leidnud nad palju toetust. Piminailasedki olid nüüd üleelatud häwituse järele wihases meeleolus ja janunesid kättemaksu. järele samasuguse waimustusega nagu ilasedki aasta eest. Ja nad ei tahtnudki seda walitsuse ülesandeks jätta, waid tahtsid ise kätte maksta ja ise hirmitades näha, kuidas nende waenlaste hooned suitsewad.

— Aga miks ei peaks meie Jäämere rannikule sõjakäigule minema? Wienas meie waenlane ju on, ja miks ei peaks me sinna kättemaksimisele tungima? küüsid nemad.

— Selle puhastamine meie, ilased, läinud

terwadel juba ära, ei seal nüüd enam palju fätte maksta pole, seletas Wesainen.

— Tagasi tulles tõlbaiks siiski ka sinna jisse pöörata, vähemalt Kannalakesse.

— Wiena Kemi woole ei olegi hea minna, andis wana Kaupi nõu. Neil on seal nüüd kõwad warustused ja rohkesti sõjaväge. Kuid Jäämere floostrite ja linnade riijumiseft wõib weel tulu olla.

Bagge omalt poolt jutustas, et kuigi Põhjamaal nüüd sõjaväge rohkesti tarwitada, ei oleks sõjaväel siiski kohane filmapilk Wiena poolele jealje forraliku Wene sõjaväega wõitlema minna. Praegu on Wene maaga rahu maksmas ja niijuguft sõjakäiku wõidakS rahurikkumiseks pidada, mida aga walitsus ei taha. Kuid teine asi on, kui talupoegade sõjajalk täitja omakäepeal Jäämerele wenelaste wõimu läheks häwitama, jellest oleks palju kasu nii põhjalastele kui ka walitsusele. Ta seletas weel, et temal kuninga poolt käst on sõjajalgale sõjariistu, askeemoona ja muud tarwilikku muretsema ja et ta need Põhjamaa mehed, kes hõljuti Dulu uue kindluse kaitsewäkke üles kirjutatud, Wejariiele käsutada annab. Nii muutuks sõjakäik talupoegadele wõrdlemisi odawaks.

Juba olid limingilasedki Arankka Hannu ettepanekul mõttega nõus ja igauks lubas oma kodumurgas asja ettemalnisusele asuda.

— Kuid jutel on seesugune sõjakäik wõimatu, teatas Wesainen.

— Täitja wõimatu, finnitajid teisedki.

— Wõi nii. Sellest pean ma walitsusele kõhe kirjutama. Kuid esimeseks talweieeks olge siis sõjakäigule walmis.

Sel ajal, kui mehed Bagge uues majas

katsetud sõjakäigu üle nõu pidajid, cotas väljas Merikoski rannal hull naisti ja noori, kes ühes meestega ehitatawat uut kindlust waatama olid tulnud, mille üle kogu kewadel nii palju räägitud ja röömustatud. Wejalasiti olid naisted kaasa tulnud, teadis ju Urri, et ta seal oma wana isagagi kofku saab, keda enam mitu aastat ei olnud näinud. Krankka Johanna, kes juba mitu korda kindluses käinud, oli neile seal teejuhiks. Ta oli maikuul Hannuga uude majasse üle kolunud, olgugi, et see weel täitsa walmsis polnud; aga juba tööde pärast pidi ta kohal olema.

Päew oli kõrwetaw kuum, päike paistis täies jõus ja tuulgi, mis waewalt lehwitfes, tundus ihu kuumendawat. Kewade oli külmatwõitu olnud, kuid nüüd oli mõni päew kõigeilusam suweilm walitsenud, loodus puhkes lühikese ajaga õitsema, lehed paisusid filmnähtawalt ja rohi kaswas, mis mühas. Nii loodus kui ka inimesed otsekui haudusid jelles kute esimeses palawuses; see rõhus ja wäsitas, kuid ühtlasi otsekui huumas ja walas rohkel mõõdul elujõudu. Wopafakalt wirwendasid lilled nurmedel, pihlakad rannal walemdasid ja kogu loomadepere tundis tuikawat elu oma ümber.

Ta otsekui supeldes jelles looduse märskuses puhkas noortehull koserannal pihlakate keskel, wetekohinat kuulates. Ei kõneldud palju, ei wallatsetud ega heidetud nalja, kuid isefugune salajane, uimastaw rööm tundus igaihe südameis hootawat, noorus, kirj ja õrnus.

Noor Ewen Beetripoeg jalutas kindluse duelt üle silla rannale noorte poole. Wäejuhataja poeg oli wulustusilastega juba kõigelahem hea sõber; elawana ja muretuna hulkus

ta mööda jõeorgu, töömeestega juttu ajades ja hoolega ning fartmatalt neid väheleid soomekeelseid sõnu tarvitades, mis ta oli õppinud. Tuttavana läks ta praegugi noorte hulka, ja kui Johannat kaldal nägi lamavat, läks ta kohe temaga juttu westma. Juba waremalt olid nad Johannaga oma endist tutvust uuendanud, ja noorhärna näis seda noort kaunist tüdrukut iseäralise heameelega tähele panewat. Anni ja Helinä aga hoidsid endid wõõrana kõrvale.

— Oskasid ja siit kohast alla lasta? küsis Ewen äkki tüdrukult.

— Olen juba mitu korda lastnud, wastas Johanna uhkustades.

— No, näe, seal neemes on wene, läheme, lasse mind alla kui julged.

Johanna mõtles filmapilgu, nagu kahtleks ta, kargas siis äkki wüsti ja wastas:

— Julgen küll.

Annile paistis see liig kohatu nali olewat ja ta tähendas nagu keelates ja hoiatades:

— Lähed ja?

— Oodake, ma tulen kohe tagasi, hüüdis tüdruk ja jooksis täie hooga wene poole siin saarekese juures, mille kofst harunedes pagemale kaldale oli tefitanud. Ja warsti nägi sillalseeisew noortesalk, kuidas wene, mida Johanna osawasti juhtis, wetemoos kiiresti alla libises. Ja pea nähti allalaskjaid juba ülespoole tagasi pingutawat, Johanna tõukas kindlasti tagant ja õpetas noormeest, kuidas see weemoorus pidi talitama. Neglafelt see tagasitulek küll läks, kuid ometi jõuti weneaga endisele kohale.

Ruumadena ja löötsutawaina astusid nad kaldale ning sammusid läbi tiheda wõsastiku, mis sel ajal praegusi Supisaari kattis. Mit-

Juguste lõbustustega veel harjumata noor-
mees oli waimustatud, ta imestas terve ja
tugewa tüdrukü üle, kes nii kartmatalt loo-
dusjõude oskas walitseda, ja hiiüdis joomas-
tanult:

— Sinu wõtan ma omale, wõi sinu
Rootsi enesega kaasa!

— Aga kui ma ei tule?

— Küll tuleb — eks läheme, Johanna!

See oli kewadetundmus. Nii õrnalt õõtsus
tuuleõhk wastu õhkumat ihu, kaskede lehestik
warjas heledat päiksepaistet ja tuhandete ke-
wadlillede lõhn tõi rinda tuhandeid uusi
tundmuji, tegi meeled nii õnnelikuks ...

XIII.

Jälle oli kewade möödas ja tulnud sügis.
See oli maa juba kõwaks külmestanud, järwed
jäätanud ja jõed sillutanud ning esiemese lu-
miforrakese külmale hallile maapinnale wal-
geks kattedeks peale laotanud. Teg oli käes,
mil Põhjamaa mehed Jäämere rannale sõja-
käigule pidid minema.

Rogu sügise jooksul oli ettevalmistustsi
tehtud, mehi kogutud, neid moonaga warus-
tatud, neile sõjariistu muretsetud. Wesainen
oli selles talituses mitu korda Dulufuu ja Ke-
mi wahet käinud, silmas pidades, et kõik kor-
ras oleks; hoolega oli Peeter Baggegi meeste
kogumisel wõrwa näinud, ja maksuametnik
oli Kemisse moona kohale muretsetunud. Jõu-
lufuu esimene pühapäew, mil kõik Kemijõe
juus koos pidid olema, oli juba üsna lähedal.

Üheainukese öö sai Wesainen veel oma soo-
jas toas magada ja hommikul oli juba wae-
walisele teekonnale minet käes.

Reis mõtetes istus Wesainen wiimast õh-
tut uues, hiljuti alles walmisjaanud majas,

põlvedel waew. aastast poega, wäik. Tapanit, hüpatades, kes alles oli õppinud „ija“ nime tarwitama. Ta tundis suurt waewa hinges, kuna ta nüüd jälle lahkuma pidi sellest rahuwäiwusest kodust. Ja ühtlasi tegi talle ka sõjakäik ise, mida ta pidi juhutama, natukene muret. See oli kawatsetud laialisem ja meeste arwu poolest suurem kui kõik teised sõjakäigud, mida ta senini juhatanud, ning oli seal weel teijigi raskusi.

Nimelt läks see sõjakäik oma iseloomu poolest suuresti lahku Põhjamaa meeste endistest waenlase kihelkondadesse ettevõetud rööw- ja häwituskäikudest. Siis olid mehed omal algatusel, ühisel huiwil ja oma ühisel tululs oma kannatuste eest kätte maksma ning saaki koguma läinud. Nüüd oli asjalugu teine. Walitsused olid end neisse mõistlusesse seganud, Rootsi walitsus oli neid sõjakäike nagu omaks pidama hakanud ja neile oma kinnituse ning õnnistuse andnud, oli määrused walmistanud, plaanid kokku seadnud ja abi andnud. Sellega olid sõjakäigud endise täiesti waba ja iseseiswa iseloomu muidugi kaotanud. Wesainen teadis, et mitmed ilasedki selle sõjakäigu wastu ükskõiksemad olid kui endiste wastu.

Tuli kaasa weel ka korrast walitsuse poolt teenistusse kutsutud sõjawäge, kes peaaegu sunnipäraselt ühes läks. See sugust hulka pidi juhat. ja temaga ümber käima koguni teisel wiisil, kui endisi naabritest ja jelti-meestest kujunenud wabasid sõjaskalle. Ja ka juhataja wastutus oli siin isiklikum ning raskem, jeda aimas Wesainen ning see tegi talle natukene muret. Aga ta teadis ka, et tema kuulsus ja kasu siin suurem on, ning see jällegi erutas tema auahnust.

Õhtu eel sõitis Kranffa Hannu õue. Juho oli juba ette objustanud hommikul ühes te-
maga Kemisje sõita, nimelt pidid nad aeg-
sasti sinna jõudma kokkutulevaid mehi was-
tu wõtma ja sõjajalga korraldama.

Kranffala peremees oli halbwas ja mõru-
das meeleolus, tema pilgud kõnelesid tüdimu-
sest ja kõledal häälel seletas ta, et ta nüüd
üksna hoolimataalt juhtumisteotsimisele ja
wõitlusse läheb, sest kodus, Kranffalas, ni-
kui nii muud ei olla, kui ainult iqawust ja
kurbtust.

Ja Hannu meel ei tahtnudki lahtuda, ol-
gugi, et õhtu jätkuks istudes igasugustest as-
jadest juttu wõsteti. Anni istus oma tali-
tuste wahel mitu korda Juho kõrwale, — nii
palju asju oli weel jutustamata. Ja kui We-
jainen oma Rootsiist-toodud raske mõõga sei-
nalt maha wõttis ning selle läikiva tera tu-
pest wälja tõmbas, tuli Annil pisar silmist,
ja õhates kaebas ta, et mees nüüd jälle pika-
le hädaohtlikule sõjareisile läheb, maja mehe-
ta ning teda ja last waestekslasteks jätab.

— Kas sa ei mäleta, mis sa läinud tal-
wel Rootsiist tagasitulles meie peiduurfas lu-
basid, et enam kunagi meid üksinda ei jäta.
Nii sa nüüd murrad oma sõna, Juho.

— Aga ega teil siin nüüd enam midagi
häda ei ole. Waenlast ei maksa enam karta,
Dulu kindluses on kaitsemäge küllalt. Siis
oli lugu teine.

— Nii küll, aga sa lähed sinna surma ju-
hu, peab jälle talwe läbi sinu pärawt mures
olema.

— Ega see ju teistfugune pole kui harilikud
Lapi reisid, mis sa sellepärawt nii muretjed.
Ja siis on need meie talupoegade sõjakäigud
ka lõpul, see on wiimane.

— Tõsi, kunas finul wiimane reis ei ole olnud!

— Olen ennegi nii mitu korda tagasi tulnud ja tulen ka nüüd, jäta oma mured, Annikene!

Hannul puudutas see abieluinimeste hella armastuse ja kaebawa kõnelemise pealtkuulamine õrna kohta. Ta mõtles oma saatuse peale. Teda ei keelanud keegi, tema järele ei igatsenud keegi ja ei oodanud ka keegi tagasi, kui ta ei oleks tulnudki. Ta ei suutnud sellepärast silmapilgu waikimise järele meeletibeduses tähendamata jätta:

— Arankkalla peremehe järele nii suurt kahju ei tunta. Temale olekski kõigeparem, kui ta jellele teekonnale jääks, oleks ometi kord lõpp sel õnnetul sugukonnal.

Need sõnad, mida ta peaaegu omaette kõneles, puudutasid aga walujasti kedagi tundeliku naisesüdant ja panid selle wärisema. Kaastundmus ja armastus on lähedalt sugulased ning truud seltsimehed; üks aitab ja elustab teist. Helinä õrn süda tundis mureliku noormehe wastu kaastundmust, ta lipas arqselst Hannu kõrwale ja sojistas:

— Ära kõnele nii, Hannu. Sa ei tohi hoolimatast jätta minna.

— Nutaksid ja minu pärast, kui ma sinna jääksin?

— Sa ei tohi jääda!

— Igatsesid ja mind siis tagasi?

Tüdruk ei raatsinud wastata, ta pidi juba ära jooksuma, pööras aga siiski tagasi ja sojistas:

— Igatsen...

Ragu tuulelennul kadusid jama Hannu raskemeelsus ja ilmamured ning ta oli jälle endine wallatu pois, südikam ja elurõõm-

Sam kui kunagi enne. Waiksed kihlused peeti weel samal õhtul Wesala majas ära ja nii waibuti, unustades õnneliku tulewiku, ilusaiesse ettekujutustesse, nii et magamamin. aeg palju hilisemaks jäi kui harilikult. Ja kui hobune järgmisel hommikul warakult Wesaise õuest jõeale sõitis, seijsid kaldal hommikupimeduses weel kaua taks naist, kes läbi pisarate lahujatele järele waatasid, niikaua kui weel wähegi näha wõis, üks meest, teine peigmeest. — —

Päikese tõusuks jõudsid sõitjad Si kiriku juurde, kus wana Kauppi ja weel teisiigi uilasi nendega ühines. Ja reisi jätkamisel mööda rannakuteed tuli kaasa jalk siit, teine sealt teharult, iga natukesse maa tagant. Paljud tulid suuskadel, mõni sõitis põdraga, mõni oli, nagu Suho ja Hannugi, Remini weel hobuse saatma wõtnud. Remi suu lähedal walitfes juba elaw liikumine ja kahas mitmesajaline inimestehulk.

Runi kõik kofku kogunud, olid mehed Torwise tallu ja tema lähemate naabrite juurde paigutatud, kuid päris kitsaks läks olemine suuremateski hoonetes, kui weel ka Dulu kindlusest sadakond meest Hannu Rau-ripoja juhatusel kohale jõudsid. Suhol ja Hannul oli päris tegemist, et nende kõikide tarbeid rahuldada, ja õige mitu korda oleksid nad üsna kitsikusse jäänud, kui neil alaliselt abiks ei oleks olnud nende wanade Lapireislaste, Niilo Drama ja wana Torwise, wilumust ning nõukust. Niilo, Lapi maksuametnik, oli walitfufe erikäsul Tornioist kohale jõudnud, et reisi kaasa teha, kuid ta ei oleks ka muudu sellest maha jääda suutnud, oli ju see reis talle nagu pidustuseks tema oma

hulga-aastasel tegevusalal. Torwinen selle vastu ei olnud mõelnud sõjakäigule kaasa minna, selleks oli ta juba liig wana ja jalg, mis tal Siide jääl haawatud sai, waewas teda ikkagi weel; peale selle oli ka poja Sauri surm tema peale liig raskesti mõjunud. Kui ta nüüd aga siin meeste hulgas mitmesugustes toimetustes ja talitustes askeldas, tulid talle mitmed endised lõbusad reisid nii elawalt meelde, et ta wainustatud sai ja tal ikka rohkem ning rohkem himu hakkas kaasaminna. Peaaegu kadedana waatas ta oma wana sõpra Niilot, kes täies hoos end reisi vastu walmistas.

— Egas' sinagi enam mingisugune noormees pole niisuguse reisi jaoks, tähendas ta korra wahel.

— Mis see noormees siis rohkem wäärt on kui mina. Ei jääks ma ka sundideski maha, ja nähtawasti näib sinulgi tahtmine olewat reijile asuda.

— Oleks küll. Peaaegu poijisejapõlwest saadik olen ma nelikümmend aastat igal talwel Jäämerel käinud. Läheksin nüüdki weel wiimast korda neid maid waatama, kuid wiist ei pea see jalg nii pikkadel teekondadel suuskadega enam vastu.

— Sul ju tugewad põdrad, eks sarwilisega sõidan minagi.

— Rahju maha jääda, meeletus kaasa minna!

Kuid olgu kuidas ta oli, kui teised teele läksid, hakkas kojujäämine Torwilele hirmus raske tunduma. Mega ahjukõrwal lamamiseks weel küllalt, ümises ta, küllap' ma praegu ikkagi weel meeste kõrwale kõlban. Kobas taas natukene ümber, pani wanad Lapi-riided selga, sääritud jalga, põdranahkse kasuka

ümber, neljakandilise punase laplase mütti pähe, istus kergelt nagu noormees Lapi reele, wiskas rihma selga ja warsti jõudis ta jääl Niilole järele.

— Weelgi kiskus Lapi poole.

— Ei suutnud jääda, ei hooli enesest, nii tuttav olen ma põhjapoegade tuledele, Lapi-laste tundratele.

Põdrad olid juba paar päewa waremalt teele saadetud, meeste koormaid ja sõjariistu wadama, iseäranis püsse, mida suusatajatel rasketel tundrateekondadel raske oli seljas kanda; ka paar wäikest raudsuurtükki olid Dulu kindlusest kaasa wõetud. Gelsalka, kellele wanad kindlad Lapis käijad teejuhtideks olid, juhatas Krankka Hannu, järelsalgas sõitsid Orawainen ja Torwinen, Wesa'nen ise aga suusatas oma wäesalga keskel, ruttas ühest rühmast teise, kõike silmas pidades ja järel waadates, et mehed koos püsisid ning hea kord walitses. Oli ka küllalt walwamist niisuguses sõjasalgas, kus üle kolmesaja mehe, igasuguses wanaduses ja igasuguse iseloomuga, ühed waimustatud ja ustawad, teised aga ka ükskõiksed ja jonnakad.

Nii liikus sõjasalk mööda Kemijõe laia jääpinda ülespoole ja pööras Rovaniemelt üle südamaa Lapi külade Kittilä, Sotoküla ja Sompio poole, kust üle tundrate ja lagendikude Inari ja Jäämere poole edasi mindi.

Küll tuli siin meestel suusata da, pingutada jalg, sitkutada käsiwars, wäesalga kihutades üle mägede ja läbi salude ning üle liiwaste jäätmaade. Kuid libedalt liugles jalas lumel, suusad sibihsid üle hangede ja paistis, nagu puhkes suitsu leppide otsadest mitmesajalise meestesalga edasitorramisel.

Suusatati läbi pifad teekonnad, ainult harva jäädi puhkama. Kuna palane wanades joomanoides wihaselt prafsus ja paifus, ei olnud meestel tahtmifski lagenditule peatuma jääda, waid juust jooksis siis ähtesoodu, ja tugewalt jurus käfi rõngalif teppi. Alles siis, tui pehmemaks läks ja taewast wärsket lund riputas, wöttis wäsimus ennemini wõimust, muutus edasiliikumine raskemaks ning üks mees fiin, teine seal, jäi filmapilguks reast higijena lõõtsutama ning faredafslainud juuska pödraraswaga libedamaks tegema.

Teekonnaks kõle Lapi loodus, teeajaks piff Lapi öö. Kord suusatati läbi põliste jüdamaa metsade, millel ei paiftnud olewat otfa ega äärt, kord üle awara piirita soo, kus jääfülm tuulispaif omapead mässas, kõledalt üle ääretu lagendiku tuijates. Kord tuldi tundrate kesketele mägede wahetele, mis uhfelt oma lagedaid tippufid talwifse taewa halidesse pilwetesse uputasid ja mille puudeta fülmwalged nõlmakud suusatajate filmi penikoormate taha ähwardawatena ning ebasõbralikkudena kollitasid. Kohati läks tee wastu järsku rinnakut, tõusti üles harjale, tõusti teifele, lasti alla orgu ja tõusti jälle. Ja mõnikord, kui meesteparw parajasti mööda lumifst tundrat suusatas, juhtus, et ülevalt mäetipult pilwefjarn tuiif tuule pöörifses alla keerlema hakkas, tulles juureks tormawaks lumituijufks kaswas ja sõjafalgale fuflasse lendas, teda oma pöörase mängu kesketele tõmbas ja oma pimestawa, hufutawa sumu alla mattis. Siis oli tähtis, kes jalga hulgas jaksas püüda, sest kes teistest lahku oli jäänud, wõis fergesti külma hana leida.

Terve öö ja päew oli ühefugune öö. Mi-

nuht keskpäewa ajal kumas natufene kahwa-
tanud päitefawalgust, kuid see ei suutnud wõi-
ta tähtede kustumata wilkumist ja hõbekar-
waline kuu walitses jellest hoolimata sama
tõsijena ja wõimsana tumedat taewalage.
Kuid pilwetuil pakasõil süttisid taewal tu-
handed lõõmawad leegid, taewarannalt tae-
warannale ajasid wirmaliste wärisewad loia-
dud üksteist taga ning löid walgele talwisele
maapinnale argseid mängiwaid wiirastusi.

Nii suusatas Wesaije sõjajalk päewa, suu-
satas nädala ja teise. Kui suusatajad oma
teekonnal wiletasjse laplaste külasse jõudsid,
astuti suusfadelt maha, käidi kojast soojenda-
mas ja pandi laplane pödraliha keetma. Ta-
sufks anti lonks ehk kaks wiina — ehk ka mit-
te ühtegi. Kui aga päewatee läbi suusatatud
oli, löödi kuhugile metsajerwale ehk tundra-
orgu leer üles, kaewati lumihange meeskõn-
dade wiisi sügawad augud, toodi puuotsi põh-
ja, tehti keskele pakutuli ja ajuti selle ümber
einet wõtma ning ööpuhkust pidama. Siin
tulesoojusel oli kõigekõwema pakasjegagi jõe
pühata ning magus maitstes siin uni wäsinud
suusatajaille.

Enne unele juikumist olid aga wanemad
mehed fagedasti heameelega weel ärkweel ja
jutustasid oma hooajemetel lamades wanu
lõbusaid mälestusi endistelt Lapi reisidelt, kõ-
nelesid oma hädasohtudest ja juhtumistest neil-
samudel tundratel muistsetel Lapol käijate
kuldsetel aegadel. Nii westis Miilo Orawainen
ühel õhtul oma kuulajatele kaaslastele:

— Siin on nüüd Jäämerele ruttawad
mehed, wähe neid wiimastel aastatel on ol-
nudki. Kuid aastat kolmkümmend tagasi oli
lugu koguni teine. Siis suusatas Liminga
ja Luulaja wahelistest kihelkondadest iga kü-

la igast talust talvel Lapimaale. Mäletan väga hästi neid aegu; siis ei olnud ma veel maksuametnik — maksudevõtmine oligi siis meie talupoegade käes, — kuid Tornio pirkalaste pealikuna olin ma alati neil teetondadel kaasas. Salkasid juustatas igas sühis, igaiüks maksusid nõudma oma maksulaplastelt, kes teda tundsid ja kes temale maksu juba paigal hoidnud. Mõned käisid ainult lähimates külates, kuid oli meie hulgas ka jalatu, kes aasta-aastalt Jäämere rannikult maksustasid, juustatasime lahelt lahele, külast külast ja maksu ei keelanud meile keegi. Meie, torniolased, käisime kauplemas ja nõudmine nii maksusid kogu Kuuja rannikult kuni Ofotenini ja Tysvuononi, ja ka jeda ei pandud pahaks, ehk küll ka norralased sel ajal neidsamu kohta maksustasid. Mäti toodi ka ju suured koormad ja elati lõbusasti. Siis aga võttis valitsus meilt maksustamise õiguse ja maksuametnikkudel ei olnud jeda võimu, mis varemalt pirkalastel, viimased aga jätsid reijimise vähehaaval kõrvale, sest et sellest enam endist kasu ei olnud. Sellepärast ongi laplased nüüd ikka rohkem ja rohkem norralaste alla sattunud.

— Aga me võtame neilt laplased veel tagasi, waimustas keegi noorem salga keskest.

— On see nüüd nii ferge veel võtta, kui neil seal Jäämerel juba oma ametnikud ja sõjamehed on. Külap' jääb see meil tege mata, kui valitsus end asjasse ei sega.

— Meeldiks aga küll neile kord veel endiseid aegu meelde tuletada.

Nii arutasid wanemadki mehed, meeletibedusega neid magusaleiwa päewi mäletades. Wefainen aga puhkas sõnalausumata oma haoasemel, kuulatas wanade jutustamist ja

haudus mõttes plaane, kuidas ta hertsog Kaarli soovitust ära kasutades veel näitaks, kas pirkalaste pojad jaksavad oma isade pärandust tagasi nõuda ehk mitte. Andke ainult aega. Kui kõigepealt venelased Turja rannalt minema tihutatud, siis võib niisuguse reisi veel Ruija poolegi ette võtta.

Silmapiilgu järele tõstis ka Torwise wana tule ääres häält ja jutustas kemilaste sõjakäigust:

— Kolmekümne ümber võib sellestki möödas olla, kui ka meil, kemilastel, Turjamaa reisid peaaegu täielikult katki jäid. Ka seal juusatati waremalt aasta-aastalt, nõuti laplastelt maksunahku ja kaubeldi kogu rannikul Wawangist kuni Pühaniemini. Kalalaplased olid seal kaunis jõukad ja maksid maksusid nurisemata. Ja seal saadi peaaegu üksiinda härrat mängida, ainult mõnikord käis ka karjalastestalt maksu nõudmas, teinekord mõni jalk norralasigi. Ja ka Rootsi kuningateeld ei võtnud meilt seda maksustamisõigust. Kuid Solowetsi klooster hakkas siis Turjamaale oma pappisid ja sabarakfusid toimetama ning wenelasi ja karjalasi hakkas ikka rohkem ja rohkem seal liikuma. Mitu korda löödi nendega seal lahinguid ja mitu korda said nad lüüa, kuid ka meil ei olnud wäikese arvuga seal enam kindel liikuda. Siis asutasid mungad Petjamolaha rannale oma kloostri ja see lõpetas meie peremeheõiguse Turjamaal täielikult. Laplased astusid muntade usku ja maksid oma maksud neile, meie aga pidime hiljem seda wägisi rööwima, mis meil saada oli.

— Ja mis te seda kloostrit ära ei häwitanud.

— Ei olnud nähtawasti küllalt ühtmeelt.

Seesugune mõte vähemalt oli meil lord küll. Meid oli ligi poolhada kemilast, kes ühel talvel Turja rannale juusatasid. Seal karistatime natukene vastupanewaid laplasi ja pidime öösel ka Petsingit maha põletama minema. Kuid laplased närud andsid meid ära, wiisid floostrisse sõna ja sealt korraldati mehed meie päid walwama. Ning kui me järgmise päewa hommikuhämaruses ükskhaawal mõnest tundranõlwakust alla lasime ja kitsast orgu mööda edasi juusatama hakkasime, oli waenlase waritsew jalk meid pöörsustikus walwamas, tungis meile ootamata kallale ja tappis termelt pooled kogu meie jalgast maha, enne kui jaksasime vastupanekule asuda. Waewalt paarkümmend meest meist pääsesid põgenema ja juusatasid Kemisse tagasi. Selle järele ei ole suuremat katset ka enam tehtudki.

— Kuid nüüd teeme meie selle, küll neid munkasid nüüd natukene kõrwetatakse, pagan wõtku.

— Ei tohi sinna floostrist enam jälgegi jääda, mis laplastele nende wõimu meelde tuletaks. Wõimu wõtame meie!

Nii hüüdsid noored kemilased waimustusega. Ja Wesainen lisas noorte waimustusest lõbu tundes sellele juurde:

— Ning Koola linn, mille nad sinna oma kindlustuseks on asutanud, tuleb samuti ära häwitada, kui seal omale jäädawat wõimu tahame wõita.

— Maha kõik wõõras wõim!

Nii ähwardasid sõjasalgalised ärritatud meelel ja nii mõnigi finnas pigistas waimustusega odawart. Kuid wähehaawal rauges jutuwajamine tule ümber, jutustajate hääl wakis ja kuulajad oma hooasemetel waibusid

unenägudesse, kes hiilgavaist võitudest ja suurest saagist, kes todustest oludest ja ootavast abitaasjast.

Dogu leer magas jügamas unes, katujeks kõitide üle atvar taevas, kus tuhanded tähed heledalt särasid ja virmalised oma wallatumat mängu jätkasid. Loodus ümberringi oli furnud, ei kusagil ühtegi elavat jälge. Ainult põtru kuuldus leerikoha juures mahalastud kuuseoksi närivat ja näljane hunt, kes senini kaugemal varitšenu, jooksis ahnelt, saaki haistes, mööda rinnakut poolringis allapoole, kuid kartis neid mõõraid tulileekiisi. Jäi silmapilguks vaatama, kuid jatkas siis jälle oma teekonda teise mäeharja taha ja alles seal julges ta kurvameelselt huluma hakata.

Dapi öö oli veel sama õudne ja pime, kui Wefainen järgmisel hommikul salga üles äratas ning mehed poolunistena ja külmetawaina kustunud tulede äärest üles tõusid. Wiivitati veel silmapilk, näriti leiba, kohen-dati ja korraldati, ning jälle oli meestepariv täies hoos põhjapoole edasi lihutamas.

Põhjapoole, ikka ainult põhjapoole, wahetpidamata ja kõhklemata! Näis, nagu ei oleks see meestefalk lootnud veel küllalt ruttu selle lumise maailma wiimasele servale jõuda, paistis, nagu oleks mingisugune tagasi-tõrjumata sijemine sund, mingisugune jügam kibutaw kirj neid kaugelt rahulikult rannalt tulnud talupoegi sundinud oma wiimast jõudu pingutama, et sinna kõigeaugemasse põhjalasje jääda? Mis jaoks sinna? Eõdi-ma, tapma ja põletama!

Kas inimlikud fired ka Dapi jäisetel tund-ratetsi veel nii tuliselt löömawad? Kas ka werdtarretaw pakasloodus, kangestaw tund-

ratuul ja kõikefuretanu piff öö neid inim-
põues pakitsewaid tundeid, tahtmisi ja kirge-
sid kustutada wõi waigistada ei jaks? Mis
on see wägew jõud, mis niimii suudab leeki
õhutada tühindiku laste südameis Lap-
rajal jääkülmal del tundratel, mis on see
tuli, ja kus on selle ääs?

Door on kõwa ja pind on külm. Kuid, kes
wõiks pilku heita paljudesse neisse kasufate-
gataetud rindadesse, see wõiks sealt põue jü-
gawamast urkast ehk põhjuse leida, leida selle
rahutult küdewa kolde ja sütitama jä-
deme, mida ei suuda kustutada ei jää ega
tundratuul. Koldeks on wiha ja jädemeks
on kättemaksmine.

XIV.

Esimest korda nägid mõned noored We-
laise sõjasalga mehed waba, jäätut ilma-
merd, Inarist Saamere poole Petsingisje
suusatades ja teel juba Nantämöst mööda
minnes mere laiu lahkestika nähes. Sulana
lainetas meri ja wiskas laineid wastu kal-
daid, kuid tema hingamine oli nii külm, tema
tuuled nii karged ja niisked, et see liikmed
lõdise ma pani ning kehast läbi lõikas. Kõi-
gile wanematele meestele aga oli see wana
tuttaw nali, nagu terwituse endistele aega-
dele. Nii mitu korda olid nad seda soolast,
rõsket meriõhku sisse hinganud, nii mitu
korda neid randu mööda otse floostri piir-
konnani suusatanud. Siit olid nad aga
alati pidanud tagasi pöörduma, kirudes ja
käsi rusikatesse tõmmates olid nad seda teinud
ja ähwardanud weel kord tagasi tulla. Nüüd
olid nad oma ähwardust täitmas, wõimuch-
mitsejate pesasse tulles, surma ja häwitust
tooma.

Waewalt päewatee weel, siis on nad floostriis juba päral.

Imestades ja kohkudes nägid ümbruskonna kalalaplased Jeesugust mitmesajapealiskist meestehulka oma küladest läbi suusatawat. Olid nad ju ennegi maksuwõtjatesalku näinud, üsna juurigi, kuid Jeesugust parwe mitte tunagi. Hädaldades ruttasid mõned Baatsjõe laplased juba ette floostriisse teatama, et hull wõõraid suusatajaid tulemas on.

Petsjingi flooster Petsamo lahe ääres ei olnud weel wäga wana, kuid ta oli Turjanaeme oludes juba õige suure ja laialise mõju omandanud. Lastat nelikümme tagasi oli talle esimese aluse pannud Solowetši munk Trifon, kes laplaste ümberpööramise oma eluülesandeks seadnud, ja Petsamo lahe äärde asudes sinna kiriku ehitanud ning üksiklasi oma ümber kogunud. Ja algusest peale oli flooster hakanud kiiresti õitswusele tõusma; juba paarikümne aasta pärast oli seal olnud üle kahesaja hinge, nendest wiiskümme munk ja enam kui 200 ilmalikku wenda ehk teenijat. Ning see ilma kõige põhjapoolsem flooster läks warsti jõukaks; tema warandused kaswasid kõigepealt muidugi rohete kingituste kaudu, mida kaugeid usklikud Wenemaalt jellele usu kõige põhjapoolsemale rajawalwurile alataja kokku saatsid. Kuid ka mitmesugused teenistused suurendasid tema rikkust; laplaste maksustamine, mis võimalikult laiali aeti, oli muidugi tulutoom, weel tulutoowam aga oli kalapüük meres ja jõgedes, ning walaskalapüük, mida floostriis õige usinasti toimetati. Oli ju tšaar Joan Hirrus iseäralise kingituskirjaga kogu Turjamaa põhjapoolse ranna, maad ja weed, floostri omaks arwanud, kellel

jellepäraft, naaberrahwaste meelepahaft, &c kalapüügiks seal ainuõigus oli. Ta oli kuulus oma soolakeedukohtade ja laewadoktide poolest ning Englise ja Hollandi laewad käisid elawalt temaga kauplemas, peale selle tegi ka klooster ise merisõiduga tegemist.

Petsingi kloostri rikkus ja wägewus oli paisunud aasta-aastalt, tema walitsew seisukord Jäämerel muutus ifka täielikumaks. Kloostris oli juba terve rida ehitusi, kirikuid ja kabelid; siin olid olemas karjahooned ja weskid ja selle sadamas oli midagi linna-taoliftki kaswamas. Ja nagu teisedki Wene kloostrid sel ajal, oli ka Petsingi walliga piiratud ning tal oli warustust, et juhtuwate pealetungimiste wastu end oma jõuga kaitsta.

Juba wanal ajal ei olnud aga kloostrit mingisugune hädaoht ähwardanud, waid tema elanikud olid wäikeses ühfinduses taistamata wagatsemisesele ja jumalalalumisele wõinud anduda. See oli isesugune selfskond, kes siin inimlise asunduse äärel oma, muust maailmast lahutatud, elu elas. Siia olid warju ohtima tulnud wäsinud rändajad elu torinifelt merelt: mõned rikkad ja suurelisedki, kes ilma rühmeldustest ja wõitlustest tüdine nud, olid maha jätnud kõiit, maha jätnud oma rikkuse ja hiilguse, oma wiljatandwad maad ja maailikud huiwid ning ilma kellegi teadmata Jäämere kõledale rannale põgennud, et seal juba elades end pooleldi maha matta ning wäiksetesse mõtlustesse, hinge ettemalmistamisele ja jumalateenistusele anduda. Sinna oli sattunud wiletsalt eluteekonnalt ka mõni keh w kerjus, seal ulualust ning sooja leidnud ja sinna elama jäänud. Wene bojaar ja Karjala kalamees elasid seal

üksteise kõrval, mõlemad ühesuguses karedas riides, jüües ühelt ja samalt laualt, kumardades ühe ja sama altari ees. Ei küsitud nime ega auastme järele, ainult jumalafartlikkust ja wagadust peeti filmas.

Umarühmeldustest wabanenud, kaugele selle mõtlustest ja hoolimata selle sündmustest, elasid nad seal, ja hommikust õhtuni kostsid kloostrikirikust nende südamlitud palwe- ja tänulaulud tühja loodusesse. Jumalale põletatud suits tõusis talwise taewa poole ja wahaküünla walgus wilkus kaugele Lapimaa pikas öös.

Ka jõuluhommikul (1590) olid Petsingi mungad warakult kirikus olnud kiituslaulu laulmas jumalalapse sündimise üle, ja esimese jumalateenistuse lõppemise järele sealt igaks oma kambrisse läinud, et tänu ja palweid weel ühfinduseski jätkata. Kloostri wana, walgepäine igumen Gurij, kes oma suure wagaduse tõttu Trifoni surma järele sellele kohale tulnud, istus oma kambris piibli ees, mõtlustes ja uurimisesse waibununa. Sinna toodi talle laplaste sõnum, et waenlase wäesalk kloostri poole on tulemas.

— Teie olete nõbrad, mu lapsed, teie kardate ilmaaegu, tähendas ta sõnatoojale rahulikult. Kes mõiks otse lunastaja sündimise päewal pühale hoonele waenuliste mõtetega kallale tungida?

— Need on wõõrad jaksad tundrate tagant.

— Aga jumal on ju nendelgi, küll see nende kawatsust takistab. Aga siiski, teie nõtruse pärast, sulguge kloostriwärawad ja andke teenijatele sõjariistu.

Waewalt oli see käss täidetud, kui suujatajateparw lääne poolt juba paistma hakkas,

tes nagu tuulestlõantud must pilv üle lumise wälja kiiresti klooftri poole liugles. Sädaldades ruttasid kõhkunud mungad firikusse jumalalt abi paluma, kuna ilmalikud wennad end walmis seadsid sõjariistade abil püha kohta kaitsma.

Wesaipe sõjasalk jõudis juba kohale, jäi klooftri alla peatuma ja mehed astusid suuskadelt maha, et wõitlusesse tormata. Neil oli kawatus hõmmikuhämaras ootamata klooftrisse tungida ja seda ära häwitada, enne kui elanikud wastupanekule juudaksid asudagi. Ning see kawatus otsustati wiibimata täide saata. Kiiresti seadsid Suho ja Hannu mehed wõitluswalmis ning tormijooksul ruttati klooftriwärawate poole; üsna lähedal kajas meeste suust hirmus sõjahüüd, nii et rannatundrad kolevalt wastu kajasid.

Kuid wärawad olid finni ja ootamata wastupanek wallide tagant wõttis pealetungijaid wastu. Äkki paukusid sealt püsjid, wingusid nooled ja jahmatanult jäid põhjalased peatuma, mees siin, teine seal hangele langedes. Ei nad kaua siin kõhkenudki, waid pöörasid ümber ja põgenesid eemale.

Wesainen, kirus wihaselt ja käsutas julmi häälega oma põgenewaid mehi seisma jääma. Lastekauguse piirile jäädigi peatuma ja pandi siin poolpimedas hangel kiire nõupidamine toime.

— Need laplased on siin jälle neile sõna wiinud.

— Ei siin aita muud, kui piiramine, neid on mitusada meest ja ei nad heaga alla anna.

Nii mõtlesid mitmed, kes esimesest wastupanekust maha rõhnutud. Kuid Wesainen kõnetes wihasi õhtudes:

— Piiramine! Ah siia niifuguste puu-

seinade tahta peafime meie siis nädalateks ootama jääma ja mõningaid munkte end hirmutada lastma. Kas meie selleks sadakond penikoormat oleme ära juusatanud? Pole me, Põhjamaa mehed, enne kunagi raugad olnud. Ei, kohe uuele tormijooksule ja kahetordse ägedusega!

See mõte näis aga veelgi mõnda meest hirmutavat. Peaks vähemalt neid juur-tiikka ootama, mis wooriga tulemas ja nendega wärawad enne ära purustama. See jutt ajas aga wana Torwisegi wihale.

— Kas siis nüüd ka jeesuguseid üksi meestejõuga ei juudeta ära purustada. Mina lähen üheks wärawapurustajaks ja ma tean, et ka teisi on, kes minuga kaasa tulewad.

Ja nii otsustatigi, et sel ajal, kui teised mitmest küljest wallile tungiwad ja laugemalt lajewad, üks wäljawalitute salk wärawale kallale tungib ja selle awada püüab; pärast koguneksid siis kõik sinna kokku. Koje ran-nal ajuwast floostri sepikojast tõi Wesainen omale raske haamri ja järelmõtlemiseks aega andmata käsutas ta jalga uuele edasitungimisele.

Jälle wingus wallilt nooli ja kuule, kuid seisatamata tormasid kallalotungijad edasi ning warsti põrus wäraw meeste hoopide all. See oli aga nii tugew ja kindel, et vähemad hoobid tema peale mingijugust mõju ei awaldanud. Ülewalt wallilt aga lendas kirta ja odasid purustajatele kuklasse. Kuid Wesaise raske haamer töötas wõimsalt, wiha ja ägedusega tagus ta raudset pedajat, ja juba murduisid plangud ning purunesid palgid. Jälgesid jäi teistegi kirtwetest, toed wärawa-taga andsid järele ning juba sai Tortwinen

kangi wärawa alla juruda. Suruti fogu meeskonna jõuga ning rüfina langes raske pland alla.

Sõjahüüdel tormasid Põhjamaa mehed sealt sisse ning wärawataga hommihämaras puhkes werine taplus. Ügedasti faitesid flooftrimehed õuel oma pühatoda ja iäwitust külwasid nende mõõgad ja odad peale-tormawatesse jalkadesse. Halastamatult löö-tasid aga põhjalastegi odad. Wejainen tor-mas salga eesotsas ja tema tapperi äga hoobi all langes mees lumele. Kaitstjad pidid wä-hehaawal taganema. Ustel ja nurkade taga wõitlejaid nad aga weelgi ning harwendajid pealetungijate ridu ja ford wälkus mõõga-tera juba Wejaijegi pea kohal; kuid hoop pörkas wastu Hannu odawat, mille see ki-resti oli ette sirutanud. Mõõk langes löõja käest, aga ka Hannu seisid sõjariistata, ainult odawarre tükk weel käes.

— Tõmba sellega, tähendas Wejainen, seisuforda märgates, ja tõmbas tupest oma kalli kingitusmõõga. Minu arust wõtab see tapper paremini.

Wõitlust jätkati mõni aeg weel. Kellad kirikutornis löid fogu aja ja ranna-tundrate wastufaja wastas kurblikult, pea-aegu kaebawalt. Kirikust aga kuuldus wahet-pidamata munkade südaml. laul, ja teised pa-lusid hääletult pühatujude ees põlwitades abi ning armu kõigewägewama käest. Kuid wihane waenlane tungis ikka lähemale ja lä-hemale. Kaitstjate jalk oli juba laialt lagune-nud, üffitud põgenejad pisteti seinade ja wallide ääres armuta läbi. Minult üffitud pääsesid wärawast wälja ja põgenesid lumis-tele wäljadele, teised taganesid kirikutesse al-tarite taha.

Kuid kaitset ei olnud sealgi, armu ei andud ka jumalakoja pühamas paigas. Wõitluse ägeduses tungis Wesainen oma meestega neile ka kirikusse järele, ja warsti wälkujid nende werised sõjariistad seal põlemasüüdatud wahakuinalde walgusel. Wastupanek oli meeled üles ärritanud, wõitlus were kuumaks ajanud ning templiski jätkasid mehed tagasihõtkumata ja halastamata oma tapatööd; weri kirikupõrandal woolas ojana. Mungad altari ees löödi furnuks, jumalateenistust pidamate waimulikkude hulka suruti odasid, armupalweid ei pandud tähele.

Üle kõikide möllas Wesainen ise; jälle loitis ta filmist see äge, taltjutamata leek, paled õhetasid kuumusest, higi woolas üle otsaesise ja juuksed ripnesid wallali. Ta oli nagu palawikus, jagas ainult hoopisid ja hoopisid. Noor munk oli kiriku nurka jumalaema pildi ette põlwili lastunud ja palwetas. Ta naelutas selle odaga seinakülge finni. Wana walgepäine igumen ise oli kõigepühamas paigas pooleldi sulutud eesriide taqa altari ette põlwitanud, ristilöödu kaju käes, filmad ärdalt taewa poole pööratud. Wesainen nägi teda, surus ainult korra oma odaga, ja tumepunane weri purskas altarile.

Ta tundis sellest lõbu, teostades jün seda, mida oli mõelnud Solowetsis korda saata, ja selle üle ta rõõmustas. Ning alles siis, kui kirikupõrandal furnukeha furnukeha kormal lamas, läks ta sealt wälja, werist oda järel medades, ning tema kangejoonelisel näol lehmis wali muige.

Sues oli wõitlus juba lõppenud. Wäikesel jalga olid mehed wanqi wõtnud, mõnikümme olid põgenema pääsenud, teised olid maha tapetud. Üle saja furnukeha lamas kiriku-

tes, teeradadel ja õues, iga lumihõng punetas
wereft.

— Müüd riisuge, mehed, tehke puhast, jest
warsti ei ole seda floostrit enam! hüüdis We-
sainen õuekogunud meestele, wastu lund
oma oda pühkides.

— Kas furnukehad tulewad kohale jätta?

— Kohale. Aga oma meeste furnukehad
kogume kokku ja matame maha.

See ei wiitsinud ta riisumisest oja wõtta,
waid käis Hannu, Torwise ja mõnede teiste
meeste seltsis floostriehitusi vaatamas. Wal-
kamas oli hulk paatijid, neil käskis ta põhjad
läbi liüia ning sadamas olevad aidad ja
muud ehitused süüdati põlema. Kloostri kar-
jahoone oli peaaegu tühi, ainult paar pool-
furnuks hirmunud naisteenijat olid endid
sinna laastawa waenlase eest ära peitnud.
Kui maja läbi oli waadatud ja tühjaks riisu-
tud ning lihawamad lehmad toidukeetmiseks
maha tapetud, ajusid mehed jedagi põlema
süütama.

— Sei, seal on weel faks naist, hüüdis
keegi meestest, kes liüpsikutäie piima kätte oli
jaanud ning jeda kurgust alla ahnitfes.

— Kas jääte sinna wõi tulete wälja? kar-
jus süütaja naistele, ning teine tõukas nad
wälja õue. Kohmetult kumberdasid naised
mööda lund, wajusid hange ja ronisid edasi.
Wesaise mehed waatasid neid naerdes pealt ja
läksid siis minema, kuna karjahoone juba lee-
kides oli.

Mäenõlwakul tundraseina kõrwal oli wäike
poollagunenud saunataoline onnikene. See oli
sama maja, mille Trifon Petsamo lahe äär-
de asudes omale esimeseks eluasemeks oli ehi-
tanud. Kalli mälestusmärgina oli klooster
jeda ajal hoidnud ja seal asus üfjilafena tee-

gi wana munk, kes floostrielustki weel juu-remasse üffindusse oli tahtnud lahtuda, et täitsa efsitamata oma jumalat teenida. Maja uksegi oli ta kinni naelutanud, ainult wäike-se augukese kaudu oli talle rooga kätte kan-tud. Besainen wäänas ukse lahti ja nurgas üffikut nahtadega riietatud üffiklast nähes, hüüdis ta oda täristades.

— Ennäe, siin on ju weel üks elukas, mis-tarwis sedagi weel hoida?!

— Suho, jäta oda wahule, on ju küllalt juba werd walatud, tähendas Hanno Suho ja wanakese wahele astudes. Lemale oli tapa-töö juba wastikufs hakanud minema, ning niipalju inimesewerd woolamas näha, see ajas talle juba wärinad peale.

Wanakene aga pöördus nurgas üm-ber, waatas kaua wööraid oma weretawate, sügawalewajunud ja kuivetanud palgeisse waibunud silmadega, mis nagu hõõguwad söed pimedas koopas läikijid. Siis hakkas lähar-habemik lõug wärisema ja suust, kust arwata-wasti juba mitmed aastad enam sõna ei ol-nud kuuldunud, tungis külm, wabisev hääl. Ta oli karjalane ja kõneles Soome keelt:

— Siruta aga oda, julm mees, tõmba aga, ei see sinu südant liiguta ega sinu enese-tunne sulle sellepärast etteheiteid tee. Sinu töö on ju ka see tulileek, mis mulle silma waistab, sinu pärast need ksendused ja kaeb-tusedki, mis mulle terve hommiiku kõrwu kostnud. Miks sa ei löö? Ära minu peale ha-lasta, waid halasta iseenele peale, sest sinu kättemaksmistund on tulnud.

Ja teie kanged mehed, kes te oma käed siia pühapaiga külge olete pistnud ja oma riided meeste werrega nõretanud. Oma hä-witufeks olete seda teinud, sest teadke, see

jüüta veri lasub needmisena teie peal. Määrisite suurt pühapäeva, rikkusite püha jõulurahu, hävitasite jumalale pühitsetud floostri lunastaja enese sünnipäeval. Sirvitate oma teo üle, juurustate ja naerate, aga libe on teie palk selle eest. Ei näe teist nii mõnigi enam oma sünnipaika, ei pääse sinagi süngepilguline mees enam koju, sest tea, et jumal ei lasse end pilgata ega jätta kättemaks-mata oma . . .

Süüal korises wanakese kurgus ja wäsinuna langes ta jällegi põlvili oma jumalakuju ette. Mehed seisid weel silmapilgu waikides uktsel ja olid mõttes. Wana üksiklase sõnad olid nende peale jügamat mõju awaldanud. Nii mõnigi ei olnud reisiküüruses ja mõitlusägedus meelde tuletada suutnud, et häwitus-töö päewaks jõulupüha oli sattunud, juur ja kallid pühapäew, mida nad lapsest saadik ärduisega pühitsema õppinud. Seda terawmini tungis wanakese needmine nii mõnegi rinda ja sundis neid kõhtudes kordasaadetud teo üle järele mõtlema. Isegi Wesaise nagu läks kõisemaks kui harilikult, tundus peaaegu, nagu oleks temagi jüdames mingi õr-nem keel etteheitwalt wärisema lõõnud. Kuid ainult silmapilgu seisis ta mõttes, pöördus siis ümber ja tähendas:

— Kurjajuuga wanamees, — sind kõwerlõuga tuleks küll jurnuks lüüa, kuid jää oma pesasse. Ei meid nõiu nõiad ega nea fihtisjuud, niikaua kui oda käes ja süda kindel.

Wahpeal olid mehed floostriis juba puhta töö teinud, selle kallisasjad wälja kandnud, kofku kogunud, ja juba järelejõudnud woori koormatesse ladunud. Kirikud ja eluhooned, ladud ja aidad tühjaks tehtud ning floostri

toidutagavaradestki kõit paremad palad wäl- ja walitud, ja neist tore söömaaeg walmista- tud, mida parajasti maitsti, kui Wesainen floostriõue jälle tagasi jõudis. Reale sööki puhati mõni tund, — oli ju tööpäew olnud raske ja werine ühtlasi.

Pikemale puhkusele Petsingi floostri sei- nade wahlele aga ei jäetud. Oli weel pime öö, kui mehed floostrist lahkusid ning jälle suuska- dele asusid. Nii mitmesse kohta oli tuli põlema süüdatud ja ahnelt asusid leegid winge põhja- tuule õhutusel kirikute ja ehituste seinu nee- lama ning loitsid katustelt kõrgele õõjise taewa poole. Juba põlesid purjed wallid üm- berringi ning neid häwitaw leek roomas hange mööda edasi; juba warises kirikutorn alla ja kellad helisesid purukslangedes kaeb- likult.

Floostri ees lume peal seisis põhjalaste sõjajalk oma woori ümber ja tundis lõbu sel- le pildi üle ning soojendas end selle tule paistel.

— See on tore lõke, Hannu. Ei ole Pet- singi floostrist enam wastast, tähendas Ju- ho waimustusega.

— Tore, kuid kole. Nagu tungiks kõrbe- wate furnukehade lõhn ninasse.

— Seesugune see sõjamehe lõbu peab ole- magi. Ja Koolas teeme weel toredama tule.

Põlewad seinad langesid wähehaawal kok- ku, leegid wajusid madalamale, Petsingi flooster suitses waremotes. See oli maataja tehtud ja ei tõusnud endisele paigale enam.

Ainult Trifoni poollagunenud saunahurt- siit seisis mäenõlwakul weel põletamata ja ainufeseks elawaks hingeks floostri kohale jäi see ühtlane sinna lamama toanurka oma jumalakaju ette.

XV.

Weel hõõgusid Petsingi kloostri wareded, kui Wesaise sõjasalk nende juurest lahtus, Säämere rannikult sisemaa poole tagasi suusatades ja teesihiti Koola linna poole wõttes.

Lapi maksuametnik Niilo Oravainen aga lahtus salga hulgast ja läks paarikümne mehega ning oja saagiga Warangi poole. Ta pidi ranniku laplastelt Rootsi heaks igaaastast maksu sisse nõudma ja filmapilk oli selleks nüüd iseäranis kohane. Nimelt oli jeda maksu wiimajel ajal väga raske olnud tätte saada. Norra ametiwõimud ei tahtnud rootslastele Kuija rannal enam mingi-jugust maksuwõtmise õigust lubada ja olid juba mõnelgi korral Orawaijale ähwardawal toonil ära keelanud seesugustel toimetustel üldse seal liikuda. Ka laplasi olid nad Rootsile maksudemaksmise eest waljult hoiatanud ja need, olles kafe tule wahel, püüdsid sellepärast rootslastele wastu panna, niipalju kui wõimalik. Ka oli ette tulnud, nagu wiimajel aastalgi, et Norra ametiwõimud maksu, mille Oravainen Rootsile juba wälja presfinud, wägisi ära konfiskeerisid.

Nüüd aga leidis Niilo kohase filmapilgu olevat kuhjaga tagasi wõtta, mis seni saamata jäänud. Kuulujutti põhjalaste suure sõjasalga tulekust oli juba Lapimaa harwa-asunduslisteski kohtades kulutulena laiali laguneda suutnud ja seal hirmu äratanud. Ka Norra ametiwõimud olid sellest teada saanud ja nende peaaupaigas Wuoreija kindluses olid juba jahmatanud selle üle, et „rootslased“, nagu nad põhjalaste sõjasalka nimetasid, oma sõjariistad tättemaksuks just nende

vastu sihtinud. Sellepärast ei leidnud Dravaike maksunõudmine seeford kogu rannikul mitte mingisugust vastupanekut, ta mõis mõtta nii palju, kui ise heaks arvas. Ja uhkelt saatis ta oma kirjutaja Warangist Wuoreijasse järele küsima, kas antakse sealt nüüd tagasi kõik konfiskeeritud maksud mõi mitte. Ja warsti olidki need kohal. Nii sai Niilo oma asjadega Jäämerel kiiresti toime ja pääsis juba mõne nädala pärast koduteele, kus ta kõigile rõõmuga kuulatavatele kodulistele Wesaike õnnelikust sõjakäigust ja Pehingi põhjalikust hävitamisest jutustas.

Wesainen ise aga rühmas oma salgaga üle Lapi lumiste tundrate täie hooga Koolalake kaugemasse joppi ja juba kolmandal jõulupühäl suusatas ta mööda Koolajõe üles linna poole. Pikast suusatamisest väsinud ja hiljutisest võidust uhkustavad mehed ei oleks tahtnud end niisuguse liigse pingutamisega enam koormata, nad oleksid soovinud parema meelega natukene puhata ja oma tööpalka maitseada.

— Küll me selle Koolagi veel ära põletada juudame, ega ta eest ära jookse, urises keegi Paatwo Galose nimeline temilane, kui Wesainen mehi ühest Lapi külast laplaste kodude ja rasvaste lihapottide juurest kiiresti edasi käsutas. Ja teda toetasid ka mõned noored mehed.

Kuid Wesainen ei nõrkunud järele. Ta tahtis ka Koola võimalikult ootamata ära võita ja püüdis sellepärast rutata, enne kui koolalased nende tulekust teada saavad ja end warustada jaksavad.

— Siis võite Koolas kas mõi terve nä-

dala puhata ja lõbutseada niipalju, kui ise tahate. Enne aga suusatagem sinna.

Kuid Koolas oli Wesaise tulekust juba kahelt poolt teateid saanud ning jõuluajal tehti seal ettevalmistusi, nagu aga suudeti.

Wienapoolsed karjalased olid terve pika sügise jooksul teateid kogunud põhjalaste sõjakäigule valmistamisest ja hirmuga katjunud teada saada, missuguste kohtade vastu sõjakäik juhitakse. Oli ju Wienas nüüd ka natukene sõjaväge tagavaraks, kuid terve pika ranniku kaitsmiseks sellest muidugi ei jätkunud. Iseäranis mures olid kannalahelased, kellel igasugune sõjaväeline kaitses puudus. Wiimaks, jõulu eel, jõudis Kuolajärvelt nende maksude nõudjaid kohale ja need ütlesid laplastelt kuulnud olevat, et Wesaise saik parajasti Sotaküla ja Sompio kaudu põhjapoolle on liikumas. Kannalahelased arvasid kohe, et põhjalased Koola poole ruttavad, kuid otsustasid ühtlasi ka, et sõjasalk sealt tagasi tulles Kannalahtisse pöörab wiimasele Si hävitamise eest kätte maksma. Ahma arwates, kes Wesaise libedat wiha tundis, oli see peaaegu kindel ja sellepärast nõudis ta kindlasti energilistele ettevalmistustele ajumist. Ning nõnda otsustasidki Kannalahti mehed kõige rutulisemal wiisil käskjalgu Solowetji ja Sumasse saata sõjaväge enestele appi kutsuma. Ahma ise aga läks paari mehega Koola linna- ja maakonnaülemale hoiatusõna wiima. Ta otsustas, et Wesainen siis, kui ta Koolas lüüa saab, enam Kannalahte ei julge tullagi.

Ta tulise hooga suusatas Ahma, kelle haaw juba täitsa paranenud, üle tundrate ning Smandra laiade seljandikkude, jõudes

Koolasse samal ajal, kui Wesainen Petsingisse.

Sel ajal oli Koolas juba isearaline Wene walitjuse käsutäitja, kelle hoolets oli jäetud kogu Dapi poolsaare walitsemine ja kellel ta umbes sajameheline wäeosa tarwitada. Dinn oli küll wäike ja tähtsuseta, selle kloostri ümber, mis Petsingiga ühel ajal (1550 ümber) Koola ja Tuloma jõgede kokkujooksu kohale sündinud, oli wiimastel aastakümnetel ainult mõnijaada inimest elama asunud. Ku d Wene wõimu pesapaigana Dapimaal oli tal siiski oma tähtsus, ja nende tülide ajal, mis wiimastel aastatel norrapoolsetega ette tulnud, oli talle puumallgi ümber ehitatud. Dinna wastu ei olnud seniajani siiski meel ühtegi waenulist kallaletungimist ette wõetud ja sellepärast näis Koola wäejuhile, kes oma sõjameestega siin terwed aastad efsitamata magada wõinud, täitsa uskumata ning wõimata olewat see sõnum, mille Ahma temale nüüd tõi.

— Waenlased! Mis lollust see mees kõneleb? On ta neid näinud? — Nii nimetas päälit, kes ühes oma abilistega jõuü ajal alles esimesed lonksud oli suutnud wõtta.

— Ei ole näinud, kuid nad on siiapooie teel ja jõuawad ehk warsti juba kohalegi.

— Kuulge, andke talle kolm lonksu, käsutatakse pealil oma teenrid, temalgi näib eilne wiin meel peas olewat. Ja käsige teda siis hoolega järele mõelda, millest ta und on näinud ning mida ta teab.

Seda öeldes, istus wäejuht jälle hooletult laua äärde jooma. Kui aga Ahma ühes oma selfimeestega talle täielikult ära seletas, mis nad kuulnud ja mida karta oli, kadus wäejuhilgi rahu, ta hakkas alguses kahtlema

ja pärast ka uskuma. Istus filmapilgu sõnalausumata, miskas veel paar lonksu ja fargas siis püsti.

— Siin võib veel sõdagi tulla! Ja kuna see tsaari linn on ning meie tsaari mehed, siis ei aita midagi, meie peame sõdima.

Leade lagunes koha üle linna laiati ja warsti oldi täies ettemalmistushoos. Walid waadati järele ja parandati ära, wärawad pandi finni, kõik töowõimulised mehed seati sõjariistu. Koostetanud odad ihuti terawaks ja tarwitamata seisnud püssid toodi wälja. Waenlase tuleku üle ei oldud küll veel päris kindel, aga juba järgmisel päeval jõudsid Petsingist laplaste kohkunud põgenenjad põtradel kohale ja jutustasid põhjalaste metsikust häwitustööst floostreis.

Sirm ja ärewus waldas meeled, kuid ühtlasi tunti ära, et siin midagi muud ei aita kui kõwa wastupanek. Selleks kutsuski Ahma kōiki üles, ka oma kodufihelkonna kaju peale mõeldes, ja jäi ka ise Koolasse, et algawast wõitlustest oja wõtta.

Ning warsti see algaski. Kolmanda jõulupüha õhtul jõudsid Wejaiše mehed juba Koola ette ning panid pimedas äkilise tormijooksu wärawa peale toime. Nad ei näinud, et kaitsete püssid walli taga reas nende wastu olid sihitud, ei mõistnud aimatagi, et seesugune hoopide rahesadu neid tormijooksul wastu wõtab. Nii mitmed mehed langesid, paljud said haawata, teised aga põgenesid; rõhutuna, wäsinuna ja pettununa asuti linna ette jõeäärsele metsajerwale leeri.

Ja seal pidid nad olema nädalaid. Päärast korratud pealetungimisest selgus, et sugugi kerge ei olnud tormijooksul pikkadest püstimaasfelöödud palkidest walli seespoole pääse-

da, kuna kaitsjad neid ööd ja päewad hoolsalt walwamas olid, kuid hoolega end hoidsid awalikku wäljawõitlusesse andumast. Wesainen oli wihane ja kärsitu. Niisugust piiramisõda ei wõinud ta sallida, sest näljaga wõitmine ei olnud tema meelest õigemehe wõit, — ja wõib pealegi olla, et neil toitu kuni järgmise sügiseni jätkub! Kuid ka wärawate juurest uuesti tagasiminefuga ei olnud ta nõus, oli ta ju hertsog Kaarlilegi koguni midagi muud lubanud.

Õjariistademeister Hannu Lauripöeg paugutas wahepeal wägawasti neid kahte wäikest kaasawõetud suurtükki. Suuremaid lõhesid nendega wallisse küll ei saadud, kuid niipalju ometi, et kaitsjad ühtepuhku parandamistöõdega ametis pidid olema. Kaugemale aga nende nädalate jooksul ei jõutud.

Wesaise meeste hulgas hakkas wiimaks rahulolematust ja nurinat kuulduma. Mis pagana pärawt nad terweks talweks siia tühise küla ette on asunud? Talw oli haruldaselt külmal, jaanuarikuu algul oli pakane neid wihaselt pigistanud ja jääne merituul tungis läbi luude ning liikmete. Reisil olles wõis niisugust ilma weel ära kannatada, kuid ühes kohas jõjaleeris olles ei tahtnud mehed enam kuidagiwiisi hangedes tulede ääres püsida. Ka toidutagawarad, mida tarwilikuks ei peetud Pekingist suuremal hulgal kaasa wõtta, hakkasid juba otja lõppema ning ka lähema ümbruskonna laplastelt ei olnud enam midagi riijuda. Midagi peab siin ometi ette wõtma, tähendasid mehed, olgu edasi ehk tagasi, kuna pealegi näha on, et seda külaroju ära wõtta ei saa.

— See on meilt juba mõnikümmend meest ära wiinud. Warsti kuwab terve meie saak siin kokku.

Isääranis käis Halonen seesuguse rahutuse

külwamisega laagris ümber. Juba reisi algusest jaadik oli ta end jonnakana ülal pidanud, wanade naabrivaheliste lõhepüügikohatülide pärast kandis ta Torwise wastu libedat wiha, ühtlasi ka tema wäimehe wastu, kes tema arust üsna ilmaaegu pealiku-au sees hiilgas. Nii mõnigi kord pidas ta mäsjunõu, püüdes oma tõrkwa kangekaelsujega Wasajsele juhiametit wõimalikult raskeks teha. Ja Wasainen omalt poolt oli jagedasti sunnitud ägedate sõnadega jelle kangekaelse mehe wastu üles astuma. Nüüd oli Halonen jalkonna omamõttelisi enese ümber kogunud, kõigerohkem Dulu kindlusest kaajajaadetud sõjamehi ja nendega sünnitas ta igas asjas nurinat.

— Kui siit koha liikuma ei hakata, siis juu-
jatame omapead minema, urisjid nad juba Wasajsele ette, et peaks juba mingisugusele ot-
justawale tegevusele asuma.

— Minu armates ka, wastas Wasainen.

— Mjume weel kord pealetungimisele.

Nimelt oli ta mitmete tundemärkide järele aru saanud, et koolalaste jõud üsna wähesed ja wiletjad olid, nii et neist wastastifuses wõitluses waewalt palju wõits loota, kui ainult korda läheks neile ükskord odaulatuse lähedusesse pääseda. Ja just nüüd oli Hannu Sauripojal korda läinud koondatud tulega walli ühest kohast jedawõrd ära purustada, et enam raske ei wõinud olla kirweste abil sealt läbi pääseda ja sisse tungida. Ilm oli hommikust jaadik pehmemaks muutumas, oli wanakuu aeg ja pilwine taewas oli lund raputama hakanud, — ööpimeduses oli pealetungimiseks kohane filmapilk. Torwise ja Frankkaga nõu pidades käsutas ta ühel õhtul oma mehed laagrist liikuma, woorid ja wangid wõeti kaaja ning näis, nagu läheks sõjajalk mööda Tulo-

majõge ülespoole suujatades juba koduteele. Koola kaitsevägi nägi, et laagrituled kustusid ja maenlane lahkus.

Kuid juba mõne wersta järele käsutas Wesjainen oma salga väikeesse metsatukka peatus-
jele ja teatas, et siit tagasi pöördakse ning lin-
na tungitakse. Suurem osa meestest oli tema
mõtte üle kõhe väimustatud, ainult mõned
„Halose mehed“ näitavad oma jonnakust, kuid
ka need pani ta paari kõwa sõnaga painduma.
Halonen ise aga katsus ometi mõtet tühja aja-
da. Ta lastis paar Petsingi wangi õhtu hä-
maruses wabaks ja tuli natuke aja pärast
teatama, et need ära on põgenenud ning mui-
dugi Koolasse pealetungimiskawatsusest teata-
ma rutanud.

— Sa lastsid nad ise lahti, häbemata mees,
kõhendas Wesjainen ja sirutas wihases ägeduses
juba oma oda wälja. — Kuid saad ka ära-
andja palga!

— Ära tee, ta tuleb enne üle kuulata ja te-
ma üle kõhut mõista, peatas Hannu. Wiigem
ta wangina Dulu oma teo eest wastust andma
ja tormakem nüüd kõhe pealetungimisele.

Halonen ning paar tema sabarakku seoti
kinni, paarkümme meest jäeti woori ja wan-
gigid walwama, teised aga ruttasid suuskadele ja
kihutasid mööda jõe-jääd wana rada mööda
tagasi.

Lumijadu oli tihedaks tuisuks muutunud.
Taewas saatis nii tihedasti pakke lumiräit-
said alla, et peaaegu kепiga õhtu mõis lõigata,
ka ei ulatunud suujatajate pill selles rohkem
nägema kui ainult ühe sülla kaugusele. Wai-
felt kui wiirastused suujatasid nad üle lumi-
wälja ning ei kuulnud ainustki jahinat tüh-
jas looduses, kui nad walli ette jõudsid, kuhu
oma suusad maha jätsid. Kiirelt murdi purus-

tatud walli awaus: seespool oli kõik wai-
ne ja tühi, nagu oleks kogu linn raskesti unes-
se wajanud. Wiibimata jooksid Wesaije me-
hed üle selle paarikümne jülla laiuse wähe, mis
linna-majasid wallist lahutas, ja esimesed jal-
gad jõudsid juba tänawaile.

— Ma teen tuld ja pistan selle küüni-näru
siin põlema, muidu ei oska siin pimedas mi-
dagi ette wõtta, tähendas Torminen Wesaije-
le, kui nad ühest kuurist mööda kihutasid, ning
lastis siinjasamas jädeme kuitadesse heintesse,
mis kohe tuld wõtsid. Kui nad kohe selle järele
aga linna tormama hakkasid, kuuldus tagant-
poolt sammude müdinat ja tawast kõnelemist.
Mehed jäid seisatama.

— Oleme wiist mõrras?

Kuulatasid. Wõõra jalga järeltulekut oli
ikka selgemini ja selgemini kuulda.

— Oleme mõrras aga pära tuleb lahti
päästa. Hei, mehed, Põhjamaa mehed, augu
juurde tagasi! !

Nagu pikselärgatus kajas see Wesaije hüüe
hõwaimuses ja tagapool olewad mehed, kes se-
da kuulsid, pöördusid tagasi. Warsti nägid
nad waenlase jalga tagantpoolt lähemale hiili-
wat ja Wesaije ümber kogudes tormasid nad
talle vastu.

Sealt tuli Ahma poolefaja mehega. Halo-
se poolt lahtilastud wangid olidki õigel ajal
Koolasse jõudnud ja Wesaije sõjakawaluse
ära purustanud. Ahmal oli wastukawalus
kohe walmis. Ta kogus wiibimata 50 kind-
lat meest kokku ja walwas nendega walli kõr-
wal hangede ja tõfete taga. Muu kaitsewägi
oli end linnamajade taha peitnud. Neil oli
kawatus pealetungiwat waenlast linna kit-
sastel tänawatel kätte risttule alla wõtta, tal
tagasihääluse kinni sulguda ja teda seal

ööpimeduses wiimase meheni ära hävitada. Selleks hiviliski Ahma nüüd hääletult nagu waritsew ilwes kohale, arvates, et kogu Wesajaise sõjasalk juba mööda linna laiali on läinud.

See wäike oja, mille Wesainen oma ümber kofku kutsunud, ilmus talle wastu aga kõigeägedama wastasena. Pimedas lumel puhkes wihane wõitlus lahti. Wesainen ja Torwinen nägid, et nad walliawauße, maksu mis maksab, oma kätte tagasi peawad wõitma, et meestele, kellele sõjawägi linnas kallale tungis, taganemisteed lahti hoida. Sellepärast wõitlesidki nad palju tugewama waenlase wastu wiisuguse ägedusega. Ööpimeduses ei wõinud nad waenlase suurust näha, nad ainult wirutasid, keda põlewa küüni walgulsel enestele nägid lähenevat, ja samm-sammult surusid nad waenlast tagasi. Ahma taganes walliawaußele, wähemalt seda tahtis ta oma wõimuses hoida. Kuid taganedes sattusid tema mehed segadusse ja lagunesid laiali, ta ei ostanud nad pimeduses omade ja waenlaste wahel wahet teha, waid löid effikombel üksteist furnuks. Ahma katsus karjudes neid oma hääle ümber koos hoida. Wesainen tundis seda häält ning ta liikm. töötasid kahekordse jõudisega. Tema wäike salk hoidis end kindlalt kofku ja rõhus oma juhataja järel tugewasti edasi.

Juba oldigi awauße juures. Ahma kogus oma mehed tiheda rühmana sinna kofku, kuid nagu nool tungis Wesainen sellele kallale, ja üksikud mehed, kes nägid oma elu sellest ära olenewat, löid meeletlikkus ägeduses temaga kaasa. Mehi langes nagu loogu ning Ahma jälgast hakkasid mõned endid awauße-äärest juba kõrwale tõmbama, kuigi pealisk

ise tuliselt wõideldes neid kokkuhoõdmisele kirjendas.

Hüüdeid kuulsdus aga linnastki. Koola wäepealiku sõjamehed olid riisuwatele põhjalastele kallale tunginud ja nende hulgas häwitustööd tegema hakanud, arwates, et neil taganemistee juba finni julutud. Põhjalased sattusid alguses segadusse, mõni mees effis ära ja langes; pimedas ei teadnud paljud, kuhupoole taganeda. Hannu, kes eelsalka juhatas, katsus küll mehi wastupanekule koguda ja wihaselt tänavatel wõideldagi. Kuid hoope sadas nurfade tagant ja igaltpoolt, ning hirmunud mehi langes hulgawiisi.

— Taganege tulileegi poole! kajas wiimaks hüüe põhjalaste hulgas ja see päästis nendest nii mõnedki. Ütshawaal ja wäikes-tes salkades jooksid nad põlema küüni poole ja jõudsid wiimaks awausele, kus Wesainen oma meestega ägedalt wõitlust pidas, et tagasitulijatele taganemisteed lahti hoida. Ning nende abimeeste tulekul pöörasid Ahma mehed awauselt kõrwale ning põgenesid.

Kuid Ahma ise ühes kümnekonna mehega wõitles seal halastamata ägedusega weel edasi; surmahoobi sai igauks, kes nendest mööda wälja tahtis pääseda. Wägewana, nagu karu, pingutas Wesainen end, et teda oma eest kõrwaldada, kuid osawasti juhtis Ahma ta hoobid kõrwale ja jagas hoope ka ise. Tuld õhkusid nende wanade weriwaenlaste filmad, kuna nad nüüd jälle kord otse wastamiist wõitlesid, ja wõitlushoopide wahel kuulduid kattendliised hüüded:

— Ei sa nüüd enam mu küüsiist libise!

— Sääd sina niisama kui minagi.

Wõitluspalawikus pöördus wana Torminen kõrwalt awause poole ja tungis seljata

gant kallale. Ahma pöördus ümber, ja läbipistetud rinnaga langes wanafene häält tegemata lumele. Wesainen nägi seda ja metsiku hooga tõukas ta oda Ahma poole; see hoidis eest kõrvale, oda põrkas vastu palli ja murdus kahets, kuid warreots käes, kargas Juho Ahmale käsiti kallale ja andis talle pähe niijuguse hoobi, et mees tuigerdades maha langes. Juba tõmbas Wesainen mööga tupest, et siinsamas oma weriwaenlasele ja kõigekardetavamale waenlasele otša peale teha, kuid samal filmapilgul jähwatas tal pähe uus mõte. Ta tõmbas langenud wastase mööft kinni, lohistas oma järel läbi awause wälja, sidus tal käed ja jalad oma wöörihmaga kinni ning jättis ta lumele lamama, ise wöitluspaigale tagasi rutates.

Taganemistee oli waba ning joostes rutatajid mehed sealtkaudu wälja. Wesainen kirjendas, et nad siia peatuma jääksid, kuid juurem hull ruttas tagasiwaatamata suuskadele ja kihutas jäädmööda tulise kiirusega woori juurde. Wesainen walwas mõnekümne mehega awaust, kuni kõik linnast wälja pääsenud. Wiimasena tuli Krankka Hannu, kes oma harwaksjäänud jalgaga waenlast linnas kinni pidanud. Ja ära ootamata, kas koolalased neid taga ajama ilmuwad, läks Wesainengi ühes oma wiimaste meestega tagasi. Ta ei oleks sellest jalakawalusest ennast hirmutada lastnud, ta oleks walmis olnud kas wõi kobe uuele pealetungimisele ajuma, kui ainult mehed koos oleks püsinud. Ära minnes wiskas ta Ahma kinniseotuna reele ja wedas teda oma järel.

Koolalased ei ajanud taga, waid tänasid õnne, kui rahulikkudena koju wöisid jääda. Mendegi wöitlusjalgad olid ööpimeduses tun-

tavalts kofku fuiwanud ja nendest, feda Ahma oma juhaturje alla wõtnud, tuli ainult mõni üffit tagasi. Paaris kohas olid Hannu mehed ära minnes weel tule hoonetele külge pista faanud ja ellujäänud meestel oli tule piiripanemisega küllalt tegemist, sest et tuul jeda laiali tahtis kanda. Ja terwe öö ning hommiku ootasid nad hirmuga uut pealetungimist.

Wesajel oligi kawatus jelle järele, kui mehed mõne tunni puhunud, uuele pealetungimisele asuda. Põhjalasi oli küll palju langenud, jeda ta teadis, kuid ka waenlane oli nõrgenenud ja tema kõigeparem mees oli wangis; ainult Galoje äraandlikkuse ja salakawaluse tõttu oli neil wastupanef seeford korda läinud. Kuid hommikul...

Selle ähwardusega jäi Wesainen tule ääres oma meeste kaskel magama. Kuid hommikul üles tõusti, märgati aga, et juur oja mehi kadunud on. Galoje olid tema sõbrad öösel wabastanud ja ühes temaga olid umbes 50 meest laagrist omateed läinud, ka oja saaki kaasa wiies. Kuna öösel umbes 50 meest weel Koola wallide wahel langenud, oli sõjafalk nüüd jedarõrd nõrk, et uuele kallaltungimisele asumine sellega enam mõeldawgi ei olnud. Wihasena kuulis Wesainen Galoje uuest äraandlikkusest ja hüüdis:

— Meie peame neile järele kihutama ja mehed tagasi tooma.

— Mis jellest kaju? kahltesid Hannu ja Kaupiwanamees. — Ega neid wõitluses ifka enam usaldada ei wõi.

— Ei, kuid karistuse peawad nad kätte faama. Ja see peab wali olema, sest nende pärast jääbki meil Koola nüüd wõitmata. Ules puua tulewad kõik need äraandjad.

— Kaske on neid nüüd veel kätte saada, jäljedki on tuisst kinni matnud. Aga ega nad karistuse eest ei pääse. Küllap' nad kodustki kätte saame, kuhu nad mujale ikkagi suujatamad kui sinna.

— Dodaku nad siis seal. Kuid sinna peame wist meiegi nüüd tagasi pöörama.

Ei aidanud midagi, — tuli kojuteele asuda. Tujase meelega andis Wesainen oma salgale selle käsu.

Halose mehi ei nähtud aga enam italgi. Nad ei julgenud Põhja lahe rannale enam tagasi ilmuda, sest et nad karistuse seal omale kindla arwasid olevat. Selle asemel hulksid nad riisudes mööda laplaste külasid, kuid said selles hulhuri-elus palju wiletsust tungisid Wiena-poolsetesjegi metsataludesse, kannatada, mitmed nendest said teekonnal otša. Hiljem saadi Põhjamaal kuulda, et jalkkonna kestel tuli tekkinud ja see selle tagajärjel ära lagunenu; mõned olid Jäämerele tagasi läinud ja sinna kalapüüdjateks jäänud, teised ühes Halosega olid kewade-tulekul Pitka järwe tühjadele kallastele peatumata jäänud, sinna omale majahurtfikud üles ehitanud ja põldu harima hakanud ning sellega, Lapi tüdrukuid omale naiseks kofides, Kuusamo esimese Soome uudisajanduse asutanud. —

Nii oli Wesaise sõjast Koola ees õnnelt sisse kukkunud ja ära lagunenu. See tore sõjareisilaste hulk, mis paari kuu eest nii suure waimustusega üle Lapi külmade tundrate Jäämere poole suujatas, oli enam kui poole wõrra kofku kuirvanud. Sõjakäik oli jälle paarsada Põhjamaa talumeest ära neelanud, suurem hulk nendest oli langenud ja seal kaugetes urgastes surma saanud, osa

hulkus weel kaitseta ja koduta mööda jääkülmi lagendikka, mitte kunagi enam en-
disesse kodukohta tagasi ilmuda julgedes.
Emad, naised ja wäesedlapsed ootasid jälle
igatsusega ja südamewaluga oma toitjaid
ning kodukaitset. Suurem hulk ootas as-
jata.

Ja ometi jäid selle sõjakäigu tagajärjed
poolikuks ning see kipitas Weisaise südames
kõige rohkem. Mäti jäi tal kõik pooleli, plaanid
ja kawatšused ei saanud kunagi täielikult
teoks. Ja ometi oli ta alataja nii südamest
igatsenud midagi täielikku, kindlat,
suurt ja lõpulist forda saata! Mäti sidus
teda saatuse sund. Wena sõjakäigul jäi So-
lowetski klooster tema silmapiirile täies hiil-
guses seisma, olgugi, et selle häwitamine ai-
nult ühe päewaga täide saadetud oleks woi-
nud saada. Nüüd pidi ta ka Koola eest mõ-
nenädalaste katsete järele tagasi pöörduma
ning linna poolpõlenuna maha jätma, —
kõkkukuiwanud sõjasalgaga ta seda enam
wallata ei jaksanud!

Meelekibedusega mõtles ta selle peale ta-
gasi, oma salga feltšis mööda Tulomajõge
ülespoole suusatades ning oma teekonda
mööda wanu põdrateesid Sotakiila ja Kittiä
Sapimaa kaudu Remi ja Tornio jõesuude
poole tagasi juhtides. Selles meelekibeduses
tundis ta siiski ka mõnewõrra rahuldust. Oli
ta ju oma esimese ülesande täitmise korra-
likult lõwile wiinud: Petsingis ei olnud enam
kivi-kivi peal. Oli ta ju Turjaneemel pirka-
laste poegi niisuguse auga krooninud, et need
nüüdsest peale õigusega sealt oma pärandust
wõisid nõuda. Ja oli tal ju — asjaolu, mis
teda kõigeenam rahuldas, — wangina kaotas
see kõigeuurem kurjategija, tema kõigehäda-

ohklikum waenlane, wastaste kõigeparem mees ja nende kõigemeeldivam kangelane, kihutas ju ta Ahma siin wangide hulgas nüüd Põhjamaa poole. See oli kõigemeelepärasem jaak ja see tasus palju!

Lõbuga suusatas Juho wangide kõrval, kes, kuigi nad keskele asetatud, tahetaupa kokku seotud, et keegi nendest äkitselt ei võiks ära karata. Ta tundis lõbu nähes, kuidas Ahma seal vaikides ja sünge pilguga raskesti läänepoole suusatas, ning kuuldes, kuidas waltwurid teda hirwitades tagant kiirustasid, kui ta suusad liig wastumeelselt näisid liikumad.

— Ditsu aga edasi, Ahma, tee on pikk, jaad weel palju lohistada, enne kui kord Põhjalahje rannale jõuame.

Mõnikord koputas kiirustaja Ahmale odaga selga, hirwitades:

— Küll ma laiskuse sinust eemale peletan. Võisid ja ju waremalt päewad ja ööd edasi kihutada, kui meie külasid riiumas käisid.

Ja iseäranis ööpeatustel, kui sõjamehed tuleääres lustilikult einet wõttes ja juttu westes puhkasid, pidi Ahma igasugust pilkamist kuulma. Seal selotas Juho seltsimeestele sagedasti, kuidas ta siis, kui Rootsi läheb hertsog Kaarlile oma sõjakäigu üle aru andma, Ahma kuningakotta kaasa wõtab ning näitab, et siin on nüüd see mees, kes aastast-aastalt Põhjamaad on põletanud.

— Teda näidatakse seal raha eest ja riputatakse siis Stokholmi suure wärawa wõlwise kiuwama.

— Ja ei wita seal Ahma küüned wist enam midagi.

— Ei aita, need on juba ära näpsatud. Aga joo, mees, et sinnamaale jõuaksid!

Nii öeldes viskas Wesainen hallwaikspanevalt Ahmale põdraluu näsimiseks ette, nagu koerale.

Enne magamaminekut seoti Ahmal käed ja jalad alati kõvasti kinni ning kütkendati ta peale selle veel nõoriga puu külge.

Siin lamas nüüd see karjalaste kangelane, liikumatusena, waikivana. Ei tulnud ühtegi õhkamist tema rinnust, ühtegi nurinat ta huultelt, näoilme oli rahulik, külm, ja silmad poolfännistena talweöö tähtis taewa poole pööratud. Waade oli ükskõikne, näis, nagu ei mõtleks ta midagi, nagu ei tunneks ta midagi. Kuid sees mäsfas torm; rahutuina ja ägedaina kohisevad seal wiha fibedad lained ja wägisi mahasurutud kättemaksuhimu küdenes kannatamatult kinniseotud mehe rinnus. Jõudu, koorest üleskihutatud hundijõudu tundis ta oma liikmetes, meelt põletas õhkuv soow segamini paisata kogu seda hirwitawat salka, surmainglina üle selle waenlase loeri lennata, hävitada ja tappa nagu enne, ning halastamatamalt kui kunagi enne... Kuid tiivad olid ära lõigatud. Tuli lamada ja oma wiha ära jalata.

Üksainus ettevaatamata liigutus oli talle õnnetuseks olnud; puudus ainult üsna wähe, et tema ise Wesaiise ja Wesainen tema asemele oleks sattunud. Ta oleks selle neetud wihamehes siis oma tule äärde kütkendanud, — oih, kuidas ta oleks hirwitanud waadates, kuidas Põhjamaa hunt oma kütetes määnleb ja wõimetuna wiha purskab...! Seal ta nüüd lamab paari sülla kaugusel, weel uinudeski wõitja hirwitaw naeratus

huultel... Kuid ainult pääses teda põrmuks purustama...

Juba leegitšesid Ahma külmad pilgud tulena, kogu keha värises, sooned paisusid jõupingutusest ja kanepikõis tõmbus pingule... Kuid pidas vastu.

Seal see võitja lamas, kuna võidetu ilmaaegseid jõupingutusi tegi. Juba on kaugemale jäänud kodune rand, juba läheneb vaenlase maa, iga õhtuga ollakse jellele päewatee lähemal, iga tundra, millest üle kihutatud, kujuneb walliks kodu ning wangi wahela. Sellepärast kibisesidki suusad mõnikord niiraskesti, jellepärast tunduski teekond nii watumoeljena. Nii mõnigi kord juba oli Ahma waremalt seda teed suusatanud, kuid siis oma jalga eesotsas, wabana, tugewana. Müüd aga üffinda, kütketes, wõimetuna...

Wõimetuna? Ei. Ohtralt jooksis soonetes weel elujõudu, wägewana pingunesid lihaksed. Ehk annawad kütked weel kord järele... Siis sahisesid suusad ja suits kerkis kapiotstest. Kõju suusataks ta siis, koguks nagu tuulispea oma mehed, wanad, wahwad ja ustawad, ning tormaks kätte maksma. Di! seda tulileeki, seda weriwoolu, mis ta siis teele järele jätaks... Kuid Wesaike finnitaks ta nendesamadesse kütketesse, kiskus ta wahelaawal kütkideks, ühe liikme wiisi päewas, ning wiskaks siis lõpuks ülejäänud osa tulele kõrwema. Ta maksaks kätte, tunneks lõbu kättemaksust, kustumata, põhjatumast kättemaksust...

Nii ta unistas, walwates pikad ööd, sagedasti ainult hommikupoole natukene suikusdes ja siis unes oma kättemaksuandunguid jätkates.

Quid hirvitav liite eht halvaks panem
 tõuge katkestas need unistused. Ta ärkas
 kütetes. Jälle tuli juuskadele tõusta, jälle
 raskele teekonnale asuda, kaugele läänepoole
 liikuda, iga tõufega kodust kaugemale ning
 vaenulisele rannikule lähemale.

XVI.

Pimingijõe rannal, Wejaije uues majas,
 istus perenaine tagaseina aknukese väikese
 akna ääres pingil ja õõtsutas jalaga väik-
 selt hälli, milles väikene lapsukene uinus,
 kes ema äiutustes magama jäänud. Anni
 õmbles täie kiirusega lõuendit, mille ta hilju-
 ti telgedelt maha võtnud, — pidi ruttama, et
 uued järgid Suhole valmis saaksid, ei või ju
 teada, mil päeval see järsku koju ilmub.

Päike paistis juurepoolsest aknast ja kul-
 das pooleldi lauaääres istuva Helinä pal-
 geid ning tihedaid kollakaid juukseid, sest
 walge maona põrandale langedes, kus ta
 tema paiste käes pikutas. Tüdrukul oli õmb-
 lus kätel, kuid nõel oli palistusse peatuma
 jäänud, käed sülle langenud ja mõttes waa-
 taksid filmad wälja heledaltwalendamasse lu-
 mimesse loodusesse. Silmapilgu järele pani ta
 õmbluse kõrwale, tõmbas kandli laual oma
 ette ja hakkas väiksel jelle keeli helistama.
 Sealt kõlas õrn, kurbline wiis, mis wähe-
 haawal elawamaks ja kirglikemaks paisus
 ning silmapilgu järele kõwahääle mænguna
 kõlas, siis aga jälle väiksemaks jäi, nagu
 lõhkudes oma kõla üle, wärisedes jällegi kuu-
 õrna, argliku, uinuwa igatsusena. Ta kandli
 üle kummardanult näis tüdrukgi oma män-
 gust uinutatuna unistustesse wäibuvat.

Annigi unustas end filmapilguis mängu kuulama, ning libises hällijalalt ja nõel jäi järki peatuma. Nii tuttavana tundus see igatsuse viis temagi südames vastu kaajar, nagu oleks ta sealt pärit ja nagu laulaks ta selle enese igatsusi. Siis aga jahmatas ta äkki, asus jälle kiiresti tööle ja tähendas mängijale peaaegu etteheitvalt:

— Waata sind, Helinä, jälle ja unustasid end kannelt mängima ja meil on niipalju kiirelisi töid pooleli. Kes teab, mis päeval mehed sõjakäigult tagasi jõuavad, Hannu tahab kindlasti pulmad kewadel ära pidada ja sinul ei ole kaajararast weel pooleldi walmis.

— Ah kaajararast, seda ei tulnud mul jälle enam meeldegi, wastas Helinä ja asus wiivitades uuesti tööle.

— Just seda pead ja praegu meeles pidama. Küll praegu Brankkალასტი kõike waja läheb, endine on ju kõik ära põletatud.

Jälle istuti mõni filmapilk waikides, kumbki oma töösse waiunud, kuid dieti jatkasid aga mõlemad samade hiljutiste waiksete mõtluste edasihaudumist. Dotaw igatsus, kahtlew lootus ja näriv mure ei tahtnud neist filmapilgukski lahkuda. Wähe aja järele tähendas Helinä:

— Kui ometi mehed ükskord juba tuleksid! Hannut mina küll enam walgi sõjakäigule ei lase, mulle on need pikad ja hirmsad reisid otse koledad. Ühel ööl kohtusin ma uneski, nähes Juhot ja Ahmat sealt kaldast uues sõitwat kõrwuti jama ree peal, millega Juho ja Hannu sügisel teele läksid. Hannut ei olnudki enam reel, kuid Juho näitas mulle Ahmat ja küsis, et kas ma siis oma peigmeest enam ära ei tunnegi . . .

— Ikka see Ahma sul weel meeies ja unenägudes, sina lollifene, uries Anni ernolt etteheitwa häälega. — Kas ja jellest hirmust ikka weel pole lahti jaanud? Meie mehed pole seekord ju seal poolgi, kus Ahma elab, nad wiibivad ju Säämerel.

Anni jäi wait, lijas aga filmapilgu järele juurde, nagu iseeneses:

— Mehed wõiksid küll juba ka kodus olla, floostriid ja muud olla nad seal ammuigi juba ära wõitnud, ei tea, mis nad seal nüüd weel talitawad. Aga eks nad warsti juba tulegi . . .

Juba jaanuaris (1591) olid mejalased Drawaije poolt kaasatoodud sõnumi Petchingi floostri häwitamisest jõulu ajal ja põhjalaste hiilgawast wõidust kätte saanud. Mendeski oli see rõõmu ja uhkust äratanud, iseäranis aga oli see lootust andnud, et mehed nüüd warsti tagasi tulewad. Kuid nüüd oli weebruari juba lõpule lähenemas ja tulijatest ei olnud ikka weel midagi kuulda. Nad ootasid igapäewaga kaswawas igatsuses, käisid sagedasti jõel ja ruttasid alati akna juurde, kui peni haikumisega teatas, et keegi tulemas on. Kuid sõjajallastest ei olnud sippu ega kappu ja asjata püüdisid nad kodustes askeldustes oma oote-igatsust unustada.

Rätkis ärkas wäikene mees ja ema wõttis ta sülle, et temale süüa anda. Ring jurustas temale hella häälega:

— Küll tuleb warsti isa, tuleb wäike Japanifese juurde ja toob kingitusi, tuleb . . .

Beni haugatas jõekaldal jälle ja kiiresti pöördusid naised akna poole waatama, kes tulemas on. Jõel suusatasid paar meest; nad kihutasid ranna poole ja hakkasid kaldale ronima . . . Kas need ei ole Ülem-Kiimingi

mehed, kes Jäämerele kaaja läksid . . . need nad on . . . armuline Jumal, miks tulewad nad enne kui meie mehed . . . !

Mehed astusid sisse, ja hirmuga ruttas Anni uudiseid küsima, enne kui mehi istudagi oleks käskinud.

— Sõnumid on head, jutustasid mehed naeratades. — Wesainen jaatis eidele terwiseid ja kästis homme õhtuks sauna soojaks kütta.

— Tuhat tänu — juba hakkas südames päris pigistama. Istuge wõõrad. Aga kuhu ta siis ise jäi, miks ta juba ei tulnud?

— Läktime kemijõel lahku, teised läksid weel Torniosse kaaki jagama, ja Wesajel oli waja sinna Orawa poole minna, kes woori tagasi tõi. Meie aga litjusime otse koju.

— Jumalale tänu, et ta ometi weel elus on.

— Elus küll ja terve, aga teisi mehi jäi sinna palju maha. Nii jutustasid tulijad kõigepealt head uudised ära ja lijasid siis filmapilgu järele wiivitades juurde: — Sää sinna palju illasigi, ka mitu sütküllagi meest. Ja kemilastest langes ka Tornise peremees Koola wärawal.

— Minu isa langenud, isa wanakene, — siis sinna pidi temagi jääma! Pidi ta weel selleks wana ja waewalijena sinna tapapaigale minema . . ., ei läbenud wanamees koju jääda.

Anni puhkes nutma. Kuid leinapisaratesse, mida süda walas kurwastusest wana isa surma puhul, ühines tänuliku ja õnnelikugi südame palawaid pisaraid: Oli ju Juho pikalt sõjakäigult tagasi tulnud, tagasi tulnud terwena ja tugewana, ning õöpäewa pärast on ta juba oma todu, kauaigatsenud naist trööstimas, ükssilduse

igavust ja kaitsetuse tunnet peletamas. Kuigi kurbtus südant pigistas, oleks ta tahtnud läbi piirare peaaegu naeratada.

Ka Helinä, kes kogu aja vaikides ahju ääres kõrval seisnud ja kuulatanud, astus nüüd meeste juurde ja küsis orgselt:

— Aga Hannu . . . Krankkala peremees? . . .

— Ah näe, oleks peaaegu unustanud. Terwe on temagi ja saatis termisi. Ütles, etjuhoga kõigepealt Wesalasse tuleb pruuti kohtama, — ja siin see pruut wist nüüd ongi . . . Siin käsi . . .

Tüdruk lõi punastades silmad maha. Nutawat perenaist trööstides, jutustasid mehed weel:

— Ja Wesainen, see käskis perenaisele weel ka jeda öelda, et peaks ölut walmis hoidma ja rohkesti kookisid küpsetama, wõivat juhtuda, et temaga teisigi külalisi kaasa tuleb. Tal on ju ka wang kaasas, kes siin majas juba waremaltki tuntud ja keda ehk ka siitküla inimesed tahawad näha, enne kui ta Dulu kindlusesse wiiakse.

— Kes see on, ruttas Helinä kiiresti küsima. Ega wiimati Ahma . . . ?

— Just Ahma, seesama mees, kes juba mitu korda meie külasid põletanud ja sellegi talu endise maja. Aga nüüd on mees nõbris, ei põleta enam.

— Kas ta selle siia, meile, toob?

— Toob, aga egas' teda nüüd enam maksakarta.

Ja filmapilgu puhkamise järele jätkasid mehed teekonda, mööda jõge ülespoole kihutades; neidki ootas see kodu ning igatses murelik perekond.

Wesaiise majasse jäid naised jälle kahetse, ja nende mõtted olid nii paljudest uudistest peaaegu jegamini. Oli nüüd põhjust kurwaastami-

leks, oli asja rõõmustamiseks, ning mõtted nende vahel põõreldes ei tahtnud tasakaalu leida.

Anni toibus siiski varsti igapäevase elu tõelikkusesse, tuletas mehe poolt saadetud termiseid meelde ja ruttas kiiresti tuba puhastama, igapäevaseid töid kõrvale toimetama ning kogu majapidamist mehe tuleku puhuks forda seadma. Varsti oli ahi kuumemas, baines tõusis anumad ja koorefirn nurgas ootas männaliigutajat ning võivalmistajat. Perenaine lipendas kiiresti ühest talitusest teise ning kiirustas ka Helinät enesele abiks. Vesjala majas oli pidu tulemas, pidu, mis puutub kogu kihelkonda ja kogu Põhjamaad.

Kuid Helinä liikus oma talitustes aeglasmalt ja waitides ning tundis südames rahu- tuft, olgugi et ei teadnud — mispäraast. Oli ju põhjust ainult rõõmustada, et Juho jälle tagasi tuleb... ja Hannugi... Miks tundus siis nüüd, nagu oleks valu rinda pigistanud? Miks jahmatas ta nii, kui meelde tuletas, et Juho ka Ahma kaaja toob? Ta ei teadnud seda dieti isegi. Kuid ta kartis nüüd jeda meest näha, ta ei oleks enam ialgi tahtnud temaga kokku saada, huu! ta värises juba ainult mõtte juures, et see kange sõjamees oma hõõguvate filmadega nüüd jälle tema ette astub... oleks tahtnud põgeneda, enmast sauna luskutaha ära peita... Ei, niisugune kartus on ometi rumalus, otse naeruväärne, Ahma tuuakse ju nüüd wangina, kinniseotult... Aga ometi, jõudu on tal ju wangi- nagi, tema filmades, tema liigutustes... ja Helinä ei suutnudki esialgu teda ette kujutada kinninõõrituna, temas oli Ahma pilt alalhoidunud tuliseana, kirglikeana, suurena...

Ta jälle hakkas see kuju Helinät waldama. Nii mõnigi kord oleks ta tahtnud sellest imelikust kartusest Annile jutustada, kuid ei sõanda-

nud. Ning ta otjustas meelt karastada, lõik niisugused mõtted eemale peletada ja muu peale mõelda, Juho ja Hannu peale . . .

Leistes liimingilastes ei äratanud Ahma wangistamisjõnum mingisugust hirmu, koguni jelle wastu — jeda kuulati heameelega ja rõõmuga, nii siin, kui ka igalpool Põhjamaal. Weisaije sõjajalga tagasituleku teade oli Kemist tulijate kaudu igasjhe kihelkonda laiali lagunenud, jama teati ka, et Weisainen juba järgmisel õhtul koju jõuab ja wangi kaasa toob. Palju oli uudishimulikka, kes tahtsid jeda kauakardetud ja palju koledusi kordasaatnud meest kord ahelates näha, jeda Ahmat, kelle palja nime nimetamine juba lapsed nutma ajas. Ja ka tema wõitjat taheti näha: Weisaije nimi ja kuulsus liikus nüüd juust-juhu kuuljamana ja austatavamana kui kunagi enne. Sellepärast kogunes juba järgmise päewa lõuna ajal Weisala õue ja majasse lähemaid ja kaugemaid wõõraid kuulsa pealiku tulekut ootama.

Rõõmust õhkuwa meelega waatas Anni talitustes üle õue edasi-tagasi jookstes jeda hulka. Majas oli lõik juba walmis, ta wiis sauna kütet, kandis wett, walis wihad wälja ja küsis kaldalootajailt mööda minnes alati:

— Was tulijaid weel näha ei ole?

— Ei näe weel.

— Küll nad warsti sealt juba sõidawad.

Kuid fulus päew, lähenes õhtu ja tulijaid ei olnud ikka weel näha. Anni ruttas kiiruse wahel majast jõekaldale ise waatama, — teiji tuli, kuid oodatawaid mitte. Keegi sõitis sealt jaaniga, Anni jooksis waatama, see oli Si wana firikhärra, kes oma talituse reijilt Haukiputaalt tulles siia sisse pööranud, et sõjajalklaste uudiseid kuulda. Öhtu jub

hämardus, ootajatest hakkajid üks ja teine lahkuma. Siis kuuldis jõekaldalt hüüe:

— Juba tulewad, kahe hobusega.

Rogu majatäis rahvast ruttas tungil õue. Väbi halli hämaruse nähti kahte hobust mööda jõejääd maja poole liikuvat.

— Aga miks nad nii aeglaselt jõidawad, miks ei kihuta nad õue, nagu tuisid?

Ja miks istub teises rees ainult hobuseajaja üksi teisel serwal?

Lulijad lähenesid. Aga mis see on, pais-
tab, nagu lamaks seal keegi mees reepõh-
jal . . ., taewane ija! . . . ega ometi Suho
haigeks pole jäänud . . . Galastaja jumal!
kas waletawad filmad, wõi lehmib jeal tõesti
walge rätik looga küljes . . .? See lehmib,
nad toowad furnut, kelle põrmu . . .? Kas
Suho? Ei, ei . . ., kuid miks ei ole teda
näha? Hannu ajab esimest hobust, teises
istuwad Kaupi peremees ja kaks kiiminga-
last . . . Suho puudub . . ., kas lamab
tema reepõhjas, kas tema . . .?

Anni ei suutnud enam oma rahutut
meelt taltjutada, ta jooksis mööda hange
alla, ruttas jääle, ree juurde, tõstis maiba-
jerva üles . . . ja langes walu pärawt karja-
tades silmili reele.

Seal lamas Wesainen, walgena, külma-
na, jäätanuna. Rangetks olid tõmbunud
näo julged jooned, liikumatuna kattis laug
kustunud filma ja elutuna tugenes käsitars
reeäärele. Willane kuub aga oli paksus
weres, mis rinnakohalt wälja purskanud ja
kõwaks tarretunud.

Aeglaselt tõusid tõsiste nägudega reisijad
kaldale, ja härmatanud hobused jäid puris-
tades majaukse ette seisma. Waikides kogu-
sid wõõrad kurbliku furnuree ümber, waat-

lejid sügava kahjuga langenud kangelast, kes
süin külmuna reeheinzel puhkas, kirjeldama-
mata walus kirjendaw naine tema kõrwal.

Mii Wesjale peremees kui ta
perenaine tulid reest tuppa kanda. Surnukeha
jeati ettekotta seinale äärde laudade peale ja
wägisi tuli Anni selle juurest pakase käest
tuppa soojenema wiia. Si tulnud noore
naise huultelt ühtegi sõna, ei kuulnud üh-
tegi kaebust ega ohkamist, ei walanud film
ühtegi pisarat. Kuid kirjeldamata oli see
walu, mis tema eesivatest filmadest wastu
helkis, ja keha wabises nagu külmawärinaks.

Kuua aega walitses toas ja eeskojas sur-
mawaietus, ei olnud kellegil tuju sõnadega
awaldada, mida süda tundis. Minult pilgud
olid küsiwatena surmitoojate poole pöördud,
kuid ta need waikisid. Si märganud keegi
ka seda, et uus wõõras õue sõitis; alles mõ-
ne filmapilgu järele nägid eeskojasolijad,
et ka Dululinna pealif paljastatud peaga
waikides nende hulgas furnuraami ääres
seisis. Baggegi oli asjast teada saades süia
sõitnud, Jäämere sõjakäigult tagasi jõudnud
juhatajat kohtama, et hertzog Kaarlile reisis-
tohe aru anda, kuna see juba paar korda
selle järele olid küsinud. Nüüd oli ta ru-
tanud neid teateid saama ja ühtlasi julgele
talupoegadepealifule oma austust ules näita-
ma. Ettekotta astudes aga tabas tema pilk
esimesena Wesaise külma surnukeha, selle üm-
ber austawas hääletuses leinaw rahwahulk
seisis.

Kuua waatas wana sõburgi langenud kan-
gelast ja küsis wiimaks:

— Mis on juhtunud?

Nüüd pääsesid keelepaesad ka teistel, ja
mitu korda kordus küsimus:

— Mis murdis wõidurikka fangelase weel kodunurga läheduses?

Ästuti tuppa ja seal jutustas Kaupi wanamees Krankka Hannu kaasaaitamis. põnervusega kuulawale rahwahulgale madala rõhutud häälega selle kurwa loo ära.

* * *

Tornios olid meil eile õhtupoolikul lõik asjad juba toimetatud, ja õhtul oli Orwaise rikkas majas sõjajalklastele tore wastuwõtmine. Niilo kutsus meid õõseks weel oma poole, kuid Juho tahtis tingimata vastu ööd teele asuda, ta ei läbewat kojuminekut enam edasi liikata. Õhtujõõgi järele istuti mõni silmapilk weel ja aeti õllekannu juures juttu, kuna torniolased hobused ette rakendasid, kellega nad meid tahtsid teele jaata.

Meeleolu oli lõbus ja lustilik, jutustati igasuguseid lugusid ja heideti nalja. Wefainengi oli südikas meeleolus ja kõneles wõidufindlana oma uutest kawatfustest ning mõtetest. Tootas esimese weeteega Rootsi kuninga ja hertsogi jutule minna. Nimelt tahtwat ta sügiseks uue sõjajalga kokku koguda, juurema kui endised, ja wandus, et ta sellega Jäämere rannalt nii wiimased wenelased kui ka norralased minema kihutab. Sapimaa pidawat kuni merikaldani jälle pirkkalaste kätte jaama, ütles tema ja lubas näidata, et enam keegi meie käest jeda üliwõimu ei wõta.

Nii ta jutustas ja kiitles siis:

— Sinna Rootsi wiin ma Ahmagi, teda maadatakse seal heameelega.

Kuid Orwainen keelas teda wangi seeford kaasa wõtmast.

— Mis ja temast weel lähed koju wedama, meil wangikambriid siingi küllalt.

— Koju wiin, kinnitas Juho, ja sealt Dulu kindlusesse. Sel närufaelal on eneselgi heameel uut maja näha, mille tema poolt ärapäletatu asemel olen ehitanud.

— Jah Ahma ju põletaski sinu maja, seljamal ajal, kui ta sinu isagi tappis.

— Esmene kord tappis isa ja teine kord wenna. Ja minu öde on ta kaks korda tahtnud ära röömida, nähtawasti on see talle väga meeldinud. Saad, jüsi, teda weel kord näha, hüüdis Juho kuulawale Ahmale hirmitades, — jaad näha, aga ainult eemalt, wagusasti uksepraod wahelt wõid waadata, kui ta oma peigmehe süles istub . . .

Ahma, kes kinnikõidetuna Orawaise majaukse juures istus, kargas seda juttu kuuldes tulipunajena püsti ja raputas ägedasti kütkeid. Oli ta ennegi pilkamist kuulnud, aga kõik rahulikult ära kannatanud, ei tea, mis teda nüüd nii metjifuks ajas. Ta wäänas oma kinniseotud käsi, nii et luud punetasid ja kõis nagises, kuid ei aidanud midagi.

— Tasakesti, tasakesti, hüüdis Wesainen naeratades ja mehed tõusid üles Ahmat kinni pidama.

Kuid ägedalt pööras see ümber ja hüppas äkki orawana ahjunurka, kus terawa rauagu lõikemasin seisjis. Kellegil ei olnud meelde tulnud seda ära wiia, olgugi, et wangide eest muidu alati terariistu on hoitud. Tahapoole kummardades jurus Ahma kõie wastu tera katki ja seisjis lahliste kätega toas.

Sahmatanult hüppasid kõik mehed püsti, kuid noolena lendas Ahma seinu juurde, tõmbas naela otsast püsti ja sirutas selle Wesaise poole wälja. Hannu, kes ukse pool istis, sai mahti kirwest tõmmata, walgutas

jellega tema pea kohal ning purustatud pea-
ga langes mees põrandale.

Kuid samal filmapiloul oli ka Ahna
püüsi lahti lastud ja kuul oli Suhole rindu
tuginud. Mõlemad lamasid põrandal were
sees, surruna üksteise vastas.

Ei saanud keegi mahti midagi mõelda,
kõik sündis ühe filmapilguga. Suhmilt seisid
mehed kaua aega paigal, keegi ei saanud öieti
aru, mis oli sündinud.

Kuid suits lahenes ja pea jälgus kõik. We-
sainen oli langenud, surruna lamas ta maas,
ei olnud enam midagi parata.

Rutsid seal habemeteski mehed, kaebasid,
firusid oma ettevaatamatust ja sajatasid
saatuse karmust. Kuid, mis sellest kasu. Paa-
ri tunni pärast kanti külmaõstõmbunud sur-
nufeha juba ree peale, ja murtud meelega
asujime teele, et teda koju tuua. Sest kodu-
kihelkonnas tuleb furnu puhkusele jängitada,
kodutalust tuleb kangelane hauda kanda".

* * *

Nii jutustasid toojad ja ei kuulnud
nende kõne ajal toas ainustki häälekest. Ssegi
Anni oli kogu aja woodile toetunult paigal
istunud, hinge kinni pidades, õhkuvate sil-
madega oli ta kurba jutustust pealt kuulda-
nud. Alles mõne filmapilgu järele, pärast
meeste vaikimist, küsis ta:

— Surri ta kohe, ei saanud ta enam mi-
dagi öelda?

Hannu wiivitas vastusega filmapilgu ja
tähenas siis aeglaselt:

— Kuul oli südamesse tuginud. Kohe,
kui suits natukene lahenes, heitsin tema kõr-
vale põrandale järele vaatama, kas on veel
lootust. Werd woolas rinnust ojana, hing oli

lahkumas. Kuid häälekorinas kuulsin teda veel katkendlikelt jonivat:

— Ütle Annile . . . Tapani maksu kätte.

Alles nüüd pääsesid pisarad wallale, võimsalt, taltsutamata, alles nüüd puhkes patitsew valu abikaasa täiest südamest. Ta langes lapsi hälli ette põlvili ja kummardas end selle üle, kogu keha värises võimsalt. Last hellalt rindemastu jurudes kõneles ta nuuksumise wahel:

— Waenelaps, isatu, Tapani waešekene. Ainult sinu jätgid nad mulle, muu wõeti kõik...

Kuid pisaratemool waigistas kurbtust ja kergendas walutawat südant. Juba kuulis ja märkas ta, kuidas kõik naabrid teda trööstima ruttasid.

— Wejaise lehel ei pea iialgi mingisugust puudust ega häda olema, niikaua kui leimapalukest neis kihelkondades üldse jätkub . . .

Nii töotasid naabrimehed. Ja wana kindlusepealik teatas pühalikult, et Rootsi walitus Wejaise teeneid hindamata ei jäta. Anni juurde astudes tähendas ta:

— Nii tõesti kui mina Peeter Bagge olen, nõutan ma kroonult sinule eluaegse ülalpidamise ja wabastan sinu talu jäädawalt maksudest.

Samal ajal, kui teised kurbastawat leste trööstisid, eksis Hannu pill otsewalt toas ümber; ta ei olnud mõrsjat veel üldse kohtanud ja oli mures, et surmasõnum selle õrna ja helila lapsemeelse täiesti maha murdnud. Leidis Helinä woodinurgast küürumajununa; ta nuuksus tasakesti, pead patjadesse jurudes. Hannu istus ta kõrwale, silitas õrnalt tema pehmeid, walfjaid lokkisid ja sosistas:

— Jää rahulikult, tüdrukukene, jää rahu-

likuks. Siit peale seame oma elu uuele järjele ja küll see kurbtuski lord lahjub.

Tüdruk haaras närvlikult. Hannu käsitvarrest kinni, tõstis pea patjadest ja tähendas, pizarfilmil Hannu poole pöördes:

— Kuule, on siis ju Ahmagi nüüd surnud?

— Surnud ta on, aga palju maffis tema elu.

Selinä sirutas käed Hannu kaela ümber ja jurus pea peigmehe rinnale. —

Doa pika laua ääres, leinavate fogodusliikmete keskelt, istus waitides Si mana kirikhärra, tõsistesje, kurbadesje mõtetesje waibununa. Käed olid ristis, kurwa kaastundlikkusega waatlesid filmad hälli ääres nutwat emalest. Millal ometi, mõtles wanakene, millal ometi lõpewad need werised etendused, millal rahustub see rahutu rahwas, millal sulab wiha südamest, millal kaob libe kättemaks? Kas lähneb see igawese pärandusena isadelt poegadele üle, kas peawad nad alati langema, kättemaksujõna huultel, nagu Wesainen hiljuti . . . Kas karistuski loomust ei pehmenda ja karmi südant ei taltjuta? — Kuid siiski, mõtles ta edasi, ei wõi hukka mõista seda rahwast, ta on nii palju kannatanud, teda ei saa karistadagi, sest ta tarwitseb troosti . . .

Ja ta hakkas temale troostijõnu kõnelema, troosti vähemalt waejekslapsetis jäänud perekonnale, kuid hoiatusjõnu kõigile. Ja lõpuks tähendas ta:

— Palju oleme näinud werd woolawat, palju kannatuspiisaraid, palju kurbtust ja wiletjust. Andku jumal, et waenuajad nüüd lõpul oleksid. Õpetage oma lapsi werd põlgama ja rahu armastama, õpetage neile, et kättemaksmine on jumala pärralt . . .

Südamlikult kuulas rõhutatud fogudus oma wana tarjase sõnu ja ühines nende lõpul leinamiisi helidega. Kuid weel laulu ajal hiilis Hannu wälja, süütas eeskojas tõrwi ku põlema ja seisis kawa selle walgusel furnuraami ääres, waadates seal oma külmana puhkawat sõjafeltzilist, kellega ta nii mitmed wõitlused kõrwuti läbi wõidelnud ja nii mitmed sõjakäigud läbi reijinud. Nüüd on Juho oma sõjakäigu lõpetanud. Siin lamab mees nüüd rahul-kuna, tema nägu on nii kindel ja tõsine, nagu oli alati wõitlustulle tormates...

Natukeje aja järele wõttis Hannu toore, metjalõhnaga tuuseokja ja kattis sellega kangelase näo. Mõõk, see tore kingitud mõõk, oli tupest pörandale langenud; Hannu tõstis selle üles ja pani ta põigiti langenu rinnale. Wõttis selle sealt aga kohe jälle ära, tõi reelt Juho raske, meriroostest punase sõjakirwe ning seadis selle furnule kätte. Näis, nagu oleks kanged sõrmed weel praegugi tugevasti tapperi pigistanud. Hannu waatas seda ja naeratas kurwalt. Ta mäletas nii selgesti sõnu, mis kadunu wõitluskuumuses kord ütles:

— Minu arust wõtab see paremini.

